

Poticanje folklornog izričaja u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola Hrvatskog zagorja

Jadan, Elizabeta

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:451517>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli

ELIZABETA JADAN

**POTICANJE FOLKLORNOG IZRIČAJA U NASTAVNIM I IZVANNASTAVNIM
AKTIVNOSTIMA UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA IZ HRVATSKOG ZAGORJA**

Diplomski rad

Pula, ožujak, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli

ELIZABETA JADAN

**POTICANJE FOLKLORNOG IZRIČAJA U NASTAVNIM I IZVANNASTAVNIM
AKTIVNOSTIMA UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA IZ HRVATSKOG ZAGORJA**

Diplomski rad

JMBAG: 0303055139, redoviti student

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Hrvatska folklorna glazba

Znanstveno područje: Humanističko područje

Znanstveno polje: Znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: Muzikologija i etnomuzikologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Paula Gortan-Carlin

Pula, ožujak, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Elizabeta Jadan, kandidatkinja za magistra Glazbene pedagogije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Jadan Elizabeta

U Puli, ___6.3.___, ___2020.___ godine

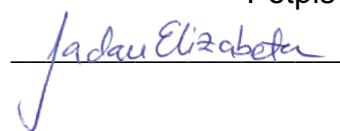
IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Elizabeta Jadan dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Poticanje folklornog izričaja u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, ___6.3.2020.____ (datum)

Potpis

A handwritten signature in blue ink, reading "Jadan Elizabeta", is written over a horizontal line.

IZJAVA LEKTORA

Ime i prezime: Nevenka Franc

Kućna adresa: Ulica Stjepana Radića 75, Bedekovčina

Ja NEVENKA FRANČIĆ iz BEDEKOVČINE

izjavljujem da sam lektorirao/la rad studentice Elizabete Jadan pod nazivom *Poticanje folklornog izričaja u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja*, u skladu sa standardima i pravopisom hrvatskog književnog jezika.

u Bedekovčini, 27.2.2020. (datum)

Potpis:

Nevenka Franc

Sadržaj

1. UVOD	1
2. KONCEPCIJA NASTAVE GLAZBE U HRVATSKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA ..	3
2.1. Nastava Glazbene kulture	3
2.2. Program nastave glazbe u okviru HNOS-a.....	5
2.3. Nacionalni okvirni kurikulum	6
2.4. Nastavna područja predmeta Glazbena kultura	7
2.5. Kurikularna reforma „Škola za život“	10
3. GLAZBA RAZLIČITIH KULTURA U NASTAVI GLAZBE	16
3.1. Folklorna glazba u okviru predmeta Glazbena kultura.....	16
3.2. Folklorna glazba Hrvatskog zagorja	20
3.4. Ples	22
3.5. Instrumenti.....	23
4. IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI	28
4.1. Pojam i uloga izvannastavnih aktivnosti	32
4.2. Rad i problematika izvannastavnih aktivnosti	35
5. IZVANNASTAVNE GLAZBENE AKTIVNOSTI	40
5.1. Oblici i sprovođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti	42
5.1.1. Zborsko pjevanje.....	42
5.1.2. Dječje klape	48
5.1.3. Folklorne skupine.....	49
5.1.4. Tamburaški orkestar	53
6. CILJ I PROBLEMATIKA ISTRAŽIVANJA	56
7. METODE ISTRAŽIVANJA	57
7.1. Uzrok istraživanja	57
7.2. Instrument i postupak istraživanja	60
8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	62
9. RASPRAVA	68
10. ZAKLJUČAK	74
11. POPIS LITERATURE	77
12. SAŽETAK	81
13. SUMMARY	83
14. PRILOZI	85
Popis slika.....	85
Popis tablica.....	85
Popis grafikona	85
Prilog 1.....	87

1. UVOD

U osnovnoj općeobrazovnoj školi učenici imaju priliku baviti se glazbom tijekom nastave glazbene kulture i sudjelovati u izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Glazba je oduvijek bila sastavnim dijelom odgoja i obrazovanja. Čim je postala sastavnim dijelom života djeteta ona je postala i predmetom odgoja, pa se može reći da je glazbeni odgoj „najstarije odgojno područje“ (Rojko, 1996, 16). Glazba je vrlo važan dio ljudske kulture i njena se prisutnost u općem odgoju i obrazovanju shvaća kao sama sebi razumljiva stvar. Hrvatski narod uvijek je nastojao prenijeti djeci i mladima stil i običaje vlastitog naraštaja koje su stekli od predaka. Veliku ulogu u prijenosu tog znanja ima folklor koji podrazumijeva ples, igre, glazbu, ali i likovno stvaralaštvo. Stoga, djeca kroz razne glazbene sadržaje mogu upoznati kulturu i folklor svog kraja, ali i drugih dijelova Hrvatske.

Kao specifičan predmet u školi, glazbena kultura, svojim sadržajem može obogatiti učenikova znanja i izvršiti na njih snažan utjecaj, kako za umjetničku vrijednost, tako i za njihov društveni život. Ona je izraz učenikove potrebe za kreativnošću, igrom, razonodom. Osim funkcije zabavljanja, glazba ima vrlo važnu ulogu u procesu učenja i usvajanja kulture u kojoj će dijete živjeti. Sudjelovanjem djeteta u upoznavanju i očuvanju kulturne baštine od velikog je značenja jer pobuđuje ljubav prema tradiciji i kulturi. Osim glazbe i plesa, važan dio folklornih sadržaja su narodne nošnje i tradicijski instrumenti. Učenici vrlo lako mogu zamijetiti sličnosti i razlike krajeva Hrvatske, mogu lako naučiti koja nošnja pripada kojoj regiji, koji plesovi i koje popjevke se njeguju u kojemu kraju i drugo. Literatura za voditelje i učitelje je vrlo oskudna, no moguće je pronaći dokumentaciju pisanu od strane folklornih voditelja koja se može primijeniti. Iako postoji mogućnost korištenja literature, javlja se problem koji upućuje na nepostojanje metodike za folklor, stoga nastavnicima koji nikada nisu imali doticaj s folklornim djelatnostima otežava rad. Nedostatak edukacije u odgojnom obrazovnim institucijama u školi dodatno otežava doticaj djece s tradicijom i baštinom našeg naroda. Dakle, učitelj mora biti vrlo dobro upoznat s folklornim, plesnim i notnim primjerima te znati na koji način upoznati učenike s folklornom glazbom. S kvalitetnim i promišljenim odabirom sadržaja možemo kod učenika probuditi ljubav prema tradiciji, kulturi i baštini.

Izvannastavne aktivnosti nam omogućuju slobodu, kako učitelju tako i učeniku. Uključivanje učenika u izvannastavne aktivnosti važno je zato što učenik tu provodi slobodno vrijeme na vrlo koristan način, zadovoljava svoje potrebe za zabavom, za pripadanjem i za pokazivanjem uspjeha. Rad u takvim aktivnostima je spontan, slobodan, vrlo dinamičan, raznovrstan, polazi od interesa učenika, njihovih želja, sklonosti i nadarenosti. Kroz izvannastavne aktivnosti osluškujemo potrebe učenika, razvijamo njihovu maštu, pažnju, potičemo na stvaralačko izražavanje, razvijamo dječji doživljaj, djelujemo na njihovo zapažanje i pamćenje, potičemo kreativnost te primjenu novih ideja.

Provođenjem izvannastavnih glazbenih aktivnosti kod djece razvijamo velik broj glazbenih sposobnosti. Svrha im je i ispunjavanje učenikovoga slobodnoga vremena. Te se aktivnosti, organizacijski gledano, razlikuju od redovite nastave jer se odvijaju u posebno formiranim skupinama gdje zajedno rade učenici iz različitih razreda, različite dobi i slično. Sudjelovanjem u raznovrsnim aktivnostima učenici počinju upoznavati i razumijevati jezik glazbe te na taj način usvajati temelje opće (glazbene) kulture.

Cilj diplomskog rada je uvidjeti učenički interes za folklornu glazbu općenito, folklornu glazbu Hrvatskog zagorja te zainteresiranost za pojedine elemente tradicijske baštine. Isto tako cilj je utvrditi stavove učenika o hrvatskoj folklornoj glazbi i folklornoj glazbi Hrvatskog zagorja kroz redovnu nastavu na predmetu Glazbena kultura, ali i kroz izvannastavne aktivnosti.

2. KONCEPCIJA NASTAVE GLAZBE U HRVATSKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA

2.1. Nastava Glazbene kulture

Nastavni predmet Glazbena kultura jedan je od obaveznih nastavnih predmeta tijekom cijeloga osnovnoškolskoga obrazovanja. Prema *Nastavnom planu i programu* (2006) cilj nastave Glazbene kulture je uvođenje učenika u glazbenu kulturu, upoznavanje osnovnih elemenata glazbenog jezika, razvijanje glazbene kreativnosti, uspostavljanje i usvajanje vrijednosnih mjerila za (kritičko i estetsko) procjenjivanje glazbe. Nastava Glazbene kulture ima dva temeljna načela: psihološko i kulturno-estetsko. Psihološko polazi od toga da učenici vole glazbu te da se žele aktivno baviti pjevanjem i sviranjem. Kulturno-estetsko načelo govori o tome da nastava glazbe treba učenika pripremati za život kako bi tijekom i nakon školovanja bio „kompetentan korisnik glazbene kulture“ (Nastavni plan i program 2006: 66). Ta dva načela govore o važnosti predmeta i važnosti poučavanja glazbe kojim se treba učenike poticati na ljubav prema dobroj i kvalitetnoj glazbi. To je iznimno važno u današnjem svijetu u kojem je učenik okružen raznim vrstama glazbe.

U nižim razredima osnovne škole, glazba je idealno područje za snažno poticanje pozitivnih emocija, osjećaja pripadnosti, zajedništva i snošljivosti. Također može utjecati na poticanje i izgradnju kulture nenasilja među školskom djecom. Na predmetu Glazbene kulture potiče se pjevanje, slušanje odabrane glazbe te igranje (ritmiziranje imitirajući učitelja, plesanje, kretanje uz glazbu, improviziranje, sviranje i sl.). U nastavi glazbene kulture nepotrebno je uvesti notno pismo i druge glazbeno teorijske sadržaje koji bi predstavljali učenicima nešto kompleksno i nepoznato. Također, učenicima su nepotrebni udžbenici i radne bilježnice te sav tekstovni nastavni materijal može biti pohranjen u školi i nema potrebe da ga djeca nose kući (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006, 66).

Nastava predmeta Glazbene kulture izvodi se od školske godine 2006./2007. prema *otvorenome modelu* koji nastavniku daje slobodu da uz obavezne sadržaje sam odabire sadržaje i oblikuje nastavu prema potrebama i sposobnostima svojih učenika. Učitelj ima slobodu tijekom odabira primjera za određenu nastavnu jединicu u području pjevanja i u temama te cjelinama u kojima se nastavni rad temelji na slušanju glazbe, a to su folklorna glazba, glazbala, pjevački glasovi, oblikovanje glazbenog djela, glazbene vrste i glazbeno stilska razdoblja. Područja izvođenja glazbe, pjevanje i

sviranje se ne ocjenjuju, dok se mogu ocjenjivati razine obrazovnih postignuća kod nastavnih tema upoznavanja glazbe te uočavanja glazbenih sastavnica (glazbala, pjevački glasovi, glazbeni oblici i vrste, glazbeno stilska razdoblja itd.).

Zadatci glazbene nastave moraju biti glazbene prirode, jasno i logično koncipirani te lišeni nepotrebnih informacija koje bi učenicima predstavljale poteškoće, bez cilja ka učenju, upoznavanju, shvaćanju glazbe. Zadatci se mogu podijeliti u tri skupine:

- materijalni zadatci: stjecanje znanja, usvajanje činjenica i generalizacija (podaci o skladateljima, pojmovi tempa, ritma, dinamike, usvajanje određenoga broja pjesama itd.),
- funkcionalni zadatci: razvijanje glazbenih, senzornih ili perceptivnih (slušnih), izražajnih, kreativnih i ostalih (intelektualnih, manualnih i sl.) sposobnosti,
- odgojni zadatci: formiranje pozitivnih stavova o glazbi, stavova o glazbeno vrijednim djelima (njegovanje glazbenoga ukusa putem kontakta s vrijednom glazbom itd.). (Rojko, 2012).

„U literaturi, a i u praksi često se umjesto navedenih zadataka glazbene nastave ističu različiti neglazbeni zadatci, kojima se glazba tretira kao sredstvo za postizanje izvan glazbenih ciljeva pa se takvi zadatci ne bi trebali naći u odgoju i obrazovanju. Glazba kao umjetnost dovoljan je razlog svoje egzistencije. Ona na različite načine utječe na čovjeka, ali ti utjecaji nisu i ne smiju biti smjernice u školskom obrazovanju. Smisao je glazbe u njoj samoj, i u njoj samoj jest i njezina vrijednost za slušatelje“ (Dobrota, 2006:106).

Nastava Glazbene kulture održava se jedan školski sat tjedno (45 minuta) tijekom svih osam godina školovanja. U školskoj godini to je 35 školskih sati. S jednim satom nastave tjedno nije moguće učenike naučiti svirati, glazbeno opisati i razgovarati o glazbenom stvaralaštvu. Zbog malog broja sati potrebno je program kvantitativno smanjiti, a kvalitativno obogatiti. Odnosno program učiniti zanimljivim, kreativnim, a s druge strane učeniku pružiti važne i potrebne informacije.

Kao što je spomenuto, glazbu susrećemo već u ranoj dobi učenika kroz niz navedenih aktivnosti pomoću kojih učenik može steći glazbene kompetencije. Prema tome, nastava Glazbene kulture sprovodi se u razrednoj nastavi i u predmetnoj nastavi. Razredna nastava glazbe počinje u prvom razredu, a predmetna nastava počinje u četvrtom razredu. Program nastave glazbene kulture u prva tri razreda, uključujući i četvrti razred ako nije riječ o predmetnoj nastavi, tj. ako tu nastavu ne izvodi predmetni nastavnik glazbe, sastoji se od nekoliko glazbenih područja. To su Pjevanje, Sviranje,

Slušanje glazbe, Elementi glazbene kreativnosti i Glazbene igre. Za svako nastavno područje, nastavnim planom i programom definirani su ključni pojmovi i obrazovna postignuća (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). „Kada se u okviru opće pedagogije govori o estetskom odgoju, glazbenoj se nastavi, uz likovni odgoj i nastavu književnosti, redovito daje počasno mjesto kao istaknutoj estetskoj disciplini. Sama činjenica da se predmet bavi glazbom, odnosno umjetnošću, razumijeva da sve ono što se u predmetu događa zaslužuje atribut estetskoga. U teoriji estetskoga odgoja smatra se da estetski odgoj učenika razumijeva odgoj za lijepo u umjetnosti, ali ujedno i za lijepo izvan umjetnosti, odnosno u životu uopće. Ako bismo se osvrnuli na zadatke estetskoga odgoja, oni uključuju razvoj sposobnosti opažanja, doživljavanja, vrednovanja i ostvarivanja lijepoga. Razmatranjem navedenih područja i zadataka estetskoga odgoja, dolazimo do zaključka da je jedino nastavno područje u kojem je moguć estetski odgoj slušanje glazbe“ (Dobrota, 2006:106).

2.2. Program nastave glazbe u okviru HNOS-a

Uvođenjem HNOS-a u središtu predmeta je učenik i njegova aktivnost, a ne sam sadržaj i puko teoretiziranje uz kojeg se učenik ne može emocionalno razvijati. Učenik uz aktivnosti pjevanja i slušanja, upoznaje glazbu i osvještava razne glazbene sastavnice, vrste glazbe, ljepotu same glazbe te takvim procesom postaje kritički slušatelj i poznavatelj glazbe.

„S Hrvatskim nacionalnim obrazovnim standardom (HNOS) uveden je nov pristup poučavanja u osnovnoj školi, usmjeren na učenika umjesto na sadržaj, ostvareno je primjerenije umijeće poučavanja, a istodobno je postignuta ciljna ujednačenost s predškolskom, srednjoškolskom i visokoškolskom razinom hrvatskoga odgojno-obrazovnoga sustava. U središtu pažnje novoga programa jest učenikova glazbena aktivnost, a ne nastavni sadržaj. U činu pjevanja (bilo koje dobre i primjerene pjesme) i slušanja (bilo koje dobre i primjerene skladbe) na licu mjesta doživljava se i uči glazba, obogaćuje učenikov emocionalni svijet i izoštrava njegov umjetnički senzibilitet“ (Rojko, 2012:133). Program HNOS-a rasteretio je nastavu Glazbene kulture u području *glazbenog opismenjivanja*. Osim što je sadržaj sveden na najmanju moguću mjeru, u tom području se ne treba ocjenjivati učenika s obzirom na relativnost učenikovih sposobnosti. „Ako se za glazbenu nastavu uopće može reći da je opterećivala učenike, onda je to bilo samo u domeni glazbenoga opismenjivanja. Stoga je ono svedeno na

najmanju moguću mjeru, na razinu (pre)poznavanja grafičkih znakova. Glazbeno će se pismo upoznavati samo *kao fenomen* osobito u vezi sa sviranjem. Operativnu razinu glazbene pismenosti u osnovnoj školi nije moguće postići pa se na tome ne smije inzistirati. Zbog posebnosti ovoga nastavnog područja (potrebne specifične sposobnosti, potrebna količina vježbanja neostvariva u okolnostima općeobrazovne škole), svaki je rezultat u razredu relativan. Stoga uspjeh učenika u tom području ne može utjecati na njegov konačan uspjeh u predmetu“ (HNOS, 2006:4).

Učenik treba sva znanja koja stekne na predmetu povezati sa zvukom te tako i svaka cjelina koja se obrađuje mora biti popraćena glazbom: „Znanja o glazbi moraju imati odgovarajuće pokriće u samoj glazbi kao zvučnoj činjenici, u protivnom je riječ o verbalizmu, odnosno formalizmu. Formalističko je znanje učenika koji zna verbalno definirati *rondo*, a ne prepozna je nijednu skladbu toga oblika ili učenika koji zna nabrojati osobine narodne glazbe, recimo, Međimurja, a ne prepozna je ni jedan primjer kao međimurski, ili, učenika koji može verbalno pročitati note (recimo slovima abecede ili solmizacijom) a ne može to isto otpjevati itd.“ (HNOS, 2006:2).

2.3. Nacionalni okvirni kurikulum

NOK je dokument donesen na nacionalnoj razini uvažavajući mišljenja društvenih, gospodarskih i kulturnih čimbenika, znanstvene i stručne javnosti. „Nacionalni okvirni kurikulum predstavlja osnovne sastavnice predškolskoga, općega obveznoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja, uključujući odgoj i obrazovanje za djecu s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Nacionalni okvirni kurikulum temeljni je dokument u kojemu su prikazane sastavnice: vrijednosti, ciljevi, načela, sadržaj i opći ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrjednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikulumu“ (NOK, 2011:16).

Jedna od temeljnih sastavnica NOK-a su *Društveno kulturne i odgojno-obrazovne vrijednosti*. „Vrijednosti kojima Nacionalni okvirni kurikulum daje osobitu pozornost jesu: znanje, solidarnost, identitet te odgovornost“ (NOK, 2011:22). Učenik razvija osjećaj za identitet u bilo kojem pogledu upoznavanjem glazbe različitih kultura. Osobito je važno da učenik upozna, shvati, prihvati te njeguje svoju kulturu i baštinu. Razvijanjem osobnog identiteta učenik prihvaća i poštuje različitosti. Točnije, učenjem, slušanjem, upoznavanjem glazbe različitih kultura na isti način na koji se bavimo

glazbom svoje kulture, kod učenika potičemo shvaćanje svijeta oko sebe, prihvaćanje različitosti te izravno utječemo na svijest o raznolikosti identiteta. „Odgoj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta pojedinca. Danas, u doba globalizacije – u kojemu je na djelu snažno miješanje različitih kultura, svjetonazora i religija – čovjek treba postati građaninom svijeta, a pritom sačuvati svoj nacionalni identitet, svoju kulturu, društvenu, moralnu i duhovnu baštinu. Pritom osobito valja čuvati i razvijati hrvatski jezik te paziti na njegovu pravilnu primjenu. Odgoj i obrazovanje trebaju buditi, poticati i razvijati osobni identitet. Odlika osobnoga identiteta pretpostavlja poštivanje različitosti“ (NOK, 2011:22).

2.4. Nastavna područja predmeta Glazbena kultura

Važno je istaknuti kako nastava Glazbene kulture nužno u središte pozornosti treba staviti učenikovu glazbenu aktivnost – pjevanje, sviranje i slušanje, jer se na taj način doživljava i uči glazba, obogaćuje se učenikov osjećajni svijet i izoštrava se njegov umjetnički senzibilitet (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006).

Nastavna područja Glazbene kulture u prva tri razreda obuhvaćaju *pjevanje, sviranje, slušanje glazbe i elemente glazbene kreativnosti*. U četvrtom se razredu uvodi područje *izvođenja glazbe i glazbeno pismo te glazbene igre* umjesto *elemenata glazbene kreativnosti*. Nastavna područja u petom, šestom i sedmom razredu predmetne nastave sadrže *pjevanje, slušanje i upoznavanje glazbe, izvođenje glazbe i glazbeno pismo, slobodno, improvizirano ritmiziranje, kretanje na glazbu, ples i sviranje*. U sedmom i osmom razredu susrećemo se sa sljedećim nastavnim područjima: *pjevanje, slušanje i upoznavanje glazbe, sviranje (sintesajzer), stvaralaštvo, računalo (midi-oprema)*.

Nastavna područja: *pjevanje, slušanje, sviranje, elementi glazbene kreativnosti glazbene igre, izvođenje glazbe i glazbeno pismo, te slobodno, improvizirano ritmiziranje, kretanje na glazbu, ples, sviranje* - postavljene su relativno slobodno i otvoreno. To je nužno iz razloga jer se rezultat kao što je doživljavanje i upoznavanje glazbe, emocionalno obogaćenje, razvoj glazbenog ukusa, podrazumijeva. Obvezan broj otpjevanih pjesama i broj odslušanih skladbi više je metodička preporuka, nego obveza za učenike. Ako je nastavnim područjem određeno da će učenik (u četvrtom razredu, npr.) slušati osam novih skladbi i pjevati deset novih pjesama, to nipošto ne

znači da on mora (na kraju školske godine) znati otpjevati sve te pjesme i prepoznati sve odslušane skladbe. Željeni rezultat glazbene nastave ostvaren je u samom činu pjevanja i aktivnog slušanja (Nastavni plan i program, 2006).

Pjevanje je aktivnost koja je u nastavi glazbe oduvijek prisutna. Šezdesetih godina pjesma je uzdignuta na rang dominantnog elementa muzičkog odgoja (Rojko, 2012). U osnovnoj školi se pretežno pjevaju narodne pjesme, u nešto manjem broju umjetničke, te po koji primjer iz glazbene literature koji izvorno jest ili nije namijenjen pjevanju. Među školskim pjesmama mogu se naći *prigodne*, *domoljubne*, *dječje* itd. „Pjevanje u osnovnoj školi je najčešće funkcionalno, a ne umjetničko. U školi koja učenicima posreduje (glazbenu) kulturu trebalo bi težiti umjetničkom pjevanju. Kako je takvo pjevanje objektivno teško ostvariti u razredu morao bi središnjim mjestom kvalitetnog pjevanja postati zbor“ (Rojko, 2012:54). „Nastavno područje pjevanja razvija osjećaj točne intonacije i ritma, glazbeno pamćenje i samopouzdanje. Pjevanje podrazumijeva kontinuirano izvođenje pjesama bez obvezatnoga zapamćivanja teksta“ (Nastavni plan i program, 2006: str. 68).

Prema Nastavnom planu i programu primjeri se dijele, gdje god je to moguće, na *pjesme* i *narodne pjesme*. U prvom razredu pjesme se svode na dječje brojalice i glazbene igre. Narodne pjesme su prilagođene dječje ili prigodne pjesme (Božić, Majčin dan, proljeće...) u kojima tekst ima prevladavajuću ulogu. Glazbena i kulturna vrijednost još ne dolazi do izražaja. Obrazovna postignuća su izražajno pjevanje, jasno izgovaranje teksta, dinamika, tempo, praćenje visine tona, odnosno smjera kretanja melodije. U drugom i trećem razredu dolaze do izražaja zavičajne pjesme te djeca uče pjevati pjesme iz drugih regija. Ključni pojam postaje domoljubna pjesma, a obrazovna postignuća se temelje na izražajnom pjevanju i jasnom izgovaranju teksta. Za potpuno razumijevanje narodne pjesme, potrebno je, osim navedenog, težiti razumijevanju teksta i kulturnoj vrijednosti same pjesme. Početkom predmetne nastave pjevaju se pjesme zbog svoje estetske vrijednosti (ključni pojam: pjesme kao takve). Obrazovno postignuće je lijepo i izražajno pjevanje barem 15 pjesama s jasnim izgovorom i razumijevanjem teksta. Od petog do osmog razreda izbor pjesama je prepušten učitelju i učenicima. Ključni pojmovi i obrazovni zadatci ostaju isti.

Dobrota (2006:107) tvrdi da uz pjevanje, slušanje je aktivnost koja bi trebala imati dominantnu ulogu iako je jedno od najmlađih područja u glazbenoj nastavi. Razlog je u samoj prirodi ove aktivnosti, budući da se glazbeni umjetnički ukus razvija jedino slušanjem glazbe. U prva tri razreda, u području *slušanja glazbe* od učenika se traži

slušna percepcija glazbeno izražajnih sastavnica (izvođači, tempo, dinamika te glazbeni oblik). Potrebno je upoznati najmanje 5 do 10 novih skladbi na razini prepoznavanja. U nastavnom planu i programu se većinom nalaze primjeri zapadne umjetničke glazbene literature, a folklorna glazba gotovo niti nije prisutna. Osim predloženih, mogu se slušati skladbe po izboru učitelja. Sve skladbe moraju biti prilagođene mogućnostima učenika. U četvrtom razredu se slušanje i upoznavanje glazbe temelji na umjetničkoj glazbi. Učenik mora upoznati 5-10 novih skladbi. Mora znati ime skladatelja i skladbe te mora znati prepoznati glazbala koja izvode djelo. U petom razredu u nastavnom području slušanja i prepoznavanja glazbe pojavljuje se glazbeni oblik, gudaća glazbala te folklorna glazba. U šestom razredu se nastavlja upoznavanje glazbenih oblika, pojavljuju se pjevački glasovi, glazbala s tipkama i trzalačka glazbala. Folklorna glazba obrađuje se s dvije nove teme. U sedmom razredu upoznaju se drvena i limena puhaća glazbala. Nastavlja se upoznavanje glazbenih oblika i folklorne glazbe. Učenici slušaju i upoznaju instrumentalne vrste i sastav simfonijskog orkestra. U osmom razredu pojavljuju se glazbeno-scenske vrste, vokalno-instrumentalne vrste i električna glazbala. Pojavljuje se folklorna glazba s dvije teme. U istom razredu obrađuje se nastavna cjelina *popularna glazba* po otvorenom modelu, dakle u potpunosti po slobodnom izboru učitelja i učenika. S obzirom na to da je popularna glazba bliska učenicima i da ju već poznaju, očekuje se velik angažman od samih učenika. Ključni pojmovi nastavne cjeline su: *rhythm and blues, country, western, rock and roll, soul, pop, hard rock, punk rock, heavy metal, acid rock, jazz rock, punk rock, hip - hop, rap, grunge, new age, etnoglazba, narodna glazba*.

„Opismenjivanje kao pojednostavljeni solfeggio u novom programu se napušta. Note se mogu upoznavati u vezi sa sviranjem kao prividna pismenost, ili, ako sviranja nema, tek kao upoznavanje fenomena notnog pisma - bez svakog teoretiziranja i bez uvježbavanja za koje ionako nema vremena“ (Rojko,2012:134). Solfeggio kao vještina zahtijeva puno veći angažman i vremensku posvećenost od one koju imamo na raspolaganju u nastavi Glazbene kulture pa učenici glazbenu pismenost uče samo na razini informacije.

Misao o potrebi da učenici u glazbenoj nastavi u osnovnoj školi sviraju, pojavila se prvi put kod filantropista u osamnaestom, a u školama se počeo pojavljivati u devetnaestom stoljeću. Na satu Glazbene kulture učenici se najčešće služe Orffovim instrumentarijem s čim je sam Orff započeo dvadesetih godina prošlog stoljeća razvijanjem ideje o elementarnoj glazbi – glazba povezana s pokretom, plesom i

govorom. Gersdorf (1981) prema Rojku (2012: str. 64) tvrdi da „*elementarna glazba bliska je zemlji, prirodna je, tjelesna, može je doživjeti svatko pa je primjerena i djetetu*“. Osnovna elementarnog muziciranja prema Orffu su tjelesni pokreti koji podrazumijevaju pljeskanje, pucketanje prstima, tapkanje nogama u svim mogućim varijantama i s mnogo improvizacije. Prirodnim instrumentima poželjno je pridružiti zvečke, bubnjeve i slične udaraljke. Sviranje nije obavezna aktivnost tijekom nastavnog sata, no poželjno ju je uvesti jer omogućuje učenicima izražavanje vlastite kreativnosti, sposobnosti, ali i napretka. Bitna stavka sviranja je svakako učenikova improvizacija prilikom koje se učenik može izraziti na svoj jedinstven način sviranjem instrumenata ili tjeloglazbom.

2.5. Kurikularna reforma „Škola za život“

Početak nove školske godine 2019./2020., započela je prva faza kurikularne reforme, *Škola za život*. Ciljevi ove reforme su: *razvoj kompetencija potrebnih u 21. stoljeću, jednake prilike za sve učenike i cjeloviti razvoj učenika*. Ulazi u sve hrvatske osnovne i srednje škole, a učenike se želi učiti na zanimljiv način, uz smislenije i korisnije sadržaje te se ističe kako će biti puno manje učenja napamet, a puno više kako riješiti problem.

Frontalna provedba reforme od jeseni 2019. godine krenula je u svim predmetima 1. i 5. razreda osnovne škole te Biologiji, Kemiji i Fizici u 7. razredu osnovne škole. Do 2023. godine reforma *Škola za život* trebala bi se primjenjivati u svim predmetima svih razreda.

Učitelji, nastavnici i stručni suradnici trebaju se educirati uživo, ali ponajviše u virtualnim učionicama koje se nalaze na stranici Loomen - sustav za upravljanje učenjem, odnosno programski alat za izradu e-kolegija, održavanje nastave na daljinu i kombinirane nastave uživo i na daljinu. U virtualnim učionicama, nastavnici prolaze različite teme vezane za njihov predmet kako bi naposljetku svoje znanje provjerili testom. Ako je test točno riješen u potpunosti, učitelj iz tog područja dobiva značku. Ravnatelj škole je odgovorna osoba koja treba osigurati da učitelji/nastavnici koji ulaze u frontalnu primjenu novih kurikuluma budu za to odgovarajuće pripremljeni te je odgovoran za kvalitetu rada u školi.

Kurikulumi u reformi se temelje na ishodima učenja, a nastavne metode mijenjaju se tako da se veći naglasak stavlja na rješavanje problema i kritičko mišljenje

te poticanje kreativnosti i inovativnosti, a manje na dosadašnje, standardne načine učenja, kako ih popularno nazivamo "bubanje napamet". U fazi koja slijedi treba povećati ukupan broj sati nastave (koncept cjelodnevnog nastave i duže trajanje osnovne škole), a u srednjoj školi smanjiti broj predmeta.

Ono što reforma donosi je opremanje učionica tabletima i računalima što učenicima omogućuje zanimljivije, brže, jednostavnije učenje. Tablete će dobiti svi učenici osnovnih škola u 5. i 7. razredima za osobnu upotrebu, a u 1. razredu osnovne škole u razredu će biti dostupno nekoliko tableta za grupni rad. Digitalizacija se uvodi u skladu s dobi učenika pa je tako u učenika razredne nastave naglasak na razvoju fine motorike i tableti se upotrebljavaju ograničeno.

Prema kurikulumu nastavnog predmeta Glazbena kultura iz 2016. godine organizacija predmeta Glazbena kultura i mjesto predmeta u kurikulumu proizlaze iz prirode same glazbe, a ona je:

- integrativna – domene/koncepti i odgojno-obrazovni ishodi predmeta međusobno su povezani i nadopunjuju se
- interdisciplinarna – postoji čvrsta povezanost s ostalim poljima umjetničkoga područja te su moguće i poželjne brojne korelacije s ostalim predmetima, područjima i međupredmetnim temama.

Učenje i poučavanje predmeta Glazbena kultura ostvaruje se sljedećim domenama: *slušanje i upoznavanje glazbe* (domena A), *izražavanje glazbom i uz glazbu* (domena B), *glazba u kontekstu* (domena C). Domene predmeta Glazbena kultura izrazito su međusobno povezane i nadopunjuju se, što upućuje na veću ili manju prisutnost svih domena u čitavoj odgojno-obrazovnoj vertikali, odnosno u svim ciklusima i na svim razinama. Odgojno-obrazovni ciljevi i jasno određeni ishodi učenja glazbe dostižu se primjerenom organizacijom obveznih i preporučenih sadržaja. Podjelom domena na različite aktivnosti omogućuje se isticanje pojedinih odgojno-obrazovnih ishoda tijekom procesa učenja i poučavanja. U učenju i poučavanju glazbe postoje i objedinjujući elementi koji su prisutni u svim domenama:

- glazbeni jezik, čije je usvajanje potrebno za aktivno slušanje, razumijevanje i izvođenje glazbe te glazbeno pismo u slučaju aktivnog muziciranja, tj. sviranja
- informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) kao važan dio suvremenoga učenja i poučavanja glazbe.

IKT se, kao objedinjujući element učenja i poučavanja glazbe, može primjenjivati u okviru svih domena. Primjena IKT-a uključuje:

- upoznavanje učenika s računalnim programima
- učenje glazbenoga pisma pomoću računala
- audio-obradu i eksperimentiranje sa zvukom
- rad u programima za skladanje glazbe.

Ishodište domene A je upoznavanje glazbe pomoću audio i videozapisa te mogući neposredni susret učenika s glazbom. Aktivnim slušanjem glazbe učenici će upoznati glazbu različitih vrsta, stilova, pravaca i žanrova, steći znanja o glazbeno-izražajnim sastavnicama i različitim razinama organizacije glazbenog djela te doživjeti, upoznati, razumjeti i naučiti vrednovati glazbu. Upoznata glazbena djela otvaraju mogućnosti traganja za novim glazbenim iskustvima.

U okviru domene B učenici izvode glazbene aktivnosti (pjevanje, sviranje, glazbene igre, glazbeno stvaralaštvo, pokret uz glazbu) koje će omogućiti cjelovit doživljaj glazbe te razvoj glazbenih sposobnosti i kreativnosti. Otvorenost nastave glazbe pruža mogućnost stavljanja naglaska na neku od navedenih aktivnosti, primjerenu dobi (razredu/ciklusu), sposobnostima i interesima učenika. Kvalitetno provođenje navedenih aktivnosti postaviti će temelje za realizaciju izvannastavnih aktivnosti te izborne i fakultativne nastave poput pjevačkog zbora, instrumentalnih sastava, orkestra, plesne skupine, folklornog ansambla, skladanja, individualnog sviranja i ostalog.

Polazište domene C odnosno domene *Glazba u kontekstu* su domene A i B na osnovu kojih učenik otkriva vrijednosti bogate regionalne, nacionalne i globalne glazbene i kulturne baštine, uočava razvoj, uloge i utjecaje glazbene umjetnosti na društvo te povezuje glazbenu umjetnost s ostalim umjetnostima. Ova domena je nadopuna domenama A i B i s njima se isprepliće u većoj ili manjoj mjeri, ovisno o odgojno-obrazovnom ciklusu. U prvom, drugom i trećem ciklusu domena C ostvaruje se u okviru domena A i B. U četvrtom i petom ciklusu domene A i C su komplementarne, objedinjujući pri tome muzikološke sadržaje i pripadajuće glazbeno-nastavne sadržaje.

Odgojno–obrazovni proces sastoji se od 5 ciklusa koji su podložni promjenama ovisno o zastupljenosti domena. Učitelj može tijekom nastavne godine nekoj od

domena dati veću ili manju važnost s obzirom na interese učenika određenog razrednog odjela i specifičnosti školskog kurikulumu.

Prvi odgojno-obrazovni ciklus podrazumijeva 1. i 2. razred osnovnoškolskog obrazovanja. Odabirom dječjih pjesama i brojalica te glazbenih djela klasične, tradicijske, popularne, jazz i filmske glazbe, učitelj će učenike uvesti u svijet glazbe. U prvome se odgojno-obrazovnom ciklusu polazi od doživljaja glazbe i pažnja se usmjerava na glazbeno iskustvo učenika i zbližavanje s glazbenom umjetnošću. Slušanjem učenici prepoznaju, razlikuju i uspoređuju te izražavanjem uvažavaju sljedeća obilježja glazbe: karakter i ugođaj, visinu tona, melodiju, dinamiku, metar/ritam, tempo i boju/izvođače. Tijekom prvog odgojno-obrazovnog ciklusa domene A i B su izjednačene dok se odgojno-obrazovni ishodi domene C ostvaruju u okviru domena A i B.

Tijekom drugog odgojno-obrazovni ciklusa (3., 4. i 5. razred) domene A i B su i dalje izjednačene dok se odgojno-obrazovni ishodi domene C ostvaruju u okviru domena A i B. Odgojno-obrazovni ishodi u domeni A postaju kompleksniji s ciljem izoštravanja slušnog iskustva učenika:

- upoznavanje glazbala / instrumentalnih skupina i pjevačkih glasova / vokalnih skupina
- upoznavanje osnovnih glazbenih oblika
- slušno prepoznavanje i analiza različitih glazbenih obilježja.

U okviru domene B učenici izvode glazbene aktivnosti koje će omogućiti potpuni doživljaj glazbe te daljnji razvoj njihovih glazbenih sposobnosti i kreativnosti. U okviru domene C, Glazba u kontekstu, učenici upoznaju hrvatsku tradicijsku glazbu u vlastitoj sredini (lokalnoj zajednici) i užem zavičajnom području.

I u trećem odgojno-obrazovnom ciklusu (6., 7. i 8. razred OŠ) domene A i B su izjednačene dok se odgojno-obrazovni ishodi domene C ostvaruju u okviru domena A i B. Slušajući i upoznajući glazbu, učenici će usvojiti obilježja:

- vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne glazbe i različitih izvođačkih sastava
- različitih vrsta glazbe (klasične, tradicijske, popularne)
- glazbenih i glazbeno-scenskih vrsta
- glazbeno-stilskih razdoblja
- pojedinih pravaca glazbe 20. i 21. stoljeća te popularnih žanrova
- stapanja različitih vrsta glazbe (crossover).

Izvođačke glazbene aktivnosti omogućuju daljnje stjecanje glazbenih znanja i vještina, a sadržaji domene B su usklađeni sa sposobnostima i interesima učenika.

U okviru domene C, Glazba u kontekstu, učenici će u trećem ciklusu proširiti znanja o tradicijskoj glazbi upoznavanjem:

- tradicijske glazbe svih regija Hrvatske, uključujući i glazbu manjinskih kultura
- europske tradicijske glazbe
- tradicijske glazbe geografski udaljenijih područja/naroda/kultura (drugi kontinenti).

Četvrti i peti odgojno –obrazovni ciklus pripadaju daljnjem glazbenom srednjoškolskom obrazovanju u predmetu Glazbena umjetnost.

Tradicijsku glazbu Hrvatske, učenik upoznaje u 4. razredu. U prva tri razreda navedeno je da učenik poznaje 3 – 10 skladbi, a u domeni B učenik izvodi najmanje 10 pjesama/brojlica i glazbenih igara tijekom godine. S obzirom da i je dalje prisutan otvoreni model i mogućnost samostalnog biranja pjesama, učitelj može i ne mora birati narodne pjesme za obradu.

U 4. razredu učenik u domeni B pjevanjem izvodi autorske i tradicijske pjesme iz Hrvatske i svijeta. Uvažava pravila kulture pjevanja, intonaciju, ritam, tekst, glazbeno-izražajne sastavnice i stilska obilježja pjesme. Temeljem slušanja, pjevanja i plesa/pokreta upoznaje obilježja hrvatske tradicijske glazbe u vlastitoj sredini (lokalnoj zajednici). U 5. razredu učenik u domeni B pjevanjem izvodi autorske i tradicijske pjesme iz Hrvatske i svijeta. Temeljem slušanja, pjevanja i plesa/pokreta, upoznaje obilježja glazbe i drugih umjetnosti (tekst, ples/pokret, odjeća i obuća) u hrvatskoj tradicijskoj glazbi užeg zavičajnog područja. Učenik na temelju toga opaža i opisuje većinu obilježja hrvatske tradicijske glazbe užeg zavičajnog područja. Preporuka za ostvarenje ishoda je nakon tradicijske glazbe u vlastitoj sredini u 5. i 6. razredu upoznati se s glazbom preostalih regija Hrvatske, uključujući i glazbu manjinskih kultura.

U 6. razredu učenik u domeni B pjevanjem izvodi autorske i tradicijske pjesme iz Hrvatske i svijeta. Uvažava pravila kulture pjevanja, intonaciju, ritam, tekst, glazbeno-izražajne sastavnice i stilska obilježja pjesme. Učenik temeljem slušanja razlikuje, opisuje i uspoređuje obilježja različitih vrsta glazbe. U domeni C temeljem slušanja, pjevanja i plesa/pokreta, upoznaje obilježja glazbe i drugih umjetnosti (tekst, ples/pokret, odjeća i obuća) u hrvatskoj tradicijskoj glazbi šireg zavičajnog područja i glazbi najmanje jedne manjinske kulture.

U 7. razredu učenik u domeni B pjevanjem izvodi autorske i tradicijske pjesme iz Hrvatske i svijeta. Uvažava pravila kulture pjevanja, intonaciju, ritam, tekst, glazbeno-izražajne sastavnice i stilska obilježja pjesme. U Domeni C opaža međusobne utjecaje različitih vrsta glazbe (klasična, tradicijska, filmska, jazz, popularna), kao što je tradicijska glazba u klasičnoj i popularnoj te temeljem slušanja, opisuje obilježja glazbe i drugih umjetnosti (tekst, ples/pokret, odjeća i obuća) u europskoj tradicijskoj glazbi.

Tijekom 8. razreda učenik kao i u 7. razredu izvodi pjesme iz Hrvatske i svijeta uvažavajući sva navedena pravila. U domeni C Učenik temeljem slušanja opisuje obilježja tradicijske glazbe geografski udaljenijih naroda/kultura (Sjeverna Amerika, Južna Amerika, Afrika, Australija, Azija) uz napomenu da treba upoznati najmanje dva područja/kontinenta. Temeljem slušanja, opisuje obilježja glazbe i drugih umjetnosti (tekst, ples/pokret, odjeća i obuća) u tradicijskoj glazbi geografski udaljenijih naroda/kultura.

Reformom Škola za život ističe se vršnjačko vrednovanje i samovrednovanje koje treba biti kriterijsko tako da učenici usvoje kriterije te da nauče vrednovati tako da svoj rad, ali i rad svojih kolega uspoređuju s danim kriterijima. Dobro je da učitelj također vrednuje isti rad po istim kriterijima te da se usporede rezultati vrednovanja i rasprave. To je važno zbog razvoja objektivnog mišljenja učenika tijekom vrednovanja. Učitelj odlučuje hoće li, kada i kako vršnjačko vrednovanje uključiti u ocjenu.

3. GLAZBA RAZLIČITIH KULTURA U NASTAVI GLAZBE

Zbog otvorenog modela nastave Glazbene kulture, kulturnu raznolikost možemo primijeniti na područja pjevanja, slušanja i upoznavanja glazbe. Kulturni identitet i interkulturalnu kompetenciju razvijamo i upoznavanjem hrvatske folklorne glazbe.

Wang i Humphreys (2009) proveli su istraživanje u kojem su prikazali koliko vremena ulože učitelji glazbe na obradi 13 različitih glazbenih stilova s učenicima, u ovom slučaju studentima teorijskih i izvođačkih glazbenih smjerova na jednom velikom glazbenom sveučilištu u Sjedinjenim Američkim Državama. Rezultati istraživanja pokazuju da se studenti bave isključivo umjetničkom glazbom zapadne kulture (92.83%), izrazito malo zapadnjačkom glazbom koja nije umjetnička (6.94%) te gotovo ništa nezapadnjačkom glazbom (0.23%).

Formalna naobrazba u većem dijelu svijeta pod utjecajem je zapadne kulture. To znači da najveći postotak nastavnog sadržaja obuhvaća glazbu zapadne europske kulture. Glazbu dijelimo na umjetničku, folklornu i popularnu. Učenici razvijaju stav i ukus prema glazbi odgojem i obrazovanjem, ali isto tako i slobodnim i drugim aktivnostima. Osobni glazbeni ukus godinama se gradi utjecajem okoline, osobito stavovima, mišljenjem i interesima roditelja koji indirektno utječu na glazbeni ukus djeteta, koji se s godinama formira. Prema tome ako učenje glazbe različitih kultura za cilj ima razvoj interkulturalne kompetencije kod učenika, postićemo prihvaćanja i razumijevanja te raznolikosti i stvaramo temelj boljeg kulturnog razumijevanja u budućnosti.

3.1. Folklorna glazba u okviru predmeta Glazbena kultura

Narodna pjesma je uvedena u osnovnoškolsku nastavu glazbe u 18. stoljeću, a prodor u programe je započeo u 20. stoljeću (Rojko, 2012:58). „Relativna jednostavnost u melodijskom, ritamskom i formalnom pogledu učinila je narodne pjesme pogodnim nastavnim sredstvom za rješavanje pitanja intonacije, ritma, glazbenih oblika. Ovdje se narodna pjesma tretira kao sredstvo obrazovnih postignuća“ (Rojko, 2012:58). „Posebnu pozornost valja posvećivati pjevanju narodne pjesme. To pjevanje mora biti istinito. Nijednu takvu pjesmu ne bismo smjeli otpjevati ako je pritom nismo koliko god je moguće temeljitije etnomuzikološki obradili“ (Rojko, 2012:62). Puko funkcionalno propjevavanje takve pjesme, kao što se njeguje danas u

školi, suprotno je njezinom duhu i interesima učenika. Važnost pjevanja narodne pjesme upravo je u njenoj etnomuzikološkoj vrijednosti. Na taj način kroz pjesmu na praktičan način učenicima približavamo kulturnu baštinu.

U nastavi glazbe prisutna je i tradicijska glazba. Kako bi se učenicima što zornije i zanimljivije prikazalo tradicijsku glazbu, potrebno je objasniti na kojem narječju se pjeva, gdje je nastala pjesma (pomoću zemljovida) te s kojim ciljem je pjevana. Učitelj je slobodan također u odabiru konkretnih primjera u području slušanja glazbe (folklorna glazba, glazbala, glazbeno–stilska razdoblja). Glazbala se upoznaju na temelju slušanja odgovarajućih glazbenih primjera.

Pjevanjem narodnih pjesama „njeuguje“ se i čuva bogata umjetnička baština naših naroda i narodnosti. Pojam „narodna pjesma“ odnosi se na kulturno dobro, dio kulturne baštine naroda i čovječanstva i kao takvu je treba upoznati. Narodnu pjesmu se tretira kao svrhu i kao sredstvo za postizanje izvanglazbenih ciljeva koji podrazumijevaju razvijanje domoljublja i nacionalne pripadnosti. Rojko (2006:59) tvrdi da se narodna pjesma uvodi u nastavu glazbe iz estetskih razloga, *„narodna pjesma 'sama je po sebi lijepa', pa prema tome, pruža učenicima mogućnost estetskog doživljavanja i na taj način čini most prema umjetničkoj glazbi, odnosno utječe pozitivno na razvoj glazbenog ukusa“*

Dobrota, prema Emm (2019:19) smatra kako je od velike važnosti upoznavanje djece s kulturnom baštinom svojega, ali i drugih naroda. Kulturnu baštinu moguće je upoznavati i u okviru nastavnog predmeta Glazbena kultura, ali postojeći uvjeti nisu dovoljno iskorišteni. Dobrota navodi kako postoji veliki nesrazmjer u zastupljenosti narodne glazbe za pjevanje i za slušanje narodne glazbe u nastavnom programu i udžbenicima. Najviše je onih pjesama koje su namijenjene pjevanju, dok se za slušanje predviđa vrlo malo narodnih skladbi. Istraživanjem je utvrdila kako su učitelji neskloni tradicijskoj glazbi jer je smatraju suviše teškom za učenike s čime se Dobrota ne slaže. Naglašava kako su djeca „sposobna uspješno percipirati svaku vrstu glazbe, ali pod uvjetom da im je prezentirana na adekvatan način. Osim toga, ukoliko svaku skladbu ove vrste popratimo adekvatnom muzikološkom elaboracijom, možemo u potpunosti biti sigurni da se djeca neće dosađivati“ (Dobrota, 2001, 92).

U programu glazbene kulture u području predmetne nastave, svoje posebno mjesto ima nastavna cjelina *Folklorna glazba* u nastavnom području *Slušanje i upoznavanje glazbe*. Ta cjelina sastoji se od šest tema, koje predstavljaju zavičajne regije.

To su: *Folklorna glazba Slavonije i Baranje, Folklorna glazba Podravine i Posavine, Folklorna glazba Hrvatskog zagorja i Međimurja, Folklorna glazba Banovine i Like, Folklorna glazba dalmatinskih otoka, Dubrovnika i dalmatinske obale i Folklorna glazba Istre i Kvarnera.*

Za svaku regiju napisani su primjeri koje je moguće izabrati pri obradi određene teme. Teme iz folklorne glazbe obrađuju se od petog razreda nadalje, slobodnim redoslijedom po razredima po načelu zavičajnosti (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006).

Što se tiče hrvatske narodne glazbe u prva četiri razreda nastave glazbene kulture, navode se sljedeće pjesme: u prvom razredu u nastavnom području *Pjevanje* predloženo je 12 narodnih pjesama koje učitelji mogu obraditi. To su:

- *Iš, iš, iš, ja sam mali miš, En ten tini, Teče, teče, bistra voda, Moj dom, Dječja poskočica, Sveti Niko svijetom šeta, Spavaj mali Božiću, Djeca i maca, Kad si sretan, Mi smo djeca vesela, Pliva riba i Kako se što radi.* (isto, 2006: 68)

U nastavnom području *Slušanje glazbe* predložena je samo jedna narodna skladba za obradu, a to je *Narodi nam se* (isto, 2006: 68).

U drugom razredu u nastavnom području *Pjevanje* predloženo je 12 narodnih pjesama, a to su:

- *Pjesnimo svi zajedno, Pliva riba, Blistaj, blistaj, zvijezdo mala, Pjevala je ptica kos, Junak Janko, Proljetna pjesma, Ja posijah lan, Jedna vrana gakala, Radujte se narodi, Miš mi je polje popasel, Muzikaš, Mali ples* (isto, 2006: 69).

U nastavnom području *Slušanje glazbe* ponuđene su dvije narodne skladbe za slušanje, a to su *Svim na zemlji mir veselje* i *Radujte se narodi* (isto, 2006: 69).

U trećem razredu u nastavnom području *Pjevanje* predložene je 18 narodnih pjesama, a to su:

- *Nesla dekla v melin, Pjesma u kolu, Kriči, kriči tiček, Pleši, pleši, poskoči, Prijateljstvo pravo, Mali ples, U to vrijeme godišta, U kolu, Na kamen sjela Ljubica, Sunce sije, kiša će, Cin, can cvrgudan, Jednu sam ružu mel, Ftiček veli, Proljetno kolo, Sadila sam bosiljak, Kiša pada, Raca plava po Dravi i Ode zima.*

U nastavnom području *Slušanje glazbe* predložena je jedna narodna skladba, *Moja Diridika* u obradi skladatelja Emila Cossetta (isto, 2006: 70).

U četvrtom razredu u nastavnom području *Pjevanje* predložene su 22 narodne pjesme za obradu. To su:

- *Ćuk sedi, Evo san ti doša, Vrbniče nad morem, Dva i dva su četiri, Po kopinom, Lepi moji strnokosi, Pjevaj mi pjevaj sokole, Tri su ptice, Ja posijah lan, Veselo mi plovimo, Oj Jelo, Jelice, Teče, teče bistra voda, Ćiro, Farandine moj, Savila se bijela loza, Oj Jelena, Jelena, U livadi pod jasenom, Staro sito i korito, Lepa Mara kolo vodi, Sadila sam rogozek, Jelica kolce vodila i Majka Mari kose plela.*

U nastavnom području *Slušanje glazbe* nije predložena niti jedna narodna skladba (isto, 2006: 71).

Iz navedenog popisa, može se primijetiti da je aktivnost slušanje na području upoznavanja folklorne glazbe vrlo osiromašena uspoređujući s količinom pjesama za pjevanje. Usprkos tome, učenicima narodnu glazbu treba približiti na zanimljiv, njima poznat i blizak način. Preporuča se korištenje audio-vizualnih primjera pomoću kojih će se učenicima s lakoćom dočarati narodna glazba, razni običaji, nošnje, načini pjevanja, plesanja i drugo.

Slušanje glazbenih primjera izvodi se na način da se najprije sluša glazbeni primjer uz određene zadatke vezane uz audio/audio-vizualni primjer zadane od strane nastavnika, nakon čega slijedi razgovor o onome što su učenici čuli/vidjeli.

Učenici moraju znati prepoznati glazbu prema folklornoj pripadnosti, na glazbenom primjeru opisati značajke te prepoznati glazbala po zvuku i opisati ih prema slici (Nastavni plan i program, 2006, 67). U nastavnim područjima *Sviranje, Elementi glazbene kreativnosti* i *Glazbene igre* nisu predloženi sadržaji vezani uz hrvatsku narodnu glazbu.

Weyer (op. cit. 434), prema Rojku (2012: 60) tvrdi da je narodna glazba dio prošlosti, koja je u današnje vrijeme izgubila svu bit i važnost. „*Izgubivši danas svoje mjesto i ulogu koju je imala nekad kad je bila dnevna uporabna djelatnost, zahvaljujući svoju sadašnju egzistenciju etnomuzikologiji, koja se u 19. stoljeću počela njome baviti spasivši je tako od potpunog zaborava, narodna glazba danas samo „produljuje jedno 'drugo biće' – muzejsko ...“.*

Narodna glazba je u prošlosti bila glazba klasa koje su se bavile proizvodnjom, bila je to glazba pastira, seljaka, zanatlija i radnika ističe Stockmann (1980). U kontekstu svoje konkretne egzistencije ona je imala sasvim određenu socijalnu funkciju, a ta je određivala njezinu glazbenu strukturu i način izvođenja. Narodna glazba bila je čvrsto vezana uz životne i radne procese socijalno-etničke zajednice, ona je bila sastavni dio gotovo svih djelatnosti svakodnevnog života, imajući uvijek neku određenu funkciju, imajući, dakle, instrumentalni, a ne čisti glazbeni smisao. Ona

je služila, između ostaloga, i tome da olakša težak svakodnevni rad i nipošto nije bila samo prigoda za nedjelje i praznike. Osnovna je namjena pjesama bila svladavanje i olakšavanje životnih tegoba, pa se može reći da su narodne pjesme doslovno bile „sredstvo razračunavanja“ (Stockmann, 1980, 221).

3.2. Folklorna glazba Hrvatskog zagorja

Naziv Hrvatsko zagorje, koji označava čarobno lijep krajolik isprepleten gorama, prigorjima i dolinama, proširio je postupno omeđeni prostor svoje regije od izvornog srednjovjekovnog opsega do današnjeg širokog shvaćanja toga naziva na sveukupno područje sjeverozapadnog dijela Hrvatske okvirno omeđeno segmentom toka rijeke Drave, rijekom Sultom i Maceljskom gorom na zapadu, dijelom toka rijeke Save i gorom Medvednicom te gorom Kalnik. Hrvatskim zagorjem se prvotno smatralo porječje rijeke Krapine i istočni dio porječje rijeke Sutle što je prostor koji se uglavnom nalazi između Medvednice na jugu, Ivančice na sjeveru i Kalničke gore na istoku. Danas se Hrvatskim zagorjem često naziva i cijelo brežuljkasto područje sjeverno od Ivančice sve do rijeke Drave, a na sjeveroistoku čak i prostor varaždinske Podravine.

Slika 1. Prikaz Hrvatskog zagorja

Ovo je područje svojom geografskom pozicijom i specifičnim morfološkim karakteristikama dovoljno izolirano da kroz povijesna razdoblja formira vlastitost svoga života i stvaralačke fizionomije, ali ujedno i dovoljno povezano s prostorima alpskih, panonskih i mediteranskih regija da bude obuhvaćeno i čvrsto saživljeno s mnogim europskim povijesnim i kulturnim zbivanjima.

Slika 2. Krapinsko-zagorska županija

3.3. Napjevi i glazba

Glazba se prenosila usmenim putem i imala je, kao i ples, važnu ulogu u životu čovjeka (društvenu i obrednu funkciju). Utjecaj društvenih promjena i susretanje s mnogim kulturama rezultat je različitih oblika i sadržaja koji se pronalaze u folklornom repertoaru.

U glazbi Hrvatskog zagorja prevladava dijatonika, kako u starijim slojevima, tako i novijim oblicima glazbene tradicije. Osim jednoglasnih napjeva često se izvode i dvoglasni. Stariju tradiciju obilježavaju dijatonski napjevi manjeg opsega, često s promjenjivim intervalima, koji, ako su dvoglasni, završavaju unisono. Noviju tradiciju

karakterizira stil pjevanja na *basu i tercno dvoglasje* drurskih obilježja. Također se u novijim napjevima javljaju završeci čiste kvinte (Vitez i Vučić, 2001:416).

Neki poznati napjevi koji se pjevaju i danas su *Dobar večer, dobri ljudi, Pod brajde, Dobro mi došiel prijatel, Fala, Ideju težaki, Igrajte nam mužikaši, Išel budem v kleticu, Kad procvatu jabuke, Kak taubeka dva, Lepe ti je Zagorje zelene, Lijepo je, lijepo je Zagorje, Meknite se vse gore, Na te mislim, Oko jedne hiže, Peharček moj, Pod starim krovovima, Pri kumekovoj kleti, Spoved, Suza za zagorske brege, Veselo, veselo Zagorci* i drugi.

Niz poznatih napjeva pjeva se u osnovnoškolskom obrazovanju u svrhu očuvanja baštine. Učenici ih vrlo rado pjevaju jer su zabavnog karaktera s tematikom plesa, pjevanja, zabava i ljepote Hrvatskog zagorja. Na nastavi Glazbene kulture najčešće se pjevaju sljedeće pjesme: *Dobro mi došiel prijatel, Lepe ti je Zagorje zelene, Jednu sem ružu mel, Išel maček v kovačiju, Meknite se vse gore, Veselo veselo, Kaj bi rada, čerka ma?, Stoji nam polje* i niz drugih.

Osobitu specifičnost Hrvatskog zagorja čini kajkavsko narječje kojeg susrećemo u pjevanim pjesmama. Kajkavsko narječje hrvatskoga jezika rabi upitnu zamjenicu "Kaj", ponegdje "Kej" i "Ke". Njemu pripada šest dijalekata. Točnije, u Hrvatskom zagorju se služi zagorsko-međimurskim dijalektom. Odlikuje se uglavnom očuvanjem osnovne kajkavske akcentuacije. Valja istaknuti kako je Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) uvrstila 12. siječnja 2017. godine Kajkavski književni jezik među svjetske jezike. Uveden je kao povijesni jezik jer ima naznaka da je živ: čuje se po ulicama i u domovima.

Bitno je tijekom obrade sadržaja na satu glazbenog (slušanje skladbe, pjevanje pjesme) učenicima što je bolje moguće dočarati dijalekt Hrvatskog zagorja, proučiti ga, prokomentirati kako se pojedine riječi izgovaraju, pa čak ih i upoznati s kratkom poviješću nastanka i razvitka toga narječja.

3.4. Ples

Nekoć bi mladež često spontano zaplesala u ljetnim mjesecima nakon radnog dana na livadama ili na raskrižjima cesta uz pratnju gudača ili tamburaša. Možemo zaključiti da je ples bio neka vrsta relaksacije nakon fizičkog posla, zabave, veselja, druženja, ali i upoznavanja simpatija. Često su se plesala biračka kola, u kojima

pojedinaac u sredini kruga pokretima slijedi tekst pjesme, primjerice, ljubeći se. Tradicijski plesovi u paru su valcer i polka (Miholić, 2009).

Drmeš se izvodi u parovima, u manjim ili u većim kolima. Posebnost ovog plesa je brza vrtnja plesača koja slijedi nakon početnog sporog kretanja sitnih koraka.

Enzerica ili ajnzerica pleše se u paru dok se partneri drže za lopatice. Parovi su slobodno raspoređeni po prostoru. Tijekom plesa u pojedinim dijelovima, plesači oštro udare nogama o pod (Ivančan, 1974).

Metlika je specifičan ples koji se izvodi primjenom metle. Momak umjesto djevojke, pleše s metlom. Ostali parovi plešu u krug polku, dok je momak s metlom u sredini. U momentu plesač udara metlom o pod, pušta ju u sredini i hvata slobodnu plesačicu. Naime, u momentu udarca svaki plesač mora promijeniti plesačicu. Onaj koji ostane bez plesačice nastavlja plesati s metlom i nakon određenog vremena opet njome udari o pod. Onaj koji pleše s metlom mora platiti ceh¹ (Ivančan, 1974).

Ples *Repa* počinje na način da se partneri postave jedan ispred drugog pa pjevaju i plešu ili samo plešu uz pratnju orkestra (Ivančan, 1974).

Staro sito se plesalo u parovima i u četvorkama. Plesači bi djelomično plesali uz pjevanje, ali i uz svirku glazbala, kao i kod *repe*. Parovi, odnosno četvorke, plešu na mjestu, neprestano skakući istovremeno objema nogama (Ivančan, 1974).

Osim navedenih plesova, plesali su se *dućec* i *kozatuš* koji su se izvodili intenzivnim poskakivanjem. U prošlosti se vjerovalo da će udaranjem nogama o pod pospješiti urod plodova.

3.5. Instrumenti

Tradicijски instrumenti svirani su kao solistički instrumenti ili kao pratnja pjevanju u raznim situacijama. U mnogim zapisima navode se *dude* kao najstariji instrument karakterističan za Hrvatsko zagorje. Aerofono glazbalo², vrlo je slično gajdama, a razlikuju se od gajda po broju piskova u prebiraljci (svirali), zvuku, načinu i tehnici sviranja (Večković, 2016). Za upuhivanje zraka u mješinu duda (kao i svih ostalih starih glazbala s mješinom) stoljećima je upotrebljavana puhaljka, što znači da se zrak u mješinu upuhivao ustima. Prije otprilike sto godina počeo se upotrebljavati posebni,

¹Trošak, račun za jelo i piće.

² Glazbala kod kojih zvuk nastaje titranjem zraka koji okružuje glazbalo ili titranjem zraka u cijevi glazbala.

dodatni mijeh (*laktača, sufla, sufra*). *Laktača* je s vremenom postala zaštitni znak duda, premda su postojale gajde koje su bile svirane s *laktačom*, a i dude u koje se zrak upuhivao puhaljkom (Večković, 2016). „Prednost upotrebe laktače je u tome da dudaš ili gajdaš može istovremeno i svirati i pjevati, a čime se u tadašnje vrijeme htjelo konkurirati sve većoj navali novih i, tada, atraktivnijih glazbala (violina, tambure, harmonika, itd.)“ (Večković, 2016).

Zrakozvučnim (aerofonim) glazbalima pripadaju i *ftičeki* - posudasto glazbalo u koje se ulije voda, a ton nastaje puhanjem u otvor na repu ptičice (Hrvatsko zagorje i Međimurje) (Miholić, 2009). Osim *ftičeka* svirala se okarina i usna harmonika, a uz njih su se svirale dude, jedinka, dvojnice, sluškinja, trojka, četvorka, strančica, trstenice i rogovi.

Jedinka ima razne nazive, a neki od njih su: žveglica, jednojnica, jednogrla, sopelica i čuruminka. Jednocijevna je svirala vrlo nježnog i elegičnog tona, izrađena najčešće od bazgovine ili ljeskovine, premda se mogu koristiti i druge vrste drveta (Večković, 2016).

„Jedinka najčešće ima šest rupa za prebiranje te pisak, koji se nalazi s vanjske strane, tj. okrenut je prema gore, za razliku od istočnih varijanti kod kojih je pisak redovito s unutarnje strane, okrenut prema sviraču. Razne varijante svirali jedinki su se nekada davno svirale širom Hrvatske tako da nema kraja u kojem se nisu svirala ova glazbala. Najčešće su se jedinke iz pojedinih krajeva razlikovale po obliku i ukrasima te po nazivu. Npr. jedinke iz Hrvatskog zagorja su najčešće imale četvrtasti vanjski presjek za razliku od svih ostalih varijanti sličnih svirala iz drugih krajeva koje su redovito okruglog presjeka“ (Večković, 2016: <http://www.gajde.com/instrumenti/jedinka/>).

Dvojnice su dvije svirale (dvije jedinke) ograničenog raspona tona, napravljene od jednog komada drveta, tako da se obje mogu svirati istovremeno. Zbog toga je svirka na dvojnica uvijek dvoglasna (najčešće u tercama, premda su moguće i druge kombinacije odnosa među tonovima). Svirale su se u svim krajevima Hrvatske, te iz tog razloga glazbalo ima više naziva: dvojnice, žveglice, dipole, dvogrle, dvojinje, vidalice, itd. (Večković, 2016).

Sluškinja je glazbalo isto kao dvojnice, no razlikuju se po tome što na lijevoj strani sluškinja nema ni jedne rupice za prebiranje dok na desnoj strani ima šest rupica. Glazbalo sluškinja se nekad izrađivalo u Hrvatskom zagorju (Večković, 2016).

Trojka (trojnice) je nastala kombinacijom dvojnice i sluškinje, a nekada se izrađivala u Hrvatskom zagorju. Svira se kao i instrument sluškinja – prvo dvojnice, a treći ton se povremeno dodaje tijekom svirke (Večković, 2016).

Četvorka je također glazbalo iz Hrvatskog zagorja. Napravljena je tako da su u jednom komadu drveta provrtana čak četiri provrta, ali je nemoguće i nikada se ne sviraju sve četiri svirale istovremeno (Večković, 2016).

Strančica ili *fajfa* je staro tradicijsko glazbalo koje je nekada obilježavalo sjeverozapad Hrvatske (Hrvatsko zagorje, Podravina). Sam naziv govori o specifičnom načinu sviranja, na stranu, kao flauta. Strančica i jest preteča današnjih flauta, a izrađivala se od drveta, najčešće od bazge (Večković, 2016).

„Trstenice ili orglice su staro tradicijsko glazbalo tipa panovih svirala, a izrađivale su se kao dječja pastirska glazbala“ (Večković, 2016).

Vrlo značajno i karakteristično glazbalo Hrvatskog zagorja koje i u današnje vrijeme ima veliku primjenu je *tamburica*. Tambure pripadaju skupini kordofonih glazbala- sastoje se od drvenog trupa koji se gradi od različitih vrsta drva (javor, šljiva, topola, jablan, lipa i dr.) sa zapinjačom za žice, s konjićem preko kojih se zatežu žice i s glasnjačom na kojoj danas veći zvučni otvor zamjenjuje nekadašnjih 8 do 24 rupica. Zatim od dugog vrata s hvataljkom na kojoj su poprečni pragovi i kobilica s urezima za žice, te od pužolike glave s vijcima, odnosno s mehanizmom za zatezanje čeličnih žica. Trzanjem i trenjem žica trzalicom od kore, pera ili plastike, prstima ili povlačenjem gudala preko žica dobivamo zvuk (Virtualni muzej tradicijske glazbe Međimurja, 2016). Trzalica se najčešće drži između palca i kažiprsta, a nekad i sa srednjim prstom.

Tambura se svira solo ili udružena u veće tamburaške sastave ili orkestre. Također, udružuje se i s drugim glazbalima u mješovite sastave, kao na primjer s violinom ili harmonikom. Uz tamburu se najčešće izvodi pratnja plesa ili pjevanja.

Od kraja 19. stoljeća u instrumentalni sastav okupljaju se *mužikaši*, gudački sastavi s jednom od tri violine (*gusle*) i trostrunim basom (*bajsom*). Širenjem tambura, sastav je dopunjen bugarijom (*beglajtom*), a gudački bas zamijenjen trzalačkim basom ili tamburom *berdom*. Od sredine 20. stoljeća istaknuto glazbalo ovih sastava, uz violinu ili umjesto nje, postaje kromatska harmonika. Ponegdje su *mužikaše* potpuno zamijenili *tamburaši*.

Vrste tambura koje susrećemo u sastavima ili orkestrima su sljedeće: bisernica prva, bisernica druga, bisernica treća, brač prvi, brač drugi, čelović, čelo, bugarija, berda.

Broj žica na tamburama je različit, no najčešće su tambure s pet ili šest žica. Tambure mogu biti jednoglasne, dvoglasne, troglasne, a danas su najrasprostranjenije četveroglasne. Na slici 3. prikazuje se više vrsta tambura koje se razlikuju opsegom glazbala, građi i izgledu.

Slika 3. S lijeva na desno: *bisernica, brač, bugarija, čelo, berda*³

Tamburaški sastav (slika 4.) je skupina tamburaša koji zajednički izvode skladbu na različitim vrstama tambura. Tamburaški ansambl do 15 svirača pretežno ima ulogu pratnje pjevačima, dok se veća skupina naziva tamburaški orkestar i najčešće se bavi koncertnim muziciranjem. Manjim sastavima ravna primaš (osoba koja svira prim-bisernicu), a većim sastavima dirigent. Tamburaški sastav sastoji se od nekoliko glazbala: na bisernici (primu) izvodi se glavna melodija, na bračevima se izvodi prateća melodija, bugarija svira akorde na laku dobu, a na berdi (basu) izvodi se basov ton na tešku dobu.

³ Internet izvor: <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/i-lj/leskovec-diana/18859-d-leskovec-tambure.html>, preuzeto 10. 1. 2020.

Slika 4. Tamburaški sastav (Izvor: Miholić, 2009:17)

4. IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

„Fenomen slobodnog vremena promatra se unutar današnjega društveno-pedagoškoga konteksta u kojem se djeca i mladi prepuštaju aktivnostima po svom izboru, kako u školi, tako i izvan nje. Svoju primjenu ono nalazi u funkciji odmora, zabave, razonode, razvijanja osobnosti kao i u procesu stvaralaštva.“ (Mlinarević i Brust Nemet, 2012, 15). Postoji više određenja fenomena slobodnog vremena, a jednu od definicija ponudio je Previšić (2000) koji kaže da je slobodno vrijeme prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, dakle prostor samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti.

Škola osim mjesta učenja je mjesto susreta učenika koja predstavlja socijalnu zajednicu uz prihvaćanje njihovih razvojnih karakteristika. Ivančić i Sabo (2012) tvrde kako se u obrazovanju nude nove mogućnosti izvan nastave te škola nema više samo tradicionalnu ulogu. Neke su od mogućnosti različite izvannastavne i izvanškolske aktivnosti koje u Hrvatskoj imaju dugu tradiciju i uspješnu praksu. Kod aktivnosti slobodnoga vremena najvažnije je njihovo pozitivno usmjerenje, a ono se može postići upravo pedagoški osmišljenim aktivnostima koje društveno i kulturno vrijednim sadržajima osiguravaju zadovoljavanje individualnih potreba mladih.

Novo je doba donijelo sa sobom sasvim nove paradigme, a škola se nalazi između svjesne određenosti da se na mlade intenzivno odgojno utječe i određene nemoći pred navalom novih virtualnih svjetova. (Martinčević, 2010, 22) Škola je zapravo danas rijetko mjesto gdje se djeca i mladež mogu kontinuirano susretati, razgovarati, sukobljavati, razmjenjivati ideje i na taj način usavršavati svoje socijalne vještine (Martinčević, 2010, 22). Puževski (2000) ističe da se odgoj za slobodno vrijeme javlja kao novi zadatak škole. Stoga, škola može i mora preuzeti brigu za usmjerenje slobodnog vremena mladih. Škola danas nastoji što više aktivirati učenike, kako u odgojno-obrazovnom sustavu tako i u društvu.

Prema Mlinarević i Brust Nemet (2012, 62) ciljevi u programiranju slobodnih aktivnosti koje se ostvaruju kao izvannastavne i izvanškolske aktivnosti su:

- „uvođenje učenika u društveni život i odlučivanje;
- razvijanje smisla za rad i organizaciju rada;
- buđenje afiniteta za neku aktivnost;
- angažiranje učenika u društveno-korisnom radu;
- uspješan razvoj određenih sposobnosti;

- pomoć u realizaciji općih ciljeva škole;
- omasovljenje potrošača kulturnih dobara.“

„Izvanastavne aktivnosti učenika poseban su i specifičan odgojno-obrazovni rad s učenicima koji se organizira izvan nastave na načelima slobodnog izbora i učeničke samouprave“ (Koraj, 1999, 527). Prema Cindriću (1992) izvanastavne aktivnosti su „različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvanastavno vrijeme u školi, koje imaju pretežito kulturno-umjetničko športsko, tehničko rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje. Njima učenici zadovoljavaju svoje stvaralačke i rekreativne potrebe, a posebice stječu kulturu slobodnog vremena“. Cindrić također ističe da je sama funkcija izvanastavnih aktivnosti vrlo važna jer su one svojim sadržajima bliže izvornoj stvarnosti, potrebama i željama učenika, a svojom otvorenošću pridonose nadograđivanju učenikove osobnosti i stvaraju uvjete za kulturni napredak, te promicanje i očuvanje kulturalne raznolikosti. Međutim, izvanastavne aktivnosti ne treba identificirati s aktivnostima u slobodnom vremenu „jer one, još uvijek, nisu oslobođene „obvezatnosti“ školskog rada, zahtijeva i nužnosti izvršavanja“ (Previšić, 1987). Stoga one kao takve nisu u suglasju s klasičnom definicijom slobodnog vremena, koja govori o vremenu koje pojedincu „...ostaje na raspolaganju izvan obiteljskih, radnih, društvenih i fizioloških dužnosti i potreba“. No, za razliku od redovite nastave, izvanastavne aktivnosti ipak pružaju mogućnost uvažavanja učeničkih interesa i potreba te slobodu stvaralačkog djelovanja.

Izvanastavne aktivnosti u školi sastavni su dio školskog života svakog učenika. Mlinarević i Brust Nemet (2012, 61) navode kako je uloga škole neupitna u provedbi izvanastavnih aktivnosti kao sastavnom dijelu odgojno-obrazovnog programa, jer se u njima ogleda pedagoški zadatak koji predstoji školama, ravnateljima, učiteljima i široj pedagoškoj javnosti da slušaju glas učenika i pokreću nove izvanastavne aktivnosti koje će biti u skladu s interesima suvremenog učenika i učitelja, koje će im ispuniti slobodno vrijeme.

Izvanastavne aktivnosti predstavljaju najslobodniji oblik nastave u koji se učenici uključuju svojevolumno, a izbor sadržaja rada često se prepušta njima samima. Na njima, bez velikih planova i priprema, sasvim spontano, nastaju razne smišljene igre, pjesme, šale, igrokazi pa i prave priredbe. Isto tako obogaćuju školski život, stvaraju mogućnosti učenicima da istaknu svoju darovitost, a ujedno im omogućavaju bogato iskustvo druženja i stvaranja prijateljstva, te upravo zbog toga one imaju veliko značenje u ostvarivanju učenikovih osobnih ciljeva.

„Od pedesetih do osamdesetih godina prošloga stoljeća u hrvatskim se školama izvannastavni oblici organiziraju pod nazivom *slobodne aktivnosti*, a od osamdesetih godina do danas pod nazivom *izvannastavne aktivnosti*. S obzirom na činjenicu da se u suvremenoj školi izvannastavne aktivnosti temelje na učenikovu slobodnom izboru, prikladniji bi naziv svakako bio *slobodne aktivnosti*“ (Ivančić, Sabo, 2012).

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006) donosi plan izvannastavnih aktivnosti po razredima te prema ukupnom tjednom i godišnjem broju sati. Određuje i odgojno-obrazovne oblike, metode i sredstva izvannastavnog i izvanučioničkog rada. Stoji i kako izvannastavne aktivnosti u osnovnoj školi podrazumijevaju učiteljevu slobodu kreiranja odgojno-obrazovnoga rada i smisao za stvaralaštvo, a istodobno i uspješan poticaj za angažiranje učenika za rad izvan redovite nastave. Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006) detaljnije objašnjava izvannastavne aktivnosti pa kaže kako su one obično povezane s određenim nastavnim predmetom ili su interdisciplinarne naravi. Nastavni plan i program propisuje određene sadržaje i područja izvannastavnih aktivnosti, ali školskim kurikulumom određuje se plan i program izvannastavnih aktivnosti što znači da učitelj sam odabire koju izvannastavnu aktivnost će voditi. Plan i program izvannastavnih aktivnosti ulazi u godišnji školski kurikulum predviđen za tekuću školsku godinu.

Prema Mlinarević i Brust Nemet (2012, 147) program izvannastavnih aktivnosti trebao bi obuhvatiti:

- „ŠTO više aktivnosti (sadržaja) u okviru svakog područja;
- TKO će sudjelovati u kreiranju i realiziranju programa aktivnosti, od učitelja, učenika, roditelja, stručnih suradnika, te ostalih osoba iz lokalne zajednice;
- KOJE organizacijske forme aktivnosti će biti zastupljene;
- KOJE uvjete bi trebala osigurati škola da bi aktivnosti mogle biti realizirane (mjesto, namještaj, oprema, sredstva, materijal i dr.);
- KRATAK OPIS (tko, što, kako, gdje, zašto, kada...) terenske nastave, izleta, stručne ekskurzije, međuškolskih, regionalnih, državnih i međunarodnih manifestacija i natjecanja.“

Prema Nacionalnom kurikulumu rade se školski kurikulumi, a jedna od sastavnica kurikuluma su i izvannastavne aktivnosti koje su prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006, 13-14)* podijeljene u osam područja, pa je tako u školskoj praksi uvriježena podjela izvannastavnih aktivnosti na:

1. jezično-umjetničko područje koje uključuje literarne, dramske novinske, filmske radionice, likovne radionice, organiziranje školskih novina, strani jezici, glazbeni projekti, zborsko pjevanje, vokalne skupine/dječje klape, razni orkestri, folklorne skupine, plesne skupine i slično;
2. prirodoslovno-matematičko područje koje omogućuje iskustveno učenje i razmatranje odnosa prirodnog i životinjskog svijeta, pokusi iz kemije, fizike, geografije, astronomija, istraživanje prirodnih nepogoda, matematički napredniji zadatci, logički zadatci;
3. sportsko-zdravstveno-rekreacijsko područje koje se odnosi na razvijanje športskih vještina i sposobnosti, razvijanje motorike učenika, razni športovi, gimnastika;
4. njegovanje nacionalne i kulturne baštine koji se odnose na istraživanje zavičaja, turističke kulture, etnologije, kulturne baštine, folklornih običaja koji polako izumiru;
5. očuvanje prirode i okoliša te zdravog načina života- istraživanje zavičaja i očuvanje njegova okoliša, učenje kako očuvati okoliš, stjecanje kulture življenja;
6. društveno-humanistički projekti i radionice koje se odnose na građanski odgoj i obrazovanje, prava djece i ljudska prava;
7. učeničko zadrugarstvo- koje se odnosi na skup aktivnosti koje promiču seosko gospodarstvo, poljoprivredu, domaćinstvo, uređenje vrtova, cvjećari, voćari, vozilje koji se brinu za okoliš škole (cvijeće, voćke, školski park);
8. tehničko stvaralaštvo koje se odnosi na tehničke inovacije, modeliranje, građenje, maketarstvo i drugo.

Jurčić (2008,11) navodi da se prema nastavnim područjima izvannastavne aktivnosti može uvjetno grupirati u područja:

- tjelesna i zdravstvena kultura
- prirodoslovlje i ekologija
- jezično-umjetničko
- informatičko-matematičko područje.

Nadalje, dijeli ih na izvannastavne aktivnosti prema namjeni (aktivnosti koje utječu na razvitak ličnosti učenika – obrazovne, umjetničke, informatičko-poučne) i prema mjestu ostvarivanja (u školskom prostoru i izvan škole).

Mlinarević i Brust Nemet (2012, 79) predlažu sljedeća odgojno-obrazovna područja u izvannastavnim aktivnostima:

- jezično-komunikacijsko područje
- društveno-humanističko područje
- matematičko-prirodoslovno područje
- tehničko-tehnologijsko područje
- tjelesno-zdravstveno područje
- umjetničko područje
- praktični rad i dizajniranje.

Pojedinac prema slobodnoj volji i interesu odabire aktivnosti slobodnog vremena. Te aktivnosti podrazumijevaju i sve obveze i sve posljedice koje proizlaze iz njih. Takve aktivnosti trebaju kvalitetno ispuniti učenikovo slobodno vrijeme i trebaju biti izabrane od strane samoga učenika.

4.1. Pojam i uloga izvannastavnih aktivnosti

„Izvannastavne aktivnosti predstavljaju odgojno planirane djelatnosti koje omogućavaju svestrano potvrđivanje učenikove ličnosti, a nastavniku daju mogućnost proširenoga obrazovnog utjecaja pri čemu je uključivanje učenika u njih, uglavnom, regulirano zakonskim propisima“ (Previšić, 1987).

Možemo reći da su izvannastavne aktivnosti mjesto zajedništva u kojem se djeca zabavljaju, koje se temelji na slobodi izbora, dobrovoljnosti pohađanja koja osigurava cjeloviti razvoj učenika, a isto tako to je mjesto kulture mladih u kojem se stječe navika organiziranog i planiranog provođenja slobodnog vremena. Mlinarević i Brust Nemet (2012: 189) smatraju da „sudjelovanjem u različitim aktivnostima učenici (kroz igru i na zabavan način) grade nove ili mijenjaju stare stavove, stvaraju pozitivne emocije i osjećaj pripadnosti, uče se liderskim i govorničkim vještinama, kritičkom mišljenju, toleranciji i timskom radu.“

Izvannastavne aktivnosti u školi su prostor u kojem se najlakše može doprijeti do učenika, do njihovih potreba, želja i aspiracija. To je dio školske prakse u kojem nema brojčanog ocjenjivanja. Ocjena predstavlja stres za učenika, a izvannastavne aktivnosti su prostor bez ocjena i prostor koji nije obavezan. Učenici se dobrovoljno uključuju u rad izvannastavnih aktivnosti. Imaju mogućnost odabira aktivnosti koja im je zanimljiva, privlačna, koja će ih ispuniti radošću. Dobrovoljnost sudjelovanja učenika je zajednički nazivnik pod koji možemo staviti izvannastavne aktivnosti i slobodno

vrijeme. Uključujući se u izvannastavne aktivnosti, učenici odlučuju jedan dio svog slobodnog vremena provesti u školi, što škola treba prepoznati kao mogućnost dodatnog odgojnog djelovanja (Martinčević, 2010: 23). Prema tome izvannastavne aktivnosti, navode Mlinarević i Brust Nemet (2012) potiču razvitak stvaralačkih sposobnosti i potencijala svakog pojedinog učenika prema njegovim potrebama i mogućnostima, jer su oslobođene pritiska i nadzora, a ispunjene su sadržajima koje ih opuštaju.

„Izvannastavne aktivnosti integralni su dio odgojno-obrazovne strukture škole. Kao dio svog osnovnoškolskog života svaki se učenik susreće, uz redovitu nastavu, s odabirom različitih izvannastavnih aktivnosti. Njima se potiču i razvijaju individualne sposobnosti, vještine i umijeća učenika te impliciraju procese kreativnosti i stvaralaštva“ (Vidulin-Orbanić, 2007, 15).

Kvalitetan rad s učenicima pretpostavlja potpunu posvećenost učitelja određenoj aktivnosti, iziskuje smirenost i usredotočenost učitelja. Sve to treba doći do punog izražaja u radu izvannastavnih aktivnosti u kojima učitelj često igra ulogu diskretnog promatrača, koji samo u kritičnim trenucima pomaže, usmjerava i potiče učenika (Martinčević, 2010: 22).

Preduvjeti za kvalitetu izvannastavnih aktivnosti u školi su: potpora školske uprave učitelju-voditelju izvannastavnih aktivnosti, samostalnost učitelja u izboru programa, uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti te stručno usavršavanje učitelja za taj oblik odgojno-obrazovne djelatnosti. Od učitelja-voditelja očekuje se definiranje ciljeva, metoda, socijalnih oblika rada te umijeća u izboru materijalnih sredstava potrebnih za izvođenje određenoga programa izvannastavne aktivnosti, a s pedagoško-didaktičkoga stajališta očekuje se pokretanje i organiziranje izvannastavne aktivnosti, očekuje se da bude dijagnostičar koji otkriva *najjaču* učenikovu sposobnost te na nju usredotočuje svoje djelovanje, da bude demokratski rukovoditelj koji vodi i savjetuje učenike te kreator sklon istraživanju, eksperimentiranju, izboru i usvajanju vještina i metoda koje unaprjeđuju njegovo pedagoško, didaktičko i metodičko djelovanje.

Za poticanje i razvoj kreativnosti djece i mladih vrlo važnu ulogu imaju izvannastavne aktivnosti. „Briga o kreativnosti u školskim uvjetima jedna je od najvažnijih zadaća suvremene škole koja prije svega mora polaziti od potreba djeteta, ali istovremeno i od potreba suvremenog društva u kojemu kreativnost predstavlja osnovnu polugu razvoja“ (Mlinarević, Brust Nemet, 2009). Polazeći od činjenice da je kreativnost opća ljudska osobina koju pojedinci posjeduju u različitom rasponu i

različitim intenzitetom i koja je osnova za razvoj svakoga društva, tada smo kao društvo odgovorni omogućiti i poticati njezin razvoj.

Izvannastavne aktivnosti su zbog svoje slobode, širine, otvorenosti i raznolikosti sadržaja bliže željama i potrebama učenika. Postale su značajan čimbenik pri odgoju i obrazovanju učenika jer pohađanjem tih aktivnosti, učenici zadovoljavaju svoje potrebe i interese, razvijaju svoje socijalne vještine i stupaju u interakciju s drugima. U izvannastavnim aktivnostima trebali bi se ostvarivati ciljevi i zadaci koje nije moguće ostvariti u redovnoj nastavi te nuditi sadržaji koji prate suvremena zbivanja i spoznaje (Proleta i Svalina, 2011). Prema autoricama Mlinarević i Brust Nemet (2012, 143) zadaci koji se ostvaruju u pojedinim izvannastavnim aktivnostima u školi su:

- „povezivanje, proširivanje i produbljivanje znanja, vještina i navika stečenih u nastavi i izvannastavnim aktivnostima;
- usvajanje novih znanja, vještina i navika;
- razvijanje interesa za društveno koristan, humanitarni i volonterski rad;
- identifikacija darovitih učenika i učenika koji pokazuju pojačani interes za pojedino područje;
- pobuđivanje znatiželje;
- osposobljavanje za aktivnosti u slobodnome vremenu koje će biti u funkciji razvoja odgoja i obrazovanja, prevencije svih vrsta ovisnosti, zaštite i unaprjeđivanja zdravlja;
- osposobljavanje za aktivno sudjelovanje u društvenome životu i njegovom civilnom i demokratskom razvoju;
- poticanje dječjeg stvaralaštva;
- osposobljavanje za komunikaciju, interakciju i kooperaciju s drugima;
- omogućavanje upoznavanja drugih i drugačijih;
- omogućavanje učenja fleksibilnosti i tolerancije.“

Prateći povijesni tijek izvannastavnih aktivnosti zapažamo sve veću potreba za njima jer se uviđa vrijednost i bit druženja učenika u njihovo slobodno vrijeme. Škole su nudile učenicima različite aktivnosti kako bi učenici kvalitetno i korisno provodili slobodno vrijeme. Izbor aktivnosti, učenicima omogućuje da se iskažu u onome u čemu su najbolji te ono najbitnije, u onome što vole, a ne nešto što im je nametnuto. Iz tog razloga vrlo je važno učenicima ponuditi što veći broj izvannastavnih aktivnosti kako bi učenik odabrao ono što želi i što će zadovoljiti njegove potrebe. Tako učenici stječu

nova iskustva, više samopouzdanja, postaju sigurniji u sebe i izgrađuju sebe kao osobu. Velik dio izvannastavnih aktivnosti odvija se u kulturno-umjetničkim skupinama (glazbenim, literarnim, dramskim, likovnim, skupinom knjižničara), novinarskim i sportskim skupinama, kao i skupinama matematičara, fizičara, kemičara, biologa, ekologa, informatičara, geografa, astronoma i dr.

Učenicima od prvog do osmog razreda omogućeno je pohađanje izvannastavnih aktivnosti na početku svake školske godine. Na početku školske godine određuju se vrste aktivnosti i njihov broj, vrijeme u kojem se odvija aktivnost, dogovaraju se nastupi, razna izlaganja radova, natjecanja, smotre. Kroz nastupe i natjecanja prezentira se škola, kvaliteta uratka, rezultati rada učenika. Time se škola prezentira društvenoj zajednici i postaje prepoznatljiva u svojoj okolini.

„Uključivanje učenika u izvannastavne aktivnosti u školi važno je i zato što učenik tu provodi svoje slobodno vrijeme, zadovoljava svoje potrebe za zabavom i moći, a osobito potrebu za pripadanjem, pa ostaje manja mogućnost da se pojave poteškoće koje izazivaju višak slobodnog vremena, osjećaj nepripadanja nikome, osjećaj neuspjeha...“ (Vidulin-Orbanić, 2007, 9).

4.2. Rad i problematika izvannastavnih aktivnosti

„Rad u izvannastavnim aktivnostima je „slobodan, spontan, dinamičan, raznovrstan, elastično organiziran, polazi od interesa učenika, njegovih želja, sklonosti i nadarenosti: Nesputan je strogim programima, radom za ocjenu, strahom od neuspjeha, kazne ili prestiža, učenik sudjeluje u njima s namjerom da produbi svoje znanje, da se zabavi, razonodi, da ugodno i korisno provede vrijeme izvan nastave ili škole“ (Previšić, 1987, 28).

Za razliku od redovne nastave, programi izvannastavnih aktivnosti nisu strogo strukturirani pa omogućavaju učenicima da u rad unose nove teme i sadržaje koje učitelji nisu predvidjeli ili ih „vide“ na drugi način.

Prilikom provođenja izvannastavnih aktivnosti valja stvoriti ugodnu i opuštenu atmosferu i raspoloženje koji će poticati međusobnu suradnju, toleranciju, zabavu, slobodan i otvoren razgovor, susretljivost (Fudurić, 2012.).

Učenici na početku školske godine odlučuju koju će izvannastavnu aktivnost pohađati. Svaki učitelj izvodi javnu demonstraciju aktivnosti kako bi predstavili različite izvannastavne aktivnosti. Neke škole organiziraju demonstraciju aktivnosti na početku

školske godine, neke na kraju godine za slijedeću školsku godinu, u kojima svaki učitelj demonstrira svoju aktivnost na što zanimljiviji način s ciljem da privuče buduće učenike na pohađanje njegove aktivnosti. Takvu demonstraciju učitelji mogu prezentirati s učenicima koji već pohađaju iste izvannastavne aktivnosti na različite načine: postavljanjem izložbe radova određene aktivnosti, fotodokumentacijom, objavljivanjem literarnih i likovnih radova, glazbenim nastupima na raznim priredbama, sportskim natjecanjima i dr.

Učenici koji pohađaju određenu izvannastavnu aktivnost svoje umijeće prezentiraju na različitim smotrama, nastupima, projektima i natjecanjima. Ovisno o prigodi, učenici će, uz voditelje, odlučiti o načinu prezentacije sadržaja i programa koje su za vrijeme trajanja tih istih aktivnosti uvježbali i demonstrirati će koja su znanja, umijeća i vještine stekli.

Vidulin-Orbanić (2013, 30) ističe da je za uspješnu organizaciju i rad u izvannastavnim aktivnostima potrebno poštovati sljedeća načela: dobrovoljno uključivanje učenika, slobodu izbora aktivnosti i raznovrsnosti aktivnosti koje su predložene, okrenutost zadovoljavanju individualnih potreba, poticanje (samo)aktivnosti učenika te podržavanje suradnje; suvremenu organizaciju rada, primjerene sadržaje dobi i mogućnostima učenika.

Osim učenika važno je i da roditelji budu informirani o ponudi izvannastavnih aktivnosti koje se provode u školi. Zato na početku svake školske godine razrednici na roditeljskim sastancima informiraju roditelje između ostalog i o izvannastavnim aktivnostima koje se provode u školama. To je vrlo bitno, pogotovo za roditelje učenika koji pohađaju peti razred, jer su to učenici koji prelaze iz razredne u predmetnu nastavu u kojoj svaki predmet predaje drugi učitelj.

Ključnu ulogu u oblikovanju izvannastavnih aktivnosti ima učitelj-voditelj. Autorice Mlinarević i Brust Nemet (2012) smatraju da se rad u izvannastavnim aktivnostima temelji na suradnji učenika i učitelja, povjerenju i prihvaćanju s ciljem uspostave poticajne okoline i ugodnog ozračja. Dok je u nastavi učitelj onaj koji podučava, organizira, rukovodi i evaluira, u izvannastavnim aktivnostima on je u početku samo pokretač, a kasnije savjetodavni voditelj, partner, pedagoški voditelj kojemu je glavni cilj savjetovati, pripremati poticajno okruženje, poticati i usmjeravati učenika. Učenici i voditelj trebaju zajedno otkrivati, učiti i istraživati u ozračju slobodnog i kreativnog stvaranja.

Kod definiranja kompetencija učitelja nužno je pristupiti multidisciplinarno (pedagogija, psihologija, sociologija, komunikologija itd.) te se može govoriti o različitim učiteljskim kompetencijama, od onih vrlo širokih i općenitih (temeljnih) do vrlo specifičnih i stručnih (Blažević, 2014). Kao važne sposobnosti učitelja navode se sposobnosti organizacije, vođenja, komunikacije, motivacije, inovacije i analiziranja, a pod pojmom vrijednosti podrazumijevaju se elementi načina opažanja i življenja s drugima u društvenom kontekstu škole. Od učitelja se očekuje da definira cilj, zadatke, metode i oblike rada, da pokaže umijeće u izboru materijala i sredstava potrebnih za ostvarivanje aktivnosti. On, prije svega, treba biti kompetentan i poznavati područje koje vodi, treba stalno istraživati, učiti, primjenjivati novije materijale u radu, iskazivati entuzijazam i suradnju s drugima.

Kako bi učitelj, kao kreator i voditelj izvannastavnih aktivnosti, razvijao svoje kompetencije i što uspješnije vodio izvannastavne aktivnosti potrebno je nastaviti cjeloživotno obrazovanje tijekom cijelog radnog vijeka. Učitelji moraju biti i dovoljno stručni kako bi za svaku generaciju učenika znali koje sadržaje odabrati.

Povezivanje sadržaja različitih nastavnih predmeta razvija se interdisciplinarnost u pristupu rada. Prema tome mogu se različite izvannastavne aktivnosti spajati što dovodi do zajedničkih projekata. Mogu se povezati sadržaju predmeta poput hrvatskog jezika, likovne kulture, glazbene kulture, povijesti i geografije. Ako su voditelji izvannastavnih aktivnosti zainteresirani za osmišljavanje neke takve aktivnosti, može se osmisliti zaista značajan projekt. Kao primjer, može se osmisliti predstava u koji rad se mogu uključiti: literarna skupina koja će napisati tekst priče, dramska skupina koja će taj tekst odglumiti, glazbena skupina koja će određene tekstove uglazbiti i otpjevati, te likovna i tehnička skupina koja može izraditi kulise. Ako se radi o nekom specifičnom događaju i vremenu, prikupljanjem bitnih informacija će se pozabaviti nastavnici povijesti i geografije zajedno s učenicima.

Vidulin-Orbanić (2013, 30) ističe da za uspješnu organizaciju i rad izvannastavnih aktivnosti treba poštivati sljedeća načela:

- „*dobrovoljnost pristupa* koje proizlazi iz toga da učenik samostalno odabire želi li polaziti određenu aktivnost;
- *sloboda izbora aktivnosti* proizlazi iz toga da učenik samostalno odabire koju će aktivnost polaziti;

- *raznovidnost aktivnosti* proizlazi iz toga da se predlažu različite aktivnosti iz sportskog, kulturno-umjetničkog područja, znanstvenog, tehničkog, ekološkog itd.;
- *zadovoljavanje individualnih potreba* gdje učenik odabire aktivnost u skladu s interesima te na taj način zadovoljava svoje potrebe u smislu druženja, zabave, učenja i razvoja;
- *samoaktivnost učenika* proizlazi iz toga da učenici trebaju biti aktivni te pridonositi nastavnom procesu, omogućava im se aktivno i samostalno učenje te praktično djelovanje;
- *organizacija rada* proizlazi iz toga da pristup i metode rada trebaju biti otvoreni, fleksibilni, suvremeni, inovativni, kreativni; svaka etapa treba biti pomno planirana, a cilj i zadatci jasni i logični; struktura sata treba biti jednostavna i učinkovita, s jasnim ciljem;
- uzimaju se u obzir predznanja i iskustva učenika; nastavni oblici su raznovrsni: od individualnog rada, pada u paru i skupinama; prilagođavaju se nastavni oblici, metode i sredstva potrebama skupini učenika, planira se i priprema aktivnost kako bi se zadovoljili interesi učenika;
- *primjerenost oblika, sadržaja dobi i mogućnostima učenika*- obraća se pozornost sadržajima koji trebaju biti u skladu s dobi učenika i njihovim sposobnostima;
- *tolerancija i suradnja*- učenike treba poticati na suradnju s drugim učenicima i s učiteljem;
- razredno se ozračje temelji na međusobnom poštovanju, razumijevanju i solidarnosti.“

Uz sve pozitivne učinke koje izvannastavne aktivnosti pružaju, trebamo spomenuti i druga iskustva koja se pretežno odnose na uvjete rada, satnicu, financijsku konstrukciju, preopterećenost učitelja i učenika. (Vidulin-Orbanić, 2007)

Autorica napominje da su uvjeti rada vrlo bitni za ostvarivanje aktivnosti te da bi za uspješan rad škole trebale biti bolje opremljene što često u praksi ne izgleda tako. Usprkos stručno-pedagoškim predispozicijama učitelja, suočeni su s pomanjkanjem organizacijsko-tehničkih uvjeta za rad počevši od nedostatka adekvatnog prostora, nastavnih sredstava i pomagala, te tehničke opremljenosti.

Isto tako, vrlo je bitan entuzijizam učitelja. Često se u praksi susrećemo s učiteljem entuzijastom koji odrađuje daleko veći broj sati od onoga koji ima na raspolaganju u normi kako bi učenici postigli svoj maksimum. Takvi učitelji posao rade na najbolji mogući način često bez adekvatne potpore kolega, ravnatelja i okoline. „Izvannastavne aktivnosti u sve većoj su mjeri zanemarene, svedene na minimalno vrijeme i nestimulativne za rad učitelja.“ (Previšić, 2000: 407) Predviđen broj sati (jednom tjedno) je premalen za dobre rezultate koji se očekuju stoga učitelji često dobrovoljno drže dodatne satove. Još jedan problem je preopterećenost učenika koji izabiru više aktivnosti. Tada je važna uloga voditelja koji usmjerava učenika na aktivnost prema kojoj ima afiniteta i u kojoj može postići zapažene rezultate

Uz izrazito talentirane učitelje, izvannastavne aktivnosti vode i učitelji čija se djelotvornost ne ogleda ni u kojem segmentu (ni stručnom, ni profesionalnom). Neinventivan učitelj bez kreativnog bitka bit će nekvalitetan voditelj aktivnosti što dovodi do uskraćivanja cjelokupnog doživljaja učenika. Ukoliko pri realizaciji dijelova sadržaja izvannastavnih aktivnosti postoji mogućnost da se angažira određen broj vanjskih suradnika trebalo bi ih se uposliti.

Organizaciju i planiranje nastupa, smotri, susreta, izložbi i ostalih aktivnosti trebalo bi odraditi timski. Učitelji najčešće samostalno odrađuju stavke kao što su nastupi i prezentacije. Stoga afirmacijom timskog rada olakšat će se provedba aktivnosti te posebice složen proces planiranja i prezentacije. Izvođenje konkretne izvannastavne aktivnosti može se koncipirati na temelju prijateljstva i kolegijalnosti. Tek zajedničkom, smislenim, organiziranim i planiranim radom mogu se realizirati veliki projekti.

5. IZVANNASTAVNE GLAZBENE AKTIVNOSTI

Pohađanjem izvannastavnih glazbenih aktivnosti učenici stječu glazbena znanja i umijeća, produbljuju svoje obrazovanje te bogate dječji glazbeni život. Kako bi te aktivnosti ispunile zadane ciljeve voditelji glazbenih aktivnosti uvijek su ili učitelji glazbene kulture ili učitelji razredne nastave koji u pravilu imaju nekakvo prethodno glazbeno obrazovanje, odnosno i sami su se dugi niz godina bavili plesom, pjevanjem i slično. U provođenju tih aktivnosti, ključnu ulogu ima kompetencija učitelja kako bi tim aktivnostima djecu uveli u svijet umjetničke glazbe i plesa.

Na početku školske godine svim učiteljima, pa tako i učiteljima glazbene kulture, određuje se norma za njihovu djelatnost. Stoga zaduženje učitelja glazbene kulture u posrednom radu podrazumijeva izvođenje nastave glazbene kulture, a u neposrednom radu uključuje vođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti.

Učitelj sam osmišljava godišnji izvedbeni plan i program te sadržaj za izvannastavne glazbene aktivnosti. Plan uvelike ovisi o zainteresiranosti učenika za pohađanje takvih aktivnosti i o materijalnoj opremljenosti škole koja je potrebna za izvođenje tih istih aktivnosti. Učenici se prema vlastitim željama i afinitetima upisuju u rad glazbene skupine što uključuje pjevanje, sviranje, skladanje, folklor, glazbeno-scenski prikaz, glazbeno-tehnološke projekte i slično. Učenici koji žele pjevati uključuju se u pjevački zbor ili dječje klape, učenici koji njeguju tradicijske običaje uključuju se u folklorne skupine, oni koji žele naučiti svirati pojedino glazbalo uključuju se u orkestre i pohađaju satove individualnog sviranja, a učenici koji žele naučiti plesati uključuju se u plesne skupine. Također, učenici koji imaju afinitet prema samostalnom glazbenom izražavanju uče skladati, dok učenici vješti s tehnologijom osmišljavaju glazbene prezentacije.

Za određene aktivnosti potrebna je glazbena predispozicija i vještina kao što je pravilna intonacija za pjevanje u zboru, osnovno znanje sviranja za sviranje u ansamblu, dok za druge aktivnosti to nije uvjet. Zadatak izvannastavnih aktivnosti nije stvoriti stručnjaka i profesionalca, već razvoj i unaprjeđenje sposobnosti učenika.

Autorica Vidulin-Orbanić je 2006. godine na području Istarske županije provela istraživanje o učestalosti i vrstama izvannastavnih glazbenih aktivnosti u 34 istarske škole. Istraživanjem je ustanovljeno da 88% istarskih škola provodi neki oblik izvannastavne glazbene aktivnosti među kojima se ističu sljedeće vrste: *pjevački zbor*,

pojedinačno sviranje, sviranje u ansamblu, glazbena slušaonica, skladanje, folklor te glazbeni projekt. Najčešća aktivnost koja se provodi jest pjevački zbor i to u 25 škola. U istraživanju koje su provele Muha, Svalina i Peko (2016) u 58 škola čak je 130 izvannastavnih glazbenih aktivnosti među kojima su najčešće aktivnosti pjevački zborovi i plesne skupine. Rezultati istraživanja koja su proveli Dubovicki, Svalina i Proleta (2014), Terzić (2015), Martić (2015) i Vočanec (2015) također pokazuju da je najčešća izvannastavna glazbena aktivnost pjevački zbor. Vidulin-Orbanić je na blisku temu 2016. godine provela istraživanje čiji rezultati pokazuju da najveći broj učitelja vodi aktivnost pjevačkog zbora (97.4%). Dakle, možemo zaključiti da je najčešća i primarna izvannastavna glazbena aktivnost zbor.

Samim sudjelovanjem u glazbenim aktivnostima kod učenika se razvijaju glazbene sposobnosti, razvija se njihova fantazija, potiče se stvaralačko izražavanje, učimo ih da budu osjetljivi na ljepotu, javlja se želja za daljnjim napredovanjem i upoznavanjem glazbe te kreativni i stvaralački potencijal učenika.

„Glazbene sposobnosti koje se razvijaju kod učenika su:

- *sposobnost zapažanja i doživljavanja glazbe*- učenik uočava određene segmente glazbe dok ju sluša i izvodi i doživljava ih i prezentira na svoj način;
- *razvoj glazbenog sluha*- učenik razvija vlastiti glazbeni ukus na temelju slušanja i izvođenja odgovarajućih glazbenih primjera, razvija glazbenu kreativnost;
- *kultivirani pjevački ton*- učenik postiže sigurnu i točnu intonaciju, lijepo i izražajno pjevanje s jasnom artikulacijom, osjećaj za ritam, ostvaruje primjerenu glazbenu interpretaciju;
- *sposobnost aktivnog slušanja*- slušajući i izvodeći skladbu učenik prati elemente glazbe, kretanje teme, kretanje melodije, prepoznaje instrumente, pjevačke glasove (ovisno o vrsti skladbe koju sluša), ritam, dinamiku, tempo i druge glazbene značajke;
- *memoriranje glazbenih pojmova*- učenik usvaja i pamti glazbene pojmove, koje kasnije može primijeniti i u nekim drugim okolnostima;
- *reproduciranje glazbe skladanjem, pjevanjem ili sviranjem*- učenik sklada vlastite skladbe pa ih može izvoditi na školskim priredbama, pjeva i svira, samostalno ili kao član zbora ili orkestra;
- *individualno sviranje* u kojima učenik svira određene instrumente, to su najčešće gitara, sintesajzer, udaraljke i drugi instrumenti;

- *plesne skupine (izražavanje pokretima tijela)* u kojima učenici plešu neke suvremene plesove kao što su; hip-hop, suvremeni ples, zumba, samba, jive i dr.“ (Terzić, 2015:15).

Zbog nerazvijenih glazbenih vještina učenika, njihova neredovita dolaska i zauzetosti nastavnim i drugim aktivnostima, očekivani rezultati izvannastavnih glazbenih aktivnosti nekada nisu zadovoljavajući što dovodi do rezultata koji može varirati. Prema tome potrebno je utvrditi koja su realna očekivanja, što se sa svakom pojedinom skupinom može postići i pronaći načine dodatne motivacije. Kako bi uključenost učenika bila veća te kako bi krenuli ka osuvremenjivanju aktivnosti, treba ponuditi nove, suvremenije aktivnosti te spajati s drugim aktivnostima i područjima – skladanje vlastitih pjesama, stvaranje mjuzikala, snimanje u studiju i slično su aktivnosti koje prezentiraju nešto drugačije i nesvakidašnje te predstavlja veliku motivaciju učenicima, ali i učitelju.

5.1. Oblici i sprovođenje izvannastavnih glazbenih aktivnosti

5.1.1. Zborsko pjevanje

Pjevanje je aktivnost koja predstavlja najspontaniji i najprirodniji način glazbenog izražavanja čovjeka – aktivnost koja je oduvijek prisutna u nastavi glazbe. Pjevanje je glazbeno izražavanje ljudskim glasom i jedan od najstarijih oblika muziciranja. Prema građi skladbe može biti jednoglasno ili višeglasno, a prema izvedbenom sastavu solističko ili u duetu, tercetu, kvartetu, kvintetu, sekstetu, septetu, oktetu, nonetu i zbornu (muški, ženski, mješoviti i dječji zbor). Pjevanje je redovito povezano s riječima, ali može biti i bez teksta (vokaliza). Pjevati se može uz instrumentalnu pratnju ili bez nje (*a cappella*) (Muzička enciklopedija 3, 1977, 89). Povijesni podaci tvrde da je pjevačko umijeće bilo znatno razvijeno još u starom Egiptu, kod Grka i Rimljana, a potom se razvijalo sve do danas te je uvijek bilo usmjereno zadovoljavanju određene svrhe.

Pjevanje se izvodi govornim organom koji u pjevanju na određeni način mijenja svoju urođenu uporabu i funkcionalnost prilagođavajući ih posebnim zahtjevima. Pjevanje se po svojoj prirodi i primjeni može podijeliti u dvije vrste: prirodno, koje je

urođeno i umjetno, za kojeg se smatra da je oblikovano posebnim obrazovnim postupcima. Prvi izraz podrazumijeva općenito folklorno pjevanje čije su značajke razvoj kulture baštine određene narodne skupine. S druge strane, umjetno pjevanje podrazumijeva pjevanje u svrhu glazbene umjetnosti pa se naziva i umjetničko pjevanje. (Proleksis enciklopedija)

Kvalitetno pjevanje zahtijeva od pjevača da postigne vještinu pjevanja. Zahtijeva vokalno-tehničko obrazovanje koje mu omogućava da opće i posebne glazbene temelje i elemente može pretvoriti u umjetnost, zahtijeva od pjevača da sve što pjeva, pjeva lako i uvjerljivo. (Jerković, 1999)

Klausmeier smatra kako je pjevanje jedan od prirodnih načina čovjekova ponašanja te kako nam ono omogućuje izlaz iz današnje krizne situacije u povratku na potrebe učenika za izražavanjem. „Pomaže samo jedno: hrabrost za izražajno pjevanje i učenici će njime biti oduševljeni“ (ibid. 209).

Pjevački zbor je najčešći i najrašireniji oblik muziciranja u osnovnim školama. Pjevački zbor je najčešće i jedina mogućnost aktivnog sudjelovanja učenika u kojoj upoznaju glazbu i usvajaju temelje glazbene kulture. Pjevački zbor ulazi u sastavni dio nastavnog plana rada, ima vlastiti program rada, svoje zadatke i ciljeve.

Zborsko pjevanje rašireno je od davnine na svim stranama svijeta i na svim stupnjevima kulture. Posebnu je ulogu imao zbor kod religijskih kulturnih svečanosti i kod narodnih obrednih običaja. Ono je vrlo star oblik zajedničkog vokalnog muziciranja. Svi narodi temelje svoju glazbenu povijest prvenstveno na postojanju zajedničkog pjevanja i plesanja. U glazbi nema predrasuda, ona spaja ljude različite vjere, rase, dobi, različitog društvenog položaja. Okupljanje pjevača u zajedničkom pjevanju posebno je bilo prisutno u trenucima religioznih svečanosti i narodnih obreda. Još je u staroj Grčkoj riječ *koros* označavala prostor za pjevanje i plesanje, ali i skupinu izvođača, koja u početku nije bila prevelika (12 do 14 pjevača). Od XV. st. zbor se postupno razvija u pojam kakav ga danas tumačimo. (Muzička enciklopedija 3, 1977.)

Završki (1979) ističe kako sudjelovanjem u pjevačkom zboru, učenici stječu pjevačku tehniku, počinju upoznavati i razumijevati jezik glazbe, te na taj način usvajaju temelje opće glazbene kulture i učvršćuju znanja usvojena redovitom nastavom glazbene kulture. Također usvajaju karakteristike nacionalne kulture jer dobivaju uvid u umjetničko i narodno stvaralaštvo vokalne glazbe, ne samo svog naroda već i glazbene kulture drugih naroda – upoznavaju specifične ritmove, melodije, tekstove iz

različitih krajeva čime učenici shvaćaju, prihvaćaju i uče različite načine života i tradicije, njihovih emocija, osjećaja koje ispjevavaju u glazbi.

Školski zbor preuzima redovito najveći udio u programima internih i javnih školskih priredaba. Sudjelujući u izvedbama, u polaznicima se budi interes, razumijevanje i poštovanje prema umjetničkom stvaralaštvu, te se razvija smisao i potreba za lijepom umjetnošću. Pjevački zbor ne smije biti aktivnost u kojoj će se učenici sastati kako bi na brzinu propjevali nekoliko pjesama da se dopuni školski program. Nastup zbora je i nastup škole, pa neuspjeh zbora ujedno je i neuspjeh škole.

Što se tiče podjele zborova, poznajemo ženske i muške zbog razlike u visini, boji i opsegu. Stoga muške glasove dijelimo na tenor (visoki), bariton(srednji) i bas (duboki), a ženske glasove na sopran (visoki), mezzosopran (srednji) i alt (duboki). Ista podjela vrijedi i za dječji zbor.

Da bi se oformio pjevački zbor, na početku svake godine potrebno je izvršiti selekciju učenika te odabrati pjevački nadarene učenike, utvrditi njihovu boju i opseg glasa. Na audiciji za pjevački zbor u prvom je planu pjevanje, no ponekad djeca imaju slabije razvijene glazbene sposobnosti. Nije poželjno reći učenicima kako ne znaju pjevati odnosno kako „nemaju sluha“ jer teško da ćemo naići na nemuzikalno dijete koje se ne želi izraziti pjevanjem, a s druge strane takav komentar ima negativni utjecaj na samo pjevanje te učenikovo odbijanje bilo kakve aktivnosti koja uključuje pjevanje.

Na prvoj audiciji učitelj će provjeriti glazbeni sluh putem intonacijskog i ritmičkog sadržaja, a usput će provjeriti i glazbenu memoriju. Završki (1999, 20-23) smatra da bi ispitivanje trebalo početi sljedećim redoslijedom:

- a) *„provjera boje i opsega glasa-* učenik bi trebao zapjevati bilo koju pjesmu po vlastitom izboru, to će nam omogućiti utvrditi boju i opseg učenikovog glasa;
- b) *provjera glazbenog pamćenja-* da bi utvrdili glazbeno pamćenje kod učenika trebalo bi odsvirati nekoliko tonova koje čine jednu frazu, a učenik bi je trebao pjevanjem ponoviti, bez pratnje glazbala, na bilo kojem slogu, s tim da bi zadatci koje učenik mora otpjevati trebaju biti zadani u opsegu glasa učenika kojeg se provjerava;
- c) *provjera muzikalnosti-* za ispit muzikalnosti sluha treba odsvirati nekoliko tonova koje čine frazu, a učenike bi trebalo pitati koliko je tonova odsvirano u toj frazi bez obzira na visinu (tonovi mogu biti odsvirani u jednoj visini ili na različitim visinama), a isto tako možemo odsvirati frazu s nekoliko tonova pa pitati koliko je različitih tonova po visini odsvirano;
- d) *provjera ritma-* osjećaj za ritam može se ispitati tako da učitelj na bilo kojoj udaraljki

odsvira nekoliko ritmičkih figura, koje će učenik ponoviti pljeskanjem, udarcima olovke ili na nekoj udaraljki.“

Nakon oformljenog zbora, učitelj odabire skladbe koje su primjerene uzrastu učenika. Početkom svake probe učitelj bi trebao izvoditi vježbe upjevavanja, vježbe disanja i ritamske vježbe. Tijekom procesa učenja skladbe, zadatak učitelja je da učenike poučava lijepom pjevanju, točnoj intonaciji, sigurnom melodijskom-ritamskom kretanju te pravilnoj dikciji i akcentuaciji. Pjevanjem u zboru učenik razvija svoje pjevačke sposobnosti te teži postizanju kvalitete umjetničkog izražavanja. Probe zbora se organiziraju jedanput ili dvaput tjedno, po jedan školski sat u trajanju od 45 minuta.

Svakako treba obratiti pozornost pravilima zbornog pjevanja – pravilno disanje, pravilna postava glasa, obratiti pozornost na dikciju, na pravilan i razumljiv izgovor teksta te točnost intonacije. Kako bi se izvedbom dočarale karakteristike djela, zborovođa treba poznavati vrijeme u kojem je djelo nastalo, tehnike skladanja pojedinog skladatelja, načine interpretacije djela.

Učitelj zajedno s učenicima može organizirati cjelovečernji koncert ili se izvježbane skladbe mogu koristiti odvojeno za različite prigode (školske, gradske i županijske manifestacije, smotre, susreti i natjecanja te prigodni program za Božić, Uskrs i slično). Učenike se nastupima privikava da aktivno i intenzivno sudjeluje u manifestacijama kulturnog života sredine u kojoj škola djeluje (Završki, 1979.).

U pjevačkim zborovima pjesme se uče metodom učenja pjesme po sluhu. Prema Rojku (1998.) pjevanje mora učenicima činiti zadovoljstvo, stoga postupak učenja pjesme ne smije biti težak. Učenje pjesme po notama je dugotrajno i teško te nikako nije primjereno za učenike te dobi. Učenje pjesme po sluhu relativno je jednostavan postupak i ima sljedeće etape: upoznavanje pjesme, obrada pjesme, učenje pjesme i glazbena interpretacija.

Pod upoznavanjem pjesme misli se na upoznavanje melodije koju voditelj zbora lijepo, izražajno pjeva uz pratnju glazbala – najčešće klavir. Zadatak zborovođe je otpjevati cijelu pjesmu i jasno izgovarati tekst kako bi učenici razumjeli o čemu pjesma govori. Zadatak ove etape je da učenici upoznaju melodije radi lakšeg zapamćivanja i učenja, ali i motiviranja učenika. Tijekom učiteljevog izvođenja pjesme, učenici pažljivo slušaju, eventualno prate notni zapis i tekst pjesme. Kako bi motivirali učenike i bolje dočarali sadržaj pjesme možemo poslušati nekoliko primjera izvedbe te pjesme – u originalu te različitim drugim izvedbama. Na temelju toga učenicima ćemo približiti skladbu u smislu kakvog je karaktera pjesma te koje emocije proizlaze iz izvedbe, na

koji način slušatelju otpjevati priču/poruku koju pjesma sadrži, te na samom kraju možemo s učenicima prokomentirati kakav dojam su izvedbe ostavile na njih.

Druga etapa je obrada teksta čija je svrha da svaki učenik pročita tekst kako bi ga upoznao. Učitelj zajedno s učenicima čita tekst. Potrebno je analizirati sadržaj teksta i ponavljati ga toliko puta dok ga ne usvojimo u tolikoj mjeri da ga možemo iskazati kao vlastitu misao. Pjevač treba nastojati da slušatelju što vjernije dočara sliku nekog emotivnog doživljaja. Obrada teksta se odvija na sljedeći način:

- zborovođa čita tekst pjesme – onako kako se čita (svaki) tekst.
- učenici čitaju tekst pjesme – svi zajedno, u zboru.

Nakon što su učenici utvrdili tekst pjesme, kako bi olakšali daljnji rad učenja melodije pjesme, tekst možemo pročitati u ritmu. Učitelj demonstrira logičnu frazu pjesme izvodeći tekst u ritmu, nakon čega učenici ponavljaju onoliko puta koliko je potrebno da zajedno, bez zaostajanja, poštujući ritam, izvedu tekst pjesme. Po tom principu tekst pročitamo do kraja.

Pjesma se po sluhu uči oponašanjem. Zborovođa uz pratnju instrumenta, pjeva dio pjesme, a učenici slušaju i zatim ponavljaju. Pritom treba obratiti pozornost na veličinu odlomka zadavanja i na način zadavanja. Neke će se pjesme učiti po (dvotaktnim) fazama (parcijalno), a neke odmah u cjelini (globalno). Nakon otpjevanje fraze, zborovođa daje znak učenicima za ponavljanje te iste fraze. Nakon što je na opisani način, po dvotaktima otpjevana prva strofa, pjeva se strofa u cjelini. Dalje strofe ne treba učiti parcijalno nego globalno.

Tijekom obrade pjesme preporuča se pjevanje bez pratnje koje omogućuje točnije opažanje melodije i uspješnije se provjerava točnost ponavljanja. Glazbena interpretacija sastoji se od izražajnog pjevanja pjesme, što znači jasno izgovaranje teksta, muzikalan tempo i dinamika (Rojko, 1998.).

Tijekom pjevanja pjevač ne bi trebao pokazivati nikakav napor pri izvođenju skladbi. „Za nesmetano djelovanje mišića koji sudjeluju u tvorbi glasa najbolje je da učenici pjevaju stojeći, i to tako da težinu tijela drže podjednako obje noge; noge su kod toga malo razmaknute, nadlaktice su mirno opuštene, glava stoji uspravno, ali ne ukočeno. Međutim, za vrijeme kombiniranog rada, tj. kad se često izmjenjuje pjevanje i tumačenje, tada neka pjevaju sjedeći, ali uspravno, a nipošto pogrbljeni i leđima naslonjeni na naslon klupe ili stolice.“ (Završki, 1999, 35-36) Autor upozorava i na sljedeće:

a) „podbradak ne valja suviše povlačiti prema vratu;

- b) lice mora biti mirno, bez grimase;
- c) jezik ne bi trebalo uvlačiti u grlo, već ga treba držati spljošteno tako da prednjim dijelom dodiruje meso donjih zuba;
- d) usta bi trebala biti otvorena u debljini palca;
- e) usna šupljina i grlo bi trebali biti u položaju kao da se izgovaraju glasovi „ha“;
- f) pravilno pjevanje tonova treba se postići svjesnom koordinacijom svih organa pomoću kojih se izvode tonovi, a to su organi za disanje, dijafragma, glasnice, usna šupljina i jezik.“

Zborovođa ima i ulogu dirigenta. Potrebno je učenike usmjeriti da tijekom proba, a osobito na nastupima prate dirigentsku ruku. Preporuča se dirigiranje tijekom proba pri uvježbavanju pjesama kako bismo od samog početka učenike privikavali na pozornost usmjerenu ka voditelju. Potrebno je da učenici upoznaju i nauče pratiti dirigentske kretnje, posebno da im budu sasvim jasne pripremne i završne kretnje kako na nastupima ne bi došlo do neugodnih iznenađenja, poput pogrešnog upadanja ili nesinkroniziranog završavanja fraza ili cijele skladbe (Šulentić Begić, 2010). Također treba obratiti pozornost na ponašanje tijekom nastupa – tijekom izvođenja pjesme pogled je usmjeren prema dirigentu, a ne prema publici. Isto tako, izraz lica treba odražavati karakter pjesme.

Učitelj od samog početka treba otkloniti vanjske vidljive znakove nelagodnosti kao što su mrštenje čela, zakrivljena usta, dizanje ramena, grčenje šaka, skretanje pogleda prema gore ili dolje i dr. Treba sačuvati dječji glas da ostane gibak, razigran i dalje ga razvijati da se stvori lijepo i pravilno pjevanje s jasnom artikulacijom. Da bi to postigao treba voditi računa o pravilnom sjedenju tijekom pjevanju, o pravilnom disanju, postavi glasa, dikciji, intonaciji, osjećaju ritma, tempu, dinamici i na kraju je vrlo bitna umjetnička izražajnost skladbe koja se izvodi.

Vrlo bitan element prije samog pjevanja su vježbe disanja i upjevavanja, koje nam služe za zagrijavanje grla pjevača kako bi se lakše pjevalo bez napora. Osim toga takve vježbe imaju važnu ulogu u učenju i osvještavanju pravilnog disanja, pravilnoj postavi glasa te provjere opsega glasa pjevača.

Podjela zbora se vrši prema dobi učenika, pa tako u školama postoje pjevački zborovi mlađeg i starijeg uzrasta, odnosno zbor učenika razredne nastave (od prvog do četvrtog ili trećeg i četvrtog razreda) i zbor učenike predmetne nastave (od petog do osmog razreda). Ovakva podjela je nužna zbog problema koji proizlazi iz različitih

vokalnih sposobnosti učenika, njihovoj zrelosti glasa, boje i opsega. Naravno, javlja se i razlika u repertoaru pjesama koje nisu jednako prihvatljive za učenike mlađeg i starijeg školskog uzrasta.

5.1.2. Dječje klape

Termin klapska pjesma dolazi od toga što te pjesme izvode skupine pjevača, tzv. klape. Riječ je o glazbeno-sociološkoj pojavi u kojoj se odražavaju faze razvoja glazbene kulture dijela jednog naroda u ovisnosti s njegovim autohtonim geografskim i psihološkim značajkama: klapska pjesma u svom zvučnom očitovanju nije klapska bez klape, kao što ni klapa u svojoj glazbenoj pojavnosti nije klapa bez klapske pjesme. U klapama se izvode napjevi koji označuju klapu kao jednu od specifičnih folklornih glazbenih pojava odnosno napjevi koji su prikaz postojanja dotične skupine pjevača u određenoj društveno–kulturnoj sredini. Narod te napjeve naziva „klapske pjesme“. Klapsko pjevanje je tradicijsko višeglasno homofono pjevanje bez instrumentalne pratnje.

U zadnjih nekoliko godina uočava se sve veća popularnost klapa i klapskih pjesama, pa samim time dolazi do interesa i kod učenika za osnivanjem dječjih klapa i pjevanjem klapskih pjesama. Kao dio kulture, klapska pjesma udovoljava društvenom interesu za folklornu glazbu kao dio kulturne baštine, udovoljava potrebi za potvrdom zavičajnog i regionalnog identiteta.

Za učenike viših razreda može se organizirati pjevanje u manjoj skupini u kojima sudjeluje 8 – 10 pjevača koji pjevaju višeglasne vokalne skladbe pri tom negujući komorno vokalno muziciranje. Dječja klapa može brojati do 14 pjevača kod kojih se prvi glas (prvi tenor ili prvi sopran) ističe kao vodeći glas. Četvrti glasovi mogu pjevati tek kada je voditelj siguran da mlada klapa ima pjevače s potrebitim rasponom.

Kod odabira klapskih pjesama, treba izabrati pjesme koje su prikladne djeci školske dobi i koje bi zadovoljile njihove glazbene mogućnosti, no svakako treba pripaziti na glasovne mogućnosti djece.

Klapske pjesme najčešće se izvode četveroglasno što je zaista izazov za manju dječju vokalnu skupinu. Takve pjesme najprije treba obraditi u dvoglasnom i/ili troglasnom slogu. Svaka obrada klapske pjesme zahtijeva od voditelja dobro poznavanje njenih specifičnosti kako bi ona zadržala karakteristike klapske pjesme. S

četveroglasnim pjevanjem se započinje kada mlada klapa temeljito svlada dvoglasno i troglasno pjevanje.

Probe takve aktivnosti trebale bi se održavati dva puta tjedno po jedan školski sat. Kao i kod zborskog pjevanja, klapsko dječje pjevanje zahtijeva pjevanje vokalnih vježbi koje se temelje na problematici intonacije – vježbe preuzete iz napjeva koje omogućuju lakše svladavanje i učenje napjeva.

5.1.3. Folklorne skupine

Termin folklor dolazi od engleske riječi *folk* (puk/narod) i *lore* (znanje/mudrost), a podrazumijeva umjetničke aspekte tradicijske kulture kao što su tradicijski oblici književnosti, glazba, plesovi, dramsko i likovno stvaranje. To je umjetnost koja svjedoči o životu i maštovitosti jednog naroda. Narodni (folklorni) plesovi su dio folkloru pa se zato doživljavaju kao integralni dio narodnog izričaja, skupa s nošnjama, frizurama i nakitom.

Danas, folklor ne podrazumijeva tradiciju koja je preuzeta iz davnina, već način neposrednog umjetničkog komuniciranja među ljudima u malim, seoskim i gradskim skupinama što dovodi do procesa stvaranja u spontanom izravnom dodiru izvođača i publike.

Folklorna (narodna, pučka ili tradicijska) je glazba koja se prenosila usmenom predajom - slušanjem i pamćenjem. To je glazba koja je uvriježena u život svake ljudske zajednice. Predstavlja mentalitet, psihologiju i stil života određenog naroda koji ju stvara, izvodi, uči i usvaja te prenosi dalje usmenom predajom. Sastavni je dio običaja i obreda koji se izmjenjuju tijekom godine ili je povezana s važnijim događajima čovjekova života. Ljudi su opjevali zanimljive događaje u životu sela i ono što je ispunjavalo njihove živote (najviše se pjevalo za blagdane: Božić, Tri Kralja, Cvjetnica, Uskrs, Tijelovo, Velika Gospa, itd.). Pjevalo se u polju, na svadbama, sprovodima, na prelima, u svakom važnom trenutku njihovih života.

Tijekom javnih sastajanja najviše se isticao ples u kojem su sudjelovali momci i djevojke. Ples je često igrao ulogu u spajanju i odabiranju bračnog para. Djeca, mlade djevojke i mladići nisu sudjelovali u takvim zbivanjima – oni su promatrali, slušali i učili od starijih. Kod mlađe populacije prevladavalo je izvođenje brojalica, ritmičkih igara i

biranih kola što su bili prvi sadržaji putem kojih su djeca već u najranijoj dobi dolazila u doticaj s glazbom svoje sredine.

Ples je ritmično pokretanje tijela prema ritmu glazbe (rjeđe bez glazbe), pojedinačno, u parovima ili u skupinama. Ples prati čovjeka od pamtivijeka, još i crteži u spiljama pokazuju čovjeka kako pleše. U svojim počecima, ples je bio motorička reakcija na određene emocije, na pojačano veselje, strah, žalost, ljubav ili mržnju. Motoričke reakcije na ta uzbuđenja bili su živahni, iracionalni, ali vrlo izraženi sljedovi pokreta, koji su višekratnim uzastopnim ponavljanjem poprimili određeni ritmički obrazac i pretvorili se u ples. Pleše se u određenom ritmu koji, kao osnovni element plesa, izvire iz građe samog čovjeka. Čovjek se ne može kretati drugačije nego ritmički, a pojedini se društveni radovi, igre i pokreti uopće ne mogu zamisliti bez stanovitog ritma.

Narodni ples ima veliku društvenu i odgojnu važnost i ulogu jer se ljudi bolje upoznaju, razvija se multikulturalnost, razvija se zajedništvo. To je vrlo važno jer učenici danas provode zaista puno vremena na internetu, služe se raznim oblicima tehnologije te prate trendove 21. stoljeća. Na taj način djeca se otuđuju od svojih vršnjaka ne razvijajući komunikacijske vještine, ne provode vrijeme u zajedničkom druženju što ih ograničava da razviju sebe kao osobu. Djeci treba omogućiti upoznavanje svojih vršnjaka, zajedničko i kreativno izražavanje na temelju čega upoznaju tradicijsku glazbu i kulturu. Folklorna glazba okuplja ljude koji dijele ljubav prema narodnim običajima bilo radi rekreacije ili zabave, društvenog života, nastupanja i slično. Ono je svakom pristupačno, ne pravi razlike na osnovi vjere, staleža, spolova i dobi.

Narodna je pjesma po tekstu i po ritamsko-melodijskim osobinama jedan od bitnih izvora za proučavanje značajki glazbe određenog naroda. „Tradicijski folklorni repertoar na području Hrvatske, uvjetovan nejednakim kulturnim nasljeđem pojedinih regija, iznimno je raznolik. Bogatstvo i šarolikost stilova pjesme, plesa i svirke, kao i glazbala koja nalazimo u Hrvatskoj, posljedica su susretanja različitih kultura“ (Čapo Žmegač i dr., 1998, 242).

Dječje folklorno stvaralaštvo u Hrvatskoj je nedovoljno znanstveno istraženo, a vrlo malo je prisutno u literaturi, što ukazuje na činjenicu da se tom važnom dijelu tradicijskog života poklanjalo vrlo malo pozornosti

Zbog bitnosti i važnosti u očuvanju folklorna te prenošenja folklorne baštine na mlađe naraštaje, ono se uvodi u školu kao jedna od izvannastavnih glazbenih

aktivnosti. Učenici će pohađanjem te aktivnosti upoznati kulturu i tradiciju pojedinih dijelova Hrvatske kao što su Istra i Kvarner, Dalmacija i dalmatinski otoci, Slavonija i Baranja, Podravina i Posavina, Hrvatsko zagorje i Međimurje te Banovina i Lika.

Folklorne skupine, s obzirom na vrstu, dijelimo na vrtičke, školske te kulturno-umjetničke. Kod školske folklorne skupine poznajemo tri aktivnosti. To su pjevanje, plesanje i sviranje. Sviranje podrazumijeva zasebnu izvannastavnu glazbenu aktivnost, tamburaški orkestar.

U školi, folklorne grupe raspoređena su u dvije skupine:

1. djeca nižeg uzrasta (ovu skupinu čine djeca od I.- IV. razreda, ona uglavnom izvode raznorazne brojalice, dječje igre itd.)
2. djeca višeg uzrasta (ovu skupinu čine djeca od V.-VIII. razreda koja izvode osnovne folklorne plesove, prilagođene njihovom uzrastu).

Za uspješnost bilo koje izvannastavne aktivnosti, pa tako i folklor, najveća je odgovornost na voditelju, koji treba biti prije svega stručan, a onda i sposoban izvršiti svoju obvezu. Voditelj treba poznavati način života, običaje, načine plesanja (balun, lindo, drmeš, polka, valcer), pjevanja (na tanko i debelo, rozganje, klapsko pjevanje) te sviranja na tradicijskim instrumentima (roženica, tamburica, violina, harmonika, lijerica). Na početku školske godine, voditelj će organizirati audiciju za upis djece u ovakvu aktivnost. Učitelj s učenicima vježba pjevanje, sviranje i ples. Kada je skupina formirana, voditelj će članovima objasniti karakteristike folklor određene područja iz kojeg će izvoditi plesove i pjesme. Voditelj svakako mora proći s članovima teorijski dio tako da će im objasniti na koji način su nastali pojedini plesovi, tko je zapisao narodne pjesme, tko ih je izvodio i na koji način ih treba izvoditi, i ono najbitnije, demonstrirat će učenicima načine pjevanja odnosno sviranja i plesanja. Osim aktivnog sudjelovanja u pjevanju, sviranju i plesu, učenici trebaju upoznati i osnovne odlike folklorne glazbe, odnosno: kada je skladba nastala, u kojim uvjetima i s kojim ciljem te analizom spoznati i utvrditi njezinu strukturu.

Nakon prve i osnovne etape, slijedi konkretan rad. Voditelj će učenike podijeliti u dvije skupine, u jednoj skupini su pjevači i plesači, a u drugoj svirači. Nakon što učitelj demonstrira pjesmu, učenici uče pjevati pjesmu po glasovima, pri tome pazeći da je intonativno čista s jasnom dikcijom, bez koreografije. Najčešće se pjeva dvoglasno, rjeđe u tri ili više glasova. Kod pjevanja je vrlo važno da učenici nauče pravilno pjevati odnosno da pjevaju prirodno, da ne pjevaju preglasno jer tako mogu oštetiti glasnice. Kada je pjesma svladana u cijelosti i kada su učenici zaista sigurni u izvedbu pjesme,

slijedi rad na koreografiji. Za to vrijeme druga grupa, svirači, uče pjesmu svirati. Kada su obje grupe sigurne u svoju izvedbu, slijede zajedničke probe. Kod djece mlađe školske dobi voditelj će odabrati one pjesmice, igre i dijelove iz pojedinih običaja koji će svojim sadržajem zaokupiti dječju pažnju i poticati njihovu individualnost.

Tradicijsko pjevanje najčešće se izvodi grleno i otvoreno pri čemu su opsezi napjeva puno manji nego u umjetničkoj glazbi. Pravilan grleni ton je onaj koji je na dahu te je slobodan i dobro impostiran. Takav ton ima svoju prirodnu ljepotu i zvonkost. Najvažnije je postići zvučnost tonova koji se koriste u folklornom pjevanju. Tradicijsko pjevanje je tehnički vrlo zahtjevno jer najčešće zahtijeva od osobe predanoj folkloru da izvodi željeni napjev što autohtonije, a da pri tom ne izostavi ni jedan element izvorne izvedbe.

Ivančan (1971) napominje da se učenje tradicijskog pjevanja može podijeliti u nekoliko faza:

1. *Proizvesti slobodan grleni ton, a da što manje štetimo glasnice*
2. *Čisto intoniranje*
3. *Zvučnost svih tonova u postojećem opsegu*
4. *Zvučna izjednačenost cijele skupine*
5. *Stil i interpretacija*

Kao što je već spomenuto, dio folkloru osim pjevanja čine i plesovi. U radu su napisani i objašnjeni pojedini plesovi Hrvatskog zagorja, no najznačajniji i najosnovniji oblik plesanja folkloru u bilo kojem dijelu Hrvatske je kolo. Kolo je kolektivni ples kojeg čine zatvorena formacija ljudi postavljenih u krug držeći se za ruke tijekom kojeg se pjeva i pleše. Kolo dobiva ime prema mjestu u kojem se pleše ili prema nekoj drugoj posebnosti. Ono može biti otvorenog ili zatvorenog tipa. Ovisni o mjestu postoji nekoliko vrsta kola: Nijemo kolo, Šetano kolo, Drmeš, Šokačko, Slavonsko, Taraban, Kukunješće, Pjevano kolo i dr. Učenje kola i osnovnih folklornih plesova najčešće su namijenjena većem uzrastu djece zato što su fizički zahtjevna, iziskuju puno snage i energije tijekom izvođenja. Iz tog razloga, s djecom nižeg uzrasta se izvode razne igre, uspavanke, dječje pjesme i brojalice. Folkloru se mogu pridodati i običaji prilikom blagdana u kojima sudjeluju djeca te narodne nošnje i oprema.

Prije početka učenja samog plesa, izvođače treba naučiti kako se pravilno držati tijekom plesa, zatim osposobiti ih za ritmičko hodanje u kolu s pjevanjem, i na samom kraju, plesanje uz instrumentalnu pratnju. Na samom početku koriste se šetana kola i

jednostavniji plesovi iz kraja iz kojeg je skupina. Kada je skupina usvojila osnovne korake tih plesova, vježbaju se složeniji plesovi.

Tijekom učenja novih koraka, plesači stoje iza voditelja u polukrugu, jedan pored drugog kako bi mogli pratiti korake koje izvodi voditelj. Voditelj treba izvoditi korake što jednostavnije i sporije da skupina lakše upamti korak. Kada su koraci uvježbani, oni se postupno ubrzavaju do željene brzine.

Poželjno je da se tijekom godine organizira odlazak na smotre folklorne koje će učenicima omogućiti spoznaje o tome kako se u prošlosti živjelo, pjevalo, sviralo i odijevalo. Također učenici će upoznati načine ondašnjeg rada – ponajviše u polju, s životinjama i sl. Takve smotre učenicima omogućuju da vide i čuju sviranje na narodnim instrumentima, načine pjevanja i koreografije plesove te narodne nošnje.

5.1.4. Tamburaški orkestar

Dio folklorne osim pjevanja i plesanja, čini i sviranje u tamburaškom orkestru kao zasebna aktivnost. Tambura se s vremenom kao narodno solističko glazbalo, razvila u orkestralno glazbalo. Stoga, poznamo tamburaški orkestar koji podrazumijeva skupinu glazbenika, tamburaša, koji zajedno sviraju na tamburama različitih veličina i oblika. Svirači tijekom izvedbe sjede dok note čitaju sa stalka ispred sebe. Tamburaški orkestar vodi ravnatelj orkestra. Tamburaški orkestar podrazumijeva barem petnaestak tamburaša što se smatra tamburaškim zborom. Tamburati se može i u komornim tercetima, kvartetima, kvintetima, sekstetima i naravno u većim sastavima koji se nazivaju orkestar. „Prvi tamburaški zbor *Hrvatska lira* osnovao je 1882. Mijo Majer među zagrebačkim studentima. Potom su takvi sastavi nicali diljem Hrvatske.“⁴

Razvoj tambure i tamburaške glazbe pratio je razvoj školstva u Hrvatskoj – do Prvog svjetskog rata tamburi se davalo veliko značenje. U to vrijeme, u mnogim školama osnovani su mali tamburaški sastavi. Između dva svjetska rata javlja se još veći interes za glazbu što dovodi do osnivanja školskih tamburaških orkestara, a razvija se i interes za osnivanje novih tamburaških orkestara što dovodi do razvoja glazbenog amaterizma. Učitelji postaju pokretači glazbenog života. Nakon Drugog svjetskog rata počinje intenzivan razvoj tamburaške glazbe. Otvaraju se majstorske radionice za gradnju tambura, popularnost tambure u školama sve se više razvija, pojačava se rad

⁴ Proleksis enciklopedija. <https://proleksis.lzmk.hr/2901/>

u školi. Učenici rado sviraju u školskim tamburaškim orkestrima zbog relativno lakog postizanja višeglasnog složnog muziciranja.

Posljednjih godina, tambura je uključena u programe osnovnih glazbenih škola i kao što je već spomenuto ulazi u osnovne općeobrazovne škole kao izvannastavne aktivnosti. „Ciljevi tog programa su sljedeći: učenik bi trebao zavoljeti svirati tamburu, sviranjem tambure učenik bi aktivno sudjelovao u kulturnom životu svoje sredine, tako bi se razvijalo zajedništvo, pripadnost sredini.“ (Terzić: 55).

Kod izvannastavnih aktivnosti tamburaški sastavi se mogu formirati u sastave od 5 do 9 učenika, zatim tamburaški ansambl od 15 učenika i tamburaški orkestar koji obuhvaća preko 15 učenika. Tamburaški orkestri mogu biti formirani od učenika od prvog do osmog razreda pri čemu je bitno da su učenici podjednakih psihofizičkih sposobnosti. Učenici trećih i četvrtih razreda upisuju se u mali tamburaški orkestar u kojem se uče osnovni elementi i priprema ih se za ulazak u veliki orkestar. Kada učenici upišu peti razred imaju mogućnost ulaska u veliki tamburaški orkestar u kojem se vježbaju i izvode ozbiljnije skladbe. Kod ove aktivnosti, voditelj na početku školske godine ne organizira audiciju jer učenici nemaju nikakvog predznanja u sviranju tambura. Upis u tamburaški orkestar se temelji na želji i volji učenika za pohađanje te aktivnosti.

Plan rada tamburaškog orkestra sastoji se od tri dijela. Prvi dio podrazumijeva gradivo glazbene pismenosti i tehnike sviranja, drugi obuhvaća vježbanje skladbi, a treći dio obuhvaća plan nastupa. Prije bilo kakvog konkretnog rada izvođenja na tamburama, voditelj mora upoznati učenike sa folklornoj tradiciji na način da će s učenicima porazgovarati o tamburaškim sastavima, vrstama tambura i njenim karakteristikama.

Prije bilo kakvog sviranja, učenici trebaju znati osnove glazbenog pisma. Učitelj će prije učenja sviranja objasniti notno pismo – oblike nota i njihovo trajanje, notno crtovlje, visine tonova, glazbenu abecedu, notne ključeve, osnovne mjere u kojima će primjeri i skladbe biti zapisane. Kada su učenici svladali notno pismo slijedi voditeljevo poučavanje sviranja na instrumentu.

Zatim slijedi određivanje koju vrstu tambure će koji učenik svirati. Na samom početku procesa učenja sviranja tambura, učenici sviraju na bisernicama i bračevima jer te vrste tambura sviraju melodiju, pa će djeca na taj način lakše upoznati instrument, način na koji treba svirati i ostale osobine i karakteristike instrumenta s kojima učenici trebaju biti upoznati. Kasnije se postepeno uvodi bugarija, čelo i berda.

Tijekom učenja sviranja instrumenta, bitno je učenike upoznati s pravilnim držanjem tambure. Svakako se mora izbjeći grčenje ruku ili ramena. Prsti na vratu glazbala ne smiju biti okomiti nego trebaju se položiti koso. Također prste lijeve ruke nije potrebno visoko dizati zato što prsti bliže smješteni vratu tamburice omogućuju brže, točnije i preciznije izvođenje tonova. Desnom rukom trzamo po žicama. Trzanje uvijek započinje pokretom prema dolje, a trzalicom se ne smije udarati po dasci ili zapinjati ispod žice. Trzanje se najprije vježba u vrlo sporom tempu pa sve brže do određene brzine. Podlaktica desne ruke je iznad žica, a šaka se postavlja niže od najtanjih žica. Šaka desne ruke pokreće se iz zgloba, a ne iz lakta. Nakon pravilne postave lijeve i desne ruke, započinje rad usklađivanja kretnji obiju ruku. Tek tada slijedi upoznavanje tonova na hvataljci tambura. Nakon toga učenici vježbaju jednostavne primjere iz tamburaške literature.

Tijekom svake probe potrebno je provoditi vježbe koje podrazumijevaju trzanje praznih žica s razlikama u dinamici, sviranje ljestvica u različitim notnim vrijednostima (četvrtinke, osminke, šesnaestinke) te trzanje tonova s prelaskom s žice na žicu. Na temelju toga učenici će razumjeti glazbeni sadržaj i postići će veću izražajnost interpretacije.

6. CILJ I PROBLEMATIKA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja jest ispitati stavove i mišljenja učitelja razredne nastave i učitelja predmetne nastave Glazbene kulture u osnovnim školama Hrvatskog zagorja o folklornoj glazbi, tradiciji i kulturnim vrijednostima koji se provode kroz redovnu nastavu i izvannastavne aktivnosti te utjecaj folklorne glazbe i folklornog izričaja na učenike i njihovo obrazovanje. Učenje o tradiciji svoga kraja važno je za razvoj individualnog zavičajnog identiteta.

Sukladno cilju postavljene su sljedeće hipoteze:

H0: Folklor u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima kod učenika potiče razvoj pozitivnih stavova prema tradicijskoj kulturi kraja u kojem žive, Hrvatskog zagorja.

H1: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi smatraju se kompetentnijima za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor od učitelja razredne nastave.

H2: Učitelji razredne nastave bolje poznaju folklornu glazbu i izričaj Hrvatskog zagorja od predmetnih učitelja glazbe.

H3: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi i učitelji razredne nastave koji su pohađali radionice folkloru u odnosu na učitelje koji nisu pohađali, slažu se da dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha.

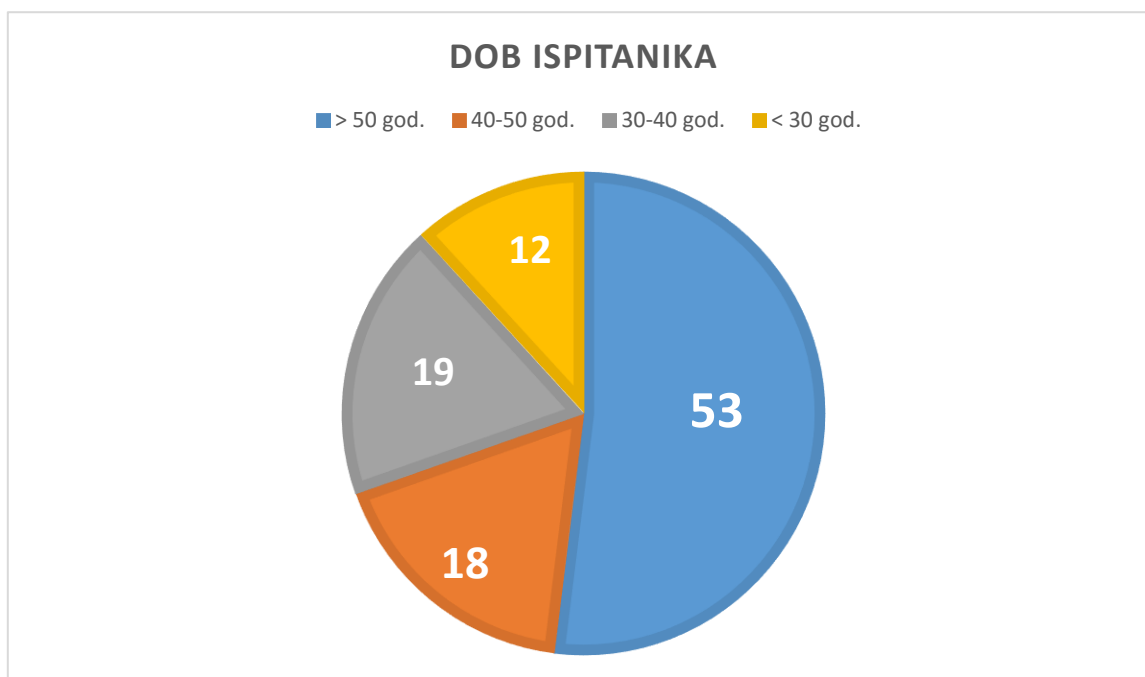
H4: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi i učitelji razredne nastave koji sviraju tradicijske instrumente procjenjuju da bi se učenici češće trebali susretati s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima.

H5: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi i učitelji razredne nastave koji su se dodatno educirali o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja smatraju da učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija pozitivno razredno okruženje.

7. METODE ISTRAŽIVANJA

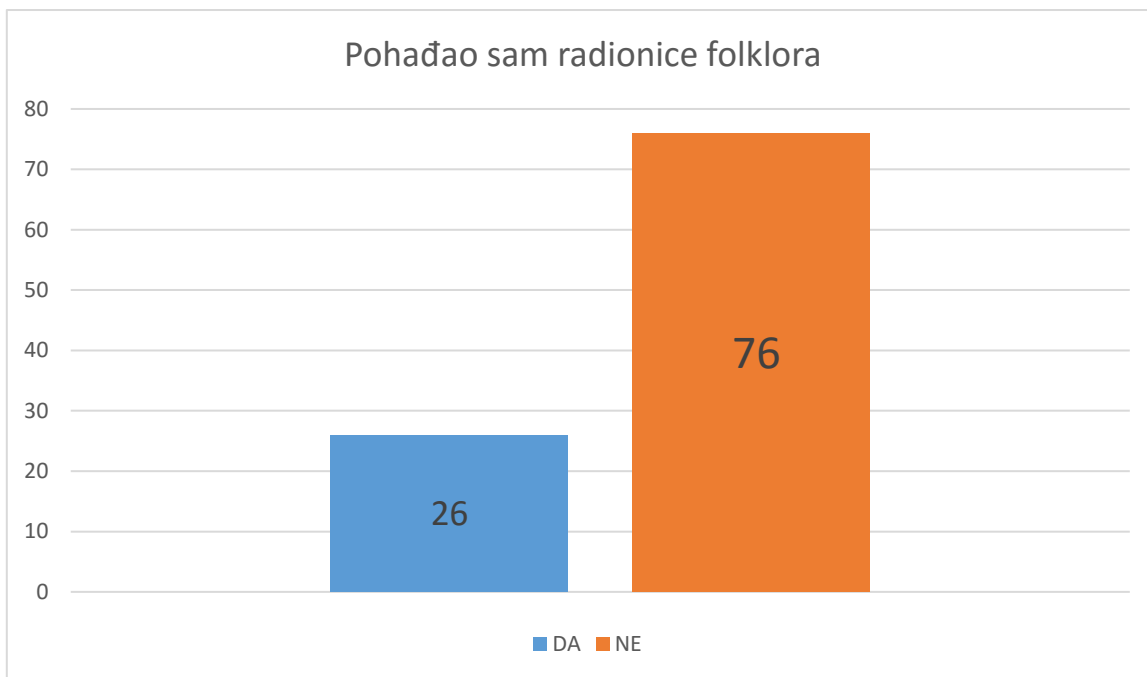
7.1. Uzrok istraživanja

U istraživanju je pristalo sudjelovati devet osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja. Ukupno je sudjelovalo 102 učitelja, od čega je 94 učitelja razredne nastave, a 8 učitelja Glazbene kulture. Od ukupnog broja ispitanika, 8 je muškog spola, dok je preostalih 94 ženskog spola. Nešto više od 50% ispitanika je starije od 50 godina, njih 53, između 40 i 50 godina ima 18 ispitanika, između 30 i 40 godina ima 19 ispitanika, dok je mlađih od 30 godina samo 12, ujedno i najmanje (Grafikon1). Istraživanje je provedeno u razdoblju od prosinca 2019. godine do siječnja 2020. godine.

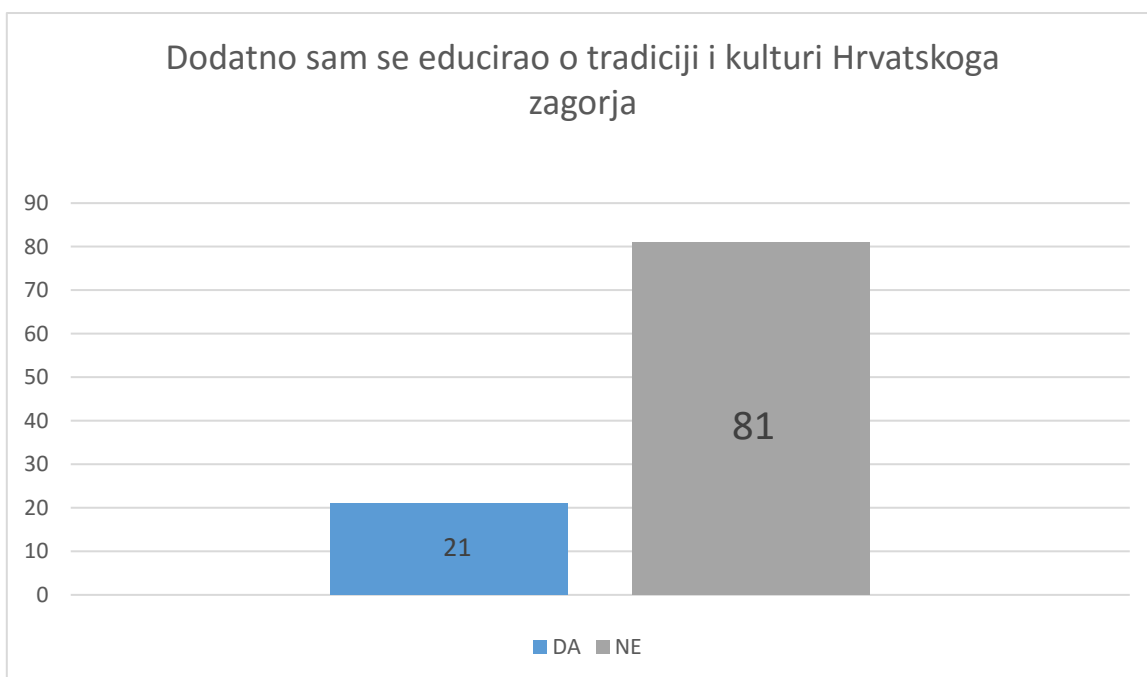

Grafikon 1. *Dob ispitanika*

Od ukupnog broja, većina ispitanika, njih 76 je pohađalo radionice folklor. (Grafikon 2). Slične rezultate dobili smo na pitanje jesu li se ispitanici dodatno educirali o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja, na što je većina ispitanika, njih 81 odgovorilo kako se je dodatno educiralo, dok njih 21 se nije dodatno educiralo (Grafikon 3).

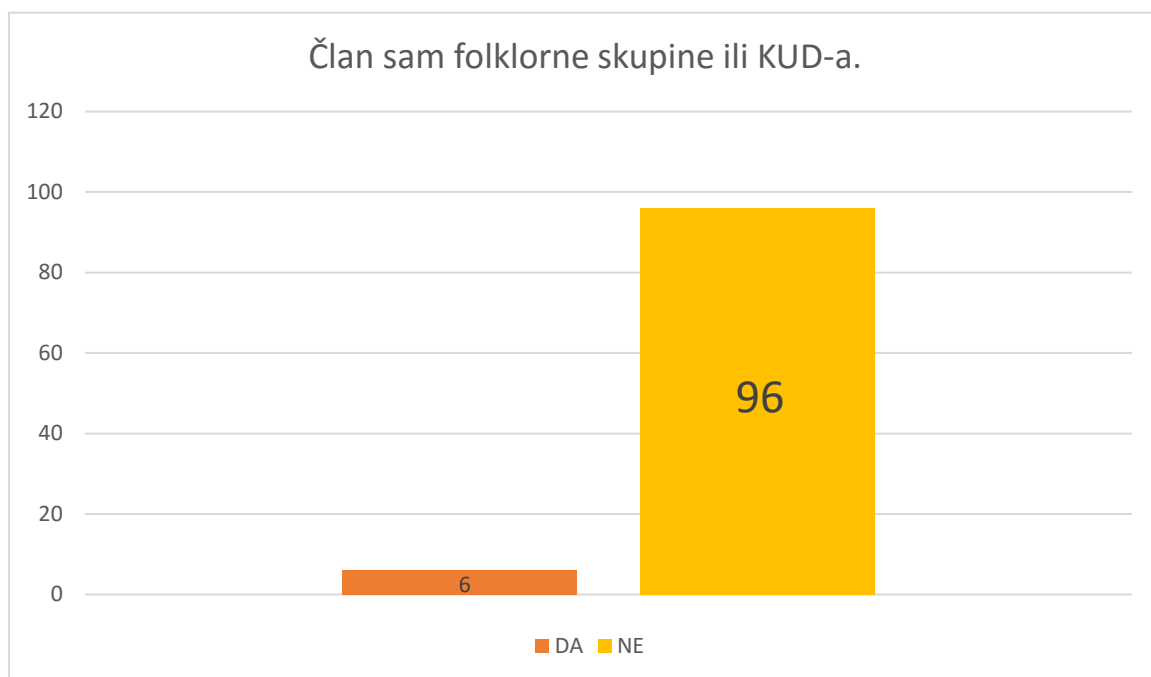

Grafikon 2. *Pohađanje sudionika folklornih radionica*

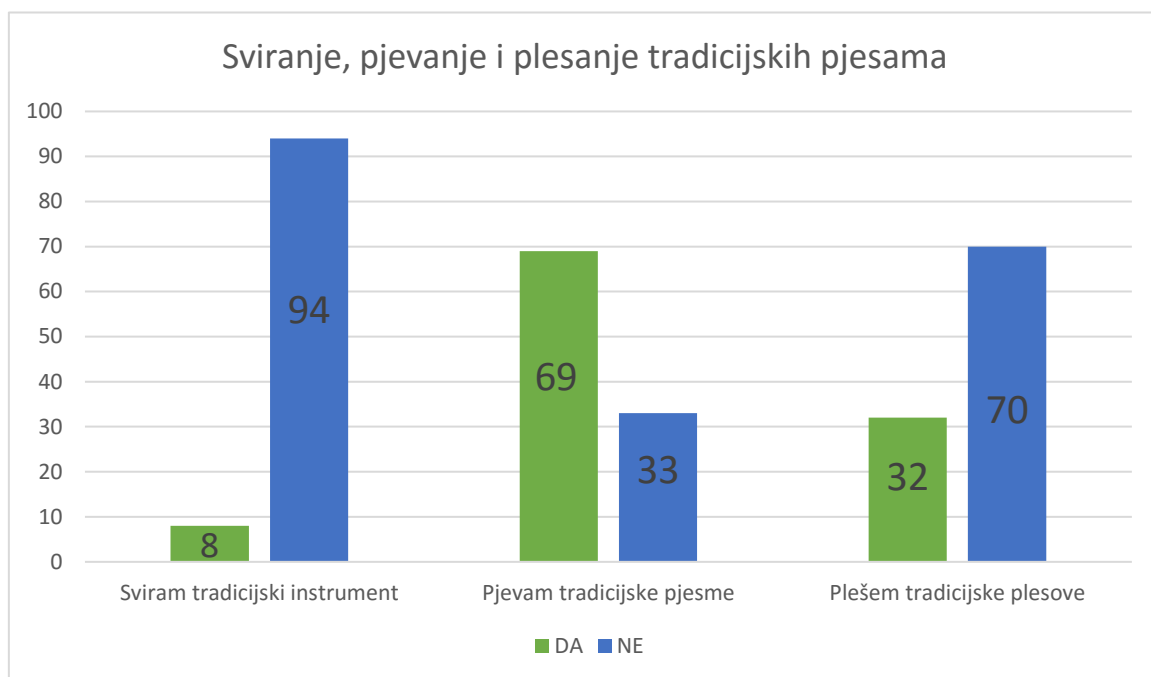
Grafikon 3. *Dodatno educiranje sudionika o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja*

Na pitanje jesu li član folklorne skupine ili KUD-a, samo 6 ispitanika je potvrdilo tu tvrdnju, dok njih 96 nije član folklorne skupine ili KUD-a.

Grafikon 4. *Pohađanje sudionika folklorne skupine ili KUD-a*

Na pitanje sviraju li koji tradicijski instrument, 8 ispitanika je potvrdilo da svira tradicijski instrument, dok 94 ne svira tradicijski instrument. Na pitanje pjevaju li tradicijske pjesme možemo primijetiti kako veliki broj ispitanika (69), uspoređujući prijašnje slabe rezultate o članstvu u KUD-ovima ili folklornim skupinama, pjeva tradicijske pjesme, a ostatak ispitanika (33) ne pjeva. Na pitanje plešu li tradicijske plesove, njih 32, odnosno svega jedna trećina je pozitivno odgovorila (Grafikon 5).

Grafikon 5. *Sviranje, pjevanje i plesanje tradicijskih pjesama*

Iz tablice 1. možemo uočiti kako učitelji razredne nastave (4 ispitanika) sviraju tradicijske instrumente kao što su brač, harmonika, tamburica bisernica i bugarija, dok ostalih 4 ispitanika odnosno učitelja glazbe u predmetnoj nastavi sviraju sljedeće instrumente: tambura (sve vrste), tambura, tambura samica i tambura bisernica.

Tablica 1. *Tradicijski instrumenti koje sviraju ispitanici*

Naziv tradicijskog instrumenta	Učitelji razredne nastave (N=4)	Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi (N=4)
	Brač	Tambura – sve vrste
	Harmonika	Tambura
	Tamburica, bisernica	Tambura, tambura samica
	Bugarija	Tambura, bisernica

7.2. Instrument i postupak istraživanja

Za postupak anketiranja kao instrument prikupljanja podataka konstruiran je upitnik naziva *Folklorni izričaj u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima*, koji se

sastoji od dva dijela. Prvi dio upitnika sastavljen je od pitanja koja se odnose na dob, spol, educiranost o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja učitelja razredne nastave i učitelja Glazbene kulture kao i pitanja jesu li članovi folklorne skupine ili KUD-a te sviraju li koji tradicijski instrument. Zatim je postavljeno nekoliko pitanja vezanih za pjevanje, plesanje i sviranje tradicijskih pjesama. Svaki ispitanik također može navesti, ako svira instrument, koji tradicijski instrument svira. Na samom kraju prvog dijela ankete nalazi se pitanje vezano za obrazovanje učitelja – učitelj razredne nastave ili predmetni učitelj Glazbene kulture. Drugi dio Upitnika je sastavljen od 19 pitanja u kojima su uvrštene tvrdnje o prisutnosti tradicijske glazbe u redovitim i izvannastavnim aktivnostima iz predmeta Glazbena kultura, provođenje izvannastavne folklorne aktivnosti u razrednoj nastavi i nastavi Glazbene kulture, o načinima uključenosti tradicijske glazbe u školske aktivnosti i važnosti te glazbe u odgojno-obrazovnom procesu. Zadatak svih sudionika je bio odgovoriti na postavljena pitanja iz Upitnika. Od ispitanika se tražilo da izraze svoje mišljenje, koristeći se ponuđenim skalama Likertovog tipa od 5 stupnja (1 = uopće se ne slažem, 2 = uglavnom se slažem, 3 = ne mogu se odlučiti, 4 = uglavnom se slažem, 5 = potpuno se slažem).

Istraživanje je provedeno uz suglasnost ravnatelja škola. Ispitivanje je bilo anonimno, a provedeno je grupno. Sudionicima je objašnjena svrha provođenja istraživanja, te su zamoljeni da iskreno i precizno odgovaraju na svako postavljeno pitanje.

Pouzdanost podataka koje smo dobili anketiranjem i koje smo kasnije testirali, izračunali smo Cronbach alpha koeficijentom. Ovaj koeficijent poprima vrijednosti od 0 do 1, a čim je koeficijent veći to su podaci pouzdaniji. Dobivena vrijednost koeficijenta za cjelokupni upitnik iznosi $\alpha = 0,85$ (Tablica 2) što nas upućuje na dobru pouzdanost instrumenta na uzorcima učitelja osnovnih škola Hrvatskog zagorja razredne i predmetne nastave Glazbene kulture.

Tablica 2. Koeficijent pouzdanost Cronbach Alpha

Cronbach Alpha koeficijent	Broj tvrdnji (N)
0,85	19

8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Podatke smo statistički obradili u skladu s ciljevima i zadacima istraživanja uz pomoć statističkog programskog paketa SPSS za Windows. Kvantitativno izraženi podaci obrađeni su pomoću sljedećih statističkih postupaka: postotak, aritmetička sredina, standardna devijacija, t-test i ANOVA.

Iz Tablice 3 vidljivo je da većina (72,5%) ispitanika smatra kako je učenje tradicijske glazbe i kulturnih vrijednosti zavičaja neophodno u glazbenom obrazovanju, njih 26,5% uglavnom se slažu, a samo 1,0% smatra kako učenje tradicijske glazbe u glazbenom osnovnoškolskom obrazovanju nije neophodno. Stav prema uključivanju tradicijske glazbe u nastavne sadržaje ne nailazi uvijek na odobravanje, no iz ovih rezultata možemo zaključiti da učitelji smatraju da je poznavanje folklorne glazbe u sklopu glazbenog obrazovanja zaista od velike važnosti. Međutim, jedan dio učitelja mišljenja su kako takva glazba nije glazba današnjice s kojom se djeca odmalena susreću te ujedno nema funkciju koju je imala nekoć, točnije u vrijeme kada je nastala.

Nadalje možemo vidjeti da i dalje visoki postotak (68,6%) ispitanika smatra kako pojam tradicijska glazba podrazumijeva učenje o raznolikosti folklornih sadržaja dok se njih 28,4% uglavnom slaže s tom izjavom, 1,0% se ne može odlučiti te samo 2,0% se uglavnom ne slaže.

Kod tvrdnje da bogata riznica tradicijske glazbene baštine omogućuje odabir onih pjesama koje su zanimljive i poticajne za učenike, 75,5% učitelja se slaže u potpunosti, njih 19,6% uglavnom se slaže, 3,9% se ne može odlučiti te samo 1,0% se uglavnom ne slaže.

Većina, 67,6% ispitanika u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako učenjem o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija pozitivno razredno okruženje, njih 28,5% uglavnom se slaže, 2,9% ispitanika ne može se odlučiti se tamo 1,0% se uglavnom ne slaže. Možemo primijetiti kako ni jedan ispitanik se uopće ne slaže ni s jednom tvrdnjom do sada. Tijekom obrade folklornih sadržaja najčešće je uključeno pjevanje i plesanje koje podrazumijeva kolektivno muziciranje – ono najčešće kod učenika stvara pozitivno okruženje i atmosferu.

Zatim kod sljedeće tvrdnje, učenici se u nastavi glazbene kulture često susreću s hrvatskom tradicijskom glazbom, mali postotak ispitanika (16,3%) se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, njih 45,9% uglavnom se slažu, 18,4% ne može se odlučiti, isti postotak ispitanika uglavnom se ne slaže te ostalih 1% uopće se ne slaže.

Na tvrdnju sličnoga tipa, susreću li se učenici u nastavi glazbene kulture često s tradicijskom glazbom Hrvatskog zagorja, 33,7% ispitanika se uglavnom ne slaže s ovom tvrdnjom, 1,0% uopće se ne slaže, 28,6% njih se ne može odlučiti, 29,6% uglavnom se slaže i 7,1% potpuno se slaže. Iz te dvije tvrdnje možemo iščitati kako učitelji razredne i predmetne nastave nemaju baš bliska mišljenja. Ono što je zaista začuđujuće je da se većina njih slaže kako su učenici premalo upoznati s tradicijom Hrvatskog zagorja u sklopu nastave, dok sličan postotak smatra kako su dovoljno upoznati. Očekivani rezultati bi bili da će svakako jedna od tih dviju strana ipak u većem postotku prevagnuti.

Samo 2% ispitanika se potpuno slaže s tvrdnjom kako učenici slušaju hrvatsku tradicijsku glazbu kod kuće, 9,2% se uglavnom slažu, njih 32,7% ne mogu se odlučiti, dok njih 44,9% uglavnom se ne slažu te ostatak ispitanika (11,2%) uopće se ne slažu. Iz ove tvrdnje je vidljivo kako veći postotak učitelja smatra da učenici ne slušaju tradicijsku glazbu kod kuće, na što vjerojatno ima utjecaj ne upućenost u tu vrstu glazbe, nezainteresiranost jer se takva glazba smatra „zastarjelom“ te glazba današnjice uz koju djeca odrastaju.

Kod sljedeće tvrdnje, učenici se često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima, mali postotak ispitanika (8,2%) se u potpunosti slaže sa tom tvrdnjom, 24,5% njih se uglavnom slažu, 25,5% ispitanika ne može se odlučiti. Veći broj ispitanika, njih 35,7% uglavnom se ne slažu, dok 6,1% ispitanika smatraju kako se učenici nedovoljno susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima. Iz rezultata ove tvrdnje svakako se može potvrditi kako su ispitanici mišljenja da se učenici u izvannastavnim aktivnostima nedovoljno susreću s folklornim izričajem.

Što se tiče kompetentnosti učitelja za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor, njih mali postotak (8,2%) se smatraju kompetentnima dok 16,3% ispitanika se uglavnom slaže s tom tvrdnjom. Najviši postotak ispitanika (31,6%) se ne može odlučiti, 29,6% uglavnom se ne slaže, dok njih 14,3% se uopće ne slaže. Očito je kako je mali broj ispitanika upoznat s karakteristikama tradicijske glazbe, što naravno dovodi do nesigurnosti u vođenju takve aktivnosti. Zanimljivo je kako veći dio ispitanika se ne može odlučiti, što se može protumačiti da imaju znanja, upućeni su u takvu vrstu glazbe, poznaju pojedine karakteristike, no pretpostavljaju da nisu dovoljno upoznati s tradicijskom glazbom kako bi znanje preveli u praksu.

Ta se tvrdnja nadovezuje na sljedeću u kojoj se ispitanike pitalo jesu li dovoljno upoznati s folklornom glazbom i izričajem Hrvatskog zagorja. Njih 33,7% se uglavnom slažu te 34,7% se ne može odlučiti. Pozitivno je to što ipak većina nastavnika je upoznata s tradicijskom glazbom svojega kraja, no vrlo sličan postotak ispitanika, skoro pa isti, i dalje nije siguran da li je dovoljno upoznati s takvom vrstom folkloru. Ipak njih 8,2% se potpuno slaže s ovom tvrdnjom, dok 16,3% ispitanika se uglavnom ne slaže te 7,1% uopće se ne slaže što je zaista visoki postotak i pomalo poražavajući.

Sljedećom tvrdnjom htjeli smo vidjeti da li je izvannastavna folklorna aktivnost u ispitanim školama zastupljena kroz običaje, pjesme, igre, dječje tradicijske instrumente, nošnje na što se njih 23,5% ispitanika potpuno slaže s ovom tvrdnjom, 31,6% uglavnom se slaže, 24,5% se ne može odlučiti, 9,2% uglavnom se ne slaže, a 11,2% uopće se ne slaže sa ovom tvrdnjom. Dobiveni rezultati vjerojatno ovise o školama – neke škole su na tom području aktivnije od drugih.

Također htjeli smo dokazati kako i na koji način tradicijska glazba utječe na učenike. Stoga, kod tvrdnje da se sudjelovanjem u dječjem folkloru kod djece budi zanimanje i znatiželja za zavičajnu tradiciju i narodno stvaralaštvo, 46,9% ispitanika se potpuno slaže s ovom tvrdnjom, 41,8% uglavnom se slaže, 10,3% se ne može odlučiti, dok samo 1,0% uglavnom se ne slaže.

Nadalje, 35,7% ispitanika potvrđuje tvrdnju da su originalnost u glazbenom i plesnom izričaju odlike dječjeg folkloru, 40,8% uglavnom se slaže, 23,5% ne može se odlučiti. Iz ovih rezultata može se iščitati da se učitelji zaista slažu da su folklorni napjevi i ples nekog zavičaja odlike folkloru.

Na tvrdnju da dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha, njih visoki postotak (54,1%) se potpuno slaže s tvrdnjom, 40,8% uglavnom se slaže, 4,1% ne može se odlučiti te 1,0% uglavnom se ne slaže. Iz rezultata je vidljivo kako učitelji zaista smatraju da dječji folklor pozitivno utječe na razvijanje glazbenih kompetencija kod djece te ono najbitnije, na spontanost, što se u današnje doba kod djece sve više gubi, možda zbog straha da će nešto pogrešno napraviti ili da će se krivo izraziti, a s druge strane gubi se potreba za takvom vrstom izražavanja.

Pozitivni rezultati te tvrdnje nas dovode do pozitivnih rezultata sljedeće tvrdnje kojom se htjelo dokazati da dječji folklor potiče razvoj kreativnog izražavanja kroz pokret, ples i pjesmu. 61,7% ispitanika se potpuno slaže s tom tvrdnjom, 36,3% se uglavnom slaže, a 2,0% ispitanika se ne može odlučiti. Ovom tvrdnjom se dokazuje da nastavnici zaista smatraju kako pohađanjem dječjeg folkloru koji se temelji na

aktivnostima kao što je pjevanje i plesanje folklornih napjeva, pozitivno utječe na razvoj kreativnog, spontanog, maštovitog izražavanja, što je vrlo bitno za razvoj djece mlađe dobi, ali i za učenike starije dobi. Takvim načinom izražavanja učenici svojim mogućnostima i osobinama pridonose zajednici u folklornoj skupini, no najbitnije omogućeno im je pojedinačno izražavanje.

Iznenadujuće visoki postotak ispitanika (71,6%) u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako dječje tradicijske igre potiču na slušanje i interpretaciju na zavičajnom jeziku i govoru, njih 24,5% uglavnom se slaže s tom tvrdnjom te samo 3,9% ne može se odlučiti.

Kod sljedeće tvrdnje, 77,5% ispitanika se u potpunosti slaže da se autentičnim dječjim napjevima djeca uče čuvanju kulturne baštine, 18,6% uglavnom se slaže, 2,9% ne može se odlučiti i mali postotak ispitanika uglavnom se ne slaže (1,0%). Ovom tvrdnjom se dokazalo kako učitelji zaista smatraju da pjevanjem dječjih napjeva omogućujemo prihvaćanje i učenje djece vlastitoj kulturi, kulturnoj baštini i vrijednostima nekoga kraja.

Tablica 3. *Mišljenje ispitanika o folklornom izričaju u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja*

Tvrdnje o folklornom izričaju u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja	N	M	SD	Potpuno se slažem	Uglavnom se slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se ne slažem	Uopće se ne slažem
Učenje tradicijske glazbe i kulturnih vrijednosti zavičaja neophodno je u glazbenom obrazovanju učenika.	102	1,29	0,52	72,5 %	26,5 %	-	1,0 %	-
Kroz pojam tradicijska glazba učenici uče o raznolikosti folklornih sadržaja.	102	1,38	0,70	68,6 %	28,4 %	1,0 %	2,0 %	-
Bogata riznica tradicijske glazbene baštine omogućuje odabir onih pjesama koje su zanimljive i poticajne za učenike.	102	1,30	0,59	75,5 %	19,6 %	3,9 %	1,0 %	-
Učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija se pozitivno razredno okruženje.	102	1,37	0,60	67,6 %	28,5 %	2,9 %	1,0 %	-

Učenci se u nastavi glazbene kulture često susreću s hrvatskom tradicijskom glazbom.	98	2,42	1,00	16,3 %	45,9 %	18,4 %	18,4 %	1,0 %
Učenci se u nastavi glazbene kulture često susreću s tradicijskom glazbom Hrvatskog zagorja.	98	2,91	0,98	7,1 %	29,6 %	28,6 %	33,7 %	1,0 %
Učenci slušaju hrvatsku tradicijsku glazbu kod kuće.	98	3,54	0,89	2,0 %	9,2 %	32,7 %	44,9 %	11,2 %
Učenci se često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima.	98	3,07	1,09	8,2 %	24,5 %	25,5 %	35,7 %	6,1 %
Smatram se kompetentnim za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor.	98	3,26	1,14	8,2 %	16,3 %	31,6 %	29,6 %	14,3 %
Dovoljno sam upoznat s folklornom glazbom i izričajem Hrvatskog zagorja.	98	2,81	1,04	8,2 %	33,7 %	34,7 %	16,3 %	7,1 %
Izvannastavna folklorna aktivnost u našoj školi zastupljena je kroz običaje, pjesme, igre, dječje tradicijske instrumente, nošnje.	98	2,53	1,26	23,5 %	31,6 %	24,5 %	9,2 %	11,2 %
Sudjelovanje u dječjem folkloru budi kod djece zanimanje i znatiželju za zavičajnu tradiciju i narodno stvaralaštvo.	98	1,65	0,70	46,9 %	41,8 %	10,3 %	1,0 %	-
Originalnost u glazbenom i plesnom izričaju odlike su dječjeg folklor.	98	1,88	0,76	35,7 %	40,8 %	23,5 %	-	-
Dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha.	102	1,52	0,63	54,1 %	40,8 %	4,1 %	1,0 %	-
Dječji folklor kod djece potiče razvoj kreativnog izražavanja kroz pokret, ples i pjesmu.	102	1,40	0,53	61,7 %	36,3 %	2,0 %	-	-
Dječje tradicijske igre potiču na slušanje i interpretaciju na zavičajnom jeziku i govoru.	102	1,32	0,55	71,6 %	24,5 %	3,9 %	-	-

Autentičnim dječjim napjevima djeca se uče čuvanju kulturne baštine.	102	1,27	0,57	77,5 %	18,6 %	2,9 %	1,0 %	-
Dječji folklor kod djece budi osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi i tradiciji i time doprinosi svestranom razvoju djeteta.	102	1,35	0,62	71,6 %	22,5 %	4,9 %	1,0 %	-
Folklorni izričaji u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima povezuje učenike s vlastitom glazbenom tradicijom i drugim zavičajnostima važnim za razvoj individualnog zavičajnog identiteta.	102	1,35	0,54	67,7 %	29,4 %	2,9 %	-	-

Iz podataka u Tablici 3. također vidljivo je da se prema mišljenju 71,6% ispitanika u potpunosti slaže kako dječji folklor kod djece budi osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi i tradiciji, time doprinoseći svestranom razvoju djeteta. Njih 22,5% uglavnom se slaže s tom tvrdnjom, 4,9% se ne može odlučiti i 1,0% uglavnom se ne slaže.

Posljednji rezultati prikazani u Tablici 3. pokazuju da su ispitanici svjesni važnosti primjene folklornog izričaja kroz redovnu nastavu i izvannastavne aktivnosti jer se time povezuje učenike s vlastitom glazbenom tradicijom i drugim zavičajnostima važnim za razvoj individualnog zavičajnog identiteta. Čak 67,7,% ispitanika se u potpunosti slaže s tom tvrdnjom te njih 29,4% uglavnom se slaže. Tek mali broj ispitanika (2,9%) je neodlučan. Rezultate koje smo na ovoj tvrdnji dobili ukazuju na činjenicu da je na učiteljima da učenike zainteresiraju i ukažu na vrijednosti koje proizlaze iz bavljenja folklornim izričajem u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima.

9. RASPRAVA

H1: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi smatraju se kompetentnijima za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor od učitelja razredne nastave.

Za testiranje ove hipoteze koristili smo t-test. Željeli smo provjeriti postoje li razlike kompetentnosti za izvođenje aktivnosti vezanih za tradicijsku glazbu i folklor između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave. Prema dobivenim rezultatima, postoji statistički značajna razlika u mišljenju o kompetenciji za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor ($t(96)=-2.68$; $p<0,01$) na način da se učitelji razredne nastave ($M=3,34$) smatraju kompetentnijima u odnosu na učitelje Glazbene kulture ($M=2,25$). Time je vidljivo da H1 nije potvrđena.

Tablica 4. Razlike u kompetenciji za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih za tradicijsku glazbu i folklor kod učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave

	Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi	Učitelji razredne nastave
N	8	90
M	2,25	3,34
SD	1,16	1,10
df		96
t		-2,68
p		0,000**

H2: Učitelji razredne nastave bolje poznaju folklornu glazbu i izričaj Hrvatskog zagorja od predmetnih učitelja glazbe.

Kako bismo testirali ovu hipotezu, izračunat je t-test (Tablica 5), kojim je ispitano poznaju li učitelji razredne nastave bolje od učitelja predmetne nastave folklornu glazbu i izričaj Hrvatskog zagorja. Rezultati su pokazali da statistički postoji vrlo značajna razlika u poznavanju folklorne glazbe i izričaja Hrvatskog zagorja ($t(96)=-2,72$; $p<0,01$), na način da učitelji razredne nastave ($M=2,89$) bolje poznaju folklornu glazbu i izričaj Hrvatskog zagorja od predmetnih učitelja glazbe ($M=1,88$). Zaključili smo da je druga hipoteza potvrđena i da se može prihvatiti.

Tablica 5. Razlika u poznavanju folklorne glazbe i izričaja Hrvatskog zagorja učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave.

	Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi	Učitelji razredne nastave
N	8	90
M	1,88	2,89
SD	0,23	1,03
df	96	
t	-2,72	
p	0,000**	

H3: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi i učitelji razredne nastave koji su pohađali radionice folkloru u odnosu na učitelje koji nisu pohađali, slažu se da dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha.

Kako bi se testirala H3, korištena je analiza varijance (ANOVA). Prema dobivenim rezultatima iz Tablice 7. vidljivo je kako učitelj (razredna nastava/glazba u predmetnoj nastavi) ($F(1)=0,18$; $p>0,01$) ni pohađanje radionica folkloru ($F(1)=0,07$; $p>0,01$) kao ni njihova interakcija ($F(1)=0,01$; $p>0,01$) nije statistički značajno utjecala na slaganje da dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha. Time treća hipoteza H3 nije potvrđena.

Tablica 6. Deskriptivni podaci prije analize varijance za H3

Zavisna varijabla: Dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha				
Učitelji	Pohađao sam radionice folklor	M	SD	N
Predmetni učitelj glazbe	DA	1,60	0,89	5
	NE	1,67	0,58	3
Učitelj razredne nastave	DA	1,40	0,50	20
	NE	1,54	0,65	70

Tablica 7. Rezultati dvosmjerne analize varijance između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave te pohađanja radionica folklor s obzirom na mišljenje na dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha

Zavisna varijabla: Dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha			
	df	F	p
Efekt učitelj glazbe u predmetnoj nastavi/ učitelj u razrednoj nastavi	1	0,18	0,512
Efekt pohađanja radionica folklor	1	0,07	0,671
Interakcija	1	0,01	0,877

H4: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi i učitelji razredne nastave koji sviraju tradicijske instrumente procjenjuju da bi se učenici češće trebali susretati s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima

Rezultate ove hipoteze dobili smo analizom varijance (ANOVA). Prema dobivenim rezultatima iz Tablice 9, vidljivo je kako učitelj (razredna nastava/glazba u predmetnoj nastavi) ($F(1)=0,37$; $p>0,01$) ni sviranje tradicijskog instrumenta ($F(1)=0,37$; $p>0,01$) kao ni njihova interakcija ($F(1)=0,92$; $p>0,01$) nije statistički

značajno utjecalo na mišljenje o tome da se učenici često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima. Time četvrta hipoteza H4 nije potvrđena.

Tablica 8. Deskriptivni podaci analize varijance za H4

Zavisna varijabla: Učenici se često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima					
Učitelji	Sviram	tradicijski	M	SD	N
	instrument				
Predmetni učitelj glazbe	DA		2,50	1,29	4
	NE		3,25	0,96	4
Učitelj razredne nastave	DA		3,25	1,50	4
	NE		3,08	1,08	86

Tablica 9. Rezultati analize varijance iz između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave te sviranja tradicijskog instrumenta s obzirom na mišljenje da se učenici često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima

Zavisna varijabla: Učenici se često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima				
		df	F	p
Efekt učitelja u predmetnoj nastavi/ učitelja u razrednoj nastavi		1	0,37	0,545
Efekt sviranja tradicijskog instrumenta		1	0,37	0,545
Interakcija		1	0,92	0,339

H5: Učitelji glazbe u predmetnoj nastavi i učitelji razredne nastave koji su se dodatno educirali o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja smatraju da učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija pozitivno razredno okruženje.

Za testiranje ove hipoteze, korištena je analiza varijance (ANOVA). Prema dobivenim rezultatima iz Tablice 11. vidljivo je kako učitelj (glazba u predmetnoj nastavi/razredna nastava) ($F(1)= 3,42$; $p>0,01$) statistički značajno utječe na mišljenje da učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija pozitivno razredno okruženje s obzirom da učitelji glazbe u predmetnoj nastavi imaju bolje mišljenje o navedenom. Što se tiče dodatne edukacije o folkloru ($F(1)= 0,02$; $p>0,01$) te interakcije između učitelja i dodatne edukacije ($F(1)=0,02$; $p>0,01$) pokazano je kako nema statistički značajnog utjecaja na mišljenje da učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi razvija pozitivno razredno okruženje.

Tablica 10. Deskriptivni podaci analize varijance za H5

Zavisna varijabla: Učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija se pozitivno razredno okruženje						
Učitelji	Dodatno	sam	se	M	SD	N
	educirao o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja					
Predmetni učitelj glazbe	DA			2,00	1,00	3
	NE			2,00	0,71	5
Učitelj razredne nastave	DA			1,22	0,43	18
	NE			1,34	0,58	76

Tablica 11. Rezultati analize varijance između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave te dodatne edukacije na mišljenje da učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija pozitivno razredno okruženje

Zavisna varijabla: Učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija se pozitivno razredno okruženje				
		df	F	p
Efekt učitelj u predmetnoj nastavi/ učitelj u razrednoj nastavi	glazbe u	1	3,42	0,002**
Efekt dodatne edukacije o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja	o	1	0,02	0,788
Interakcija		1	0,02	0,788

p<0,01

10. ZAKLJUČAK

Istražujući stavove i mišljenja učitelja razredne i predmetne nastave (Glazbena kultura) o utjecaju folklor na razvoj djece u smislu kreativnosti, razvoja sluha, ritma i spontanosti te učenikovog zanimanja i znatiželje za zavičajnu tradiciju i narodno stvaralaštvo, možemo zaključiti kako folklor potiče razvoj pozitivnih stavova prema tradicijskoj kulturi Hrvatskog zagorja čime je potvrđena i nulta hipoteza koja glasi: Folklor u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima kod učenika potiče razvoj pozitivnih stavova prema tradicijskoj kulturi kraja u kojem žive, Hrvatskog zagorja.

Iz dobivenih rezultata ankete, većina učitelja se ipak složila da učenici ne slušaju folklornu glazbu kod kuće te da se hrvatska tradicijska glazba u premaloj mjeri upoznaje na satovima Glazbene kulture. Također, ispitanici smatraju kako su učenici nedovoljno upoznati s folklornom glazbom kraja iz kojeg dolaze, Hrvatskog zagorja, te se iz te tvrdnje svakako može zaključiti kako bi bilo poželjno učenike usmjeriti učenje, prihvaćanju i poštivanju kulture i tradicije kraja iz kojeg dolaze. No ipak, učitelji smatraju kako sudjelovanjem u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima kroz dječji folklor kod djece se budi zanimanje i znatiželja za zavičajnu tradiciju i narodno stvaralaštvo te se provođenjem dječjih tradicijskih igara potiče na slušanje i interpretaciju na zavičajnom jeziku i govoru. Isto tako, veliki postotak ispitanika smatra kako dječji folklor kod djece potiče razvoj kreativnog izražavanja kroz pokret, ples i pjesmu. Ipak, iz rezultata ankete vidljivo je da učitelji smatraju kako se učenici nedovoljno susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima. Upravo bi takve aktivnosti trebale omogućiti učenicima upoznavanje folklornih izričaja, posebice izvannastavna aktivnost kao što je folklorna skupina. Prilikom provođenja takve vrste aktivnosti bitna je, naravno, kompetentnost samog učitelja koji će biti voditelj aktivnosti. Na temelju rezultata, možemo zaključiti kako se učitelji razredne nastave i učitelji glazbene kulture u većem postotku smatraju nekompetentnim za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor što dovodi do ne provođenja takvih vrsta aktivnosti. Zbog toga, učenici ostaju zakinuti za znanje o folkloru. Ipak visoki postotak ispitanika složio se s tvrdnjom kako su dovoljno upoznati s folklornom glazbom i izričajem Hrvatskog zagorja ili su pak nesigurni u tu tvrdnju što vjerojatno podrazumijeva manju količinu znanja o folklornoj glazbi Hrvatskog zagorja. To potvrđuje da su učitelji u mogućnosti iskoristiti svoje znanje u nastavnim jedinicama koje će provesti na satovima glazbene kulture. Ono se može temeljiti na osnovama pjevanja narodnih napjeva, osnovnih koraka plesa,

narječja, raznih igara, kulture i tradicije Hrvatskog zagorja. Nadalje, visoki postotak ispitanika smatra kako se djeca na temelju autentičnih dječjih napjeva uče čuvanju kulturne baštine. To je vrlo bitno u današnje vrijeme kada smo okruženi mnoštvom različitih utjecaja koji indirektno djeluju na učenike, što bi moglo dovesti do izumiranja kulture i kulturne baštine nekog kraja. Ovo nas vodi do sljedeće tvrdnje kako dječji folklor budi osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi i tradiciji i time doprinosi svestranom razvoju djeteta s čim se slaže više od polovice ispitanika. Učenici će pohađanjem izvannastavnih aktivnosti i nastavnim aktivnostima steći i razvijati znanja folklornog izričaja koja će učenika povezati s glazbom vlastite tradicije s kojom ono odrasta te tradicijom drugih zavičaja što će naposljetku imati utjecaja na razvoj individualnog zavičajnog identiteta. S posljednjom tvrdnjom u anketi složio se veći postotak ispitanika, što zaista ukazuje na to da su učitelji svjesni koja je bit tradicijske glazbe te kako bi se zaista trebala u većoj mjeri provoditi na satovima Glazbene kulture, a posebice u izvannastavnim aktivnostima.

Učenici su cijeli život okruženi kulturom i tradicijom mjesta u kojem odrastaju, pričaju dijalektom toga mjesta, provode neke kulturne običaje zajedno sa svojim obiteljima, no nedovoljno su upoznati s folklornim glazbenim izričajem i tradicijskom glazbom kraja u kojem žive. Iz rezultata ankete jasno je vidljivo kako se učenici nedovoljno susreću s folklornim izričajem u redovnoj nastavi, ali i izvannastavnim aktivnostima. Osim toga, jasno je kako učenici ne slušaju tradicijsku glazbu kod kuće jer su nedovoljno upoznati s njom, neupućeni su u takvu vrstu glazbe zbog čega se javlja i nezainteresiranost za folklornu glazbu. S druge strane možemo potvrditi kako folklor pozitivno utječe na učenikov razvoj kreativnog izražavanja - potiče razvoj kreativnog izražavanja kroz pokret, ples i pjesmu, potiče na spontanost, razvoj sluha i ritma itd. Dječji folklor budi osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi i tradiciji i time doprinosi svestranom razvoju djeteta. Prema tome, folklorni izričaj bi se trebao više provoditi u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima. Folklorna aktivnost nam zaista nudi puno mogućnosti kako i na koji način upoznati glazbene karakteristike određenog mjesta. Jedna i najpoznatija mogućnost je pjevanje tradicijskih napjeva tijekom koje se učenike potiče na interpretaciju na zavičajnom jeziku i govoru. Također, učenici će usvojiti karakteristike napjeva kraja u kojem žive. Osim toga, paralelno uz pjevanje, može se provoditi i ples koji će učenicima omogućiti spontano izražavanje. Nadalje, karakteristiku folklorne čine i tradicijski instrumenti, razne igre te osobito nošnje koje svojim specifičnostima, karakterističnim krojevima i detaljima prezentiraju ljepotu kraja.

Iz navedenog možemo potvrditi kako nam folklor kao aktivnost u školi zaista nudi širok spektar mogućnosti. Učitelji su svjesni važnosti očuvanja tradicijske glazbe i približavanja učenika kulturnom blagu okruženja u kojem žive i odrastaju, ali su nedovoljno svjesni da je zadaća prenošenja i čuvanja kulturne baštine zavičaja u prvom redu zadaća škola, ali i ostalih obrazovnih institucija. Uloga učitelja je u tom procesu nezamjenjiva.

Folklor obilježava neki narod, mjesto, način života. Iako se nekadašnji način života sudara s današnjim načinom, učenike i djecu treba učiti tradiciji i folklornoj glazbi. To je glazba koja ima temelje od davnina, glazba s duboko usađenim korijenima koja čini mjesta posebnim i zanimljivim na svoj, jedinstven način. Stoga takvu vrstu glazbe treba poštivati, njegovati i prihvaćati. Ona obilježava nas kao narod, ali i kao pojedince.

11. POPIS LITERATURE

Blažević, I. (2014). Suvremeni kurikulum i kompetencijski profil učitelja. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 189-210. Preuzeto 30. 12. 2019. s <http://hrcak.srce.hr/154590>

Cindrić, M. (1992). Izvannastavne aktivnosti i izvanškolske aktivnosti učenika osnovne škole, *Život i škola*, 41 (1), str. 49-68.

Dobrota, S. Ćurković, R. (2006). Glazbene preferencije djece mlađe školske dobi. *Život i škola*, 15-16 (1-2), 105-114. Preuzeto 02.12.2019. s <https://hrcak.srce.hr/25036>

Dobrota, S. (2001). Mjesto i uloga narodne glazbe u glazbenoj nastavi od 1. do 3. razreda osnovne škole. *Život i škola*, 5, 86-95.

Dubovicki S., Svalina V., Proleta J. (2014). Izvannastavne glazbene aktivnosti u školskim kurikulumima. *Školski vjesnik* (64), 553–578. Preuzeto 30. 12. 2019. s <https://repozitorij.unios.hr/islandora/object/foozos%3A625>

Emm, E. (2019). *Stavovi i interesi učenika osnovne škole prema tradiciji i tradicijskoj glazbi*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij.

Fudurić, B. (2012). Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti. *Napredak*, 153 (1), 107-116.

Hrvatski nacionalni obrazovni standard (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Hrvatska enciklopedija. Tambura. Preuzeto 11. 12. 2019. s <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60327>

Ivančan, I. (1974). Narodni plesovi u Gupčevu kraju. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vo.10 No.1, 259–305. Preuzeto 11. 12. 2019. s <https://hrcak.srce.hr/40261>

Ivančić, I., Sabo, J. (2012). Izvannastavne aktivnosti i njihov utjecaj na učenikovo slobodno vrijeme. *Ekvilibrij*. Preuzeto 13. 12. 2019. s <http://www.pedagogija.hr/ekvilibrij/izvannastavne-aktivnosti-i-njihov-utjecaj-na-ucenikovo-slobodno-vrijeme.html>

Jurčić, M. (2008). Učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti. *Život i škola*, 20, 9-26. Preuzeto 30. 12. 2019. s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=57951

Koraj, Z. (1999). Epifenomenologija odgoja i obrazovanja. U: Mijatović, A. (ur.) Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: HPKZ, 511-535.

Martić, F. (2015). *Mogućnosti aktivnog muziciranja*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Martinčević, J. (2010). *Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole*. *Život i škola*, 24, 19–34. Preuzeto 13. 12. 2019. s <https://hrcak.srce.hr/63267>

Miholić, I. (2009). *Hrvatska tradicijska glazba udžbenik hrvatske tradicijske glazbene kulture s 3 zvučna CD-a od petog do osmog razreda osnovne škole. Središnja i sjeverozapadna Hrvatska*. Zagreb: Profil International.

Mlinarević, V., Brust, M., (2009). *Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti*. Preuzeto 13. 12. 2019. s <https://www.bib.irb.hr/481572?rad=481572>

Muha K., Svalina V., Peko A. (2016). Izvannastavne glazbene aktivnosti u prva četiri razreda osnovne općeobrazovne škole. *Napredak (157-1-2)*, 71–89. Preuzeto 30. 12. 2019. s <https://www.bib.irb.hr/818442>

Muzička enciklopedija 1. (1971). K. Kovačević. (ur.). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.

Muzička enciklopedija 3. (1971). K. Kovačević. (ur.). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obrazovno i srednjoškolsko obrazovanje (2010). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Perić, T. (2016). *Tradicijaska glazba i običaji sjeverozapadne Hrvatske*. Diplomski rad. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za učiteljske studije, Čakovec.

Petković M. (2016.) *Učitelji i učenici – sukreatori izvannastavnih aktivnosti*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

Portal Hrvatskog kulturnog vijeća. Tambure. <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/i-lj/leskovec-diana/18859-d-leskovec-tambure.html>

Previšić, V. (1987.). *Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo*, Zagreb: IGRO Školske novine.

Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse, *Napredak*, 141, 4, 403-410.

Proleksis enciklopedija online. Pjevanje. Preuzeto 11. 12. 2019. s <https://proleksis.lzmk.hr/41868/>

Proleksis enciklopedija online. Tamburaški orkestar. Preuzeto 11. 12. 2019. s <https://proleksis.lzmk.hr/2901/>

Puževski, V. (2000). *Škola otvorenih vrata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Rojko, P. (1998). Predgovor. Golčić, I. *Pjesmarica - za osnovne škole*. Zagreb: HKD Sv. Jerolima

Rojko, P. (2012). *Metodika nastave glazbe. Teorijsko tematski aspekti*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera-Pedagoški fakultet u Osijeku. Preuzeto 02.12.2019. s [https://bib.irb.hr/datoteka/566005.ROJKO Metodika nastave glazbe. Teorijsko tematski aspekti.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/566005.ROJKO_Metodika_nastave_glazbe_Teorijsko_tematski_aspekti.pdf)

Sam Palmić, R. (2013). Tragom zavičajnih napjeva u osnovnoškolskom glazbenom kurikulumu do interkulturalnosti. *Školski vjesnik*, vol. 62, no. 4, 559-572. Preuzeto 8. 12. 2019. s <https://hrcak.srce.hr/112425>

Selo.hr. Folklorna glazba i ples. Preuzeto 11. 12. 2019. s <http://selo.hr/folklorna-glazba-i-ples/>

Stockmann, E. (1980). *Umgang mit Volksmusik heute. Musik und Gesellschaft*, 4, 221-224

Šulentić Begić, J. (2010): Problematika pjevačkog zbora mlađe školske dobi. *Tonovi* 55: 33. - 44. Preuzeto 2. 1. 2020. s <https://www.bib.irb.hr/475075>

Tešanović, R. (2017). *Glazba različitih kultura u osnovnoškolskoj nastavi glazbe*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku, Odsjek za glazbenu umjetnost.

Terzić, V. (2015). *Izvannastavne glazbene aktivnosti u školama novogradiškog kraja*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Valjan Vukić, V. (2016). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika - višestruke perspektive. *Školski vjesnik*, vol. 65, no. 1, 33-57. Preuzeto 30. 12. 2019. s <https://hrcak.srce.hr/177319>

Večković, S. (2016). *Hrvatska tradicijska glazba*. Preuzeto 11. 12. 2019. s <http://www.gajde.com/instrumenti/strancica/>

Vidulin, S. (2016). Extracurricular musical activities in primary school from the teachers' point of view. *Music Education – Terra Cognita?*. Marek Sedlaček (ured.).

Brno: Masarykova univerzitetu, 6-22. Preuzeto 30. 12. 2019. s <https://www.bib.irb.hr/858805>

Vidulin, S. (2018). Ishodi i utjecaj izvannastavnih glazbenih aktivnosti na učenika, učitelja i školu. *Muzička pedagogija: izazov, inspiracija i kreacija*, 2019. Preuzeto 30. 12. 2019. s https://www.academia.edu/40392252/ISHODI_I_UTJECAJ_IZVANNASTAVNIH_GLAZBENIH_AKTIVNOSTI_NA_U%C4%8CENIKA_U%C4%8CITELJA_I_%C5%A0KOL
[U saBina Vidulin](#)

Vidulin-Orbanić, S. (2008). Poticanje individualnog razvoja učenika izvannastavnim glazbenim aktivnostima. *Tonovi*, 52: 85 – 91.

Vidulin-Orbanić, S. (2007). *Izvannastavne (glazbene) aktivnosti; mjesto suživota, kreativnosti i stvaralaštva*, Rovinj: OŠ Vladimira Nazora.

Vidulin-Orbanić, S. (2013). *Glazbeno stvaralaštvo. Teorijski i praktični prinos izvannastavnim glazbenim aktivnostima*. Pula: Udruga za promicanje kvalitete i poticanje izvrsnosti u odgoju i obrazovanju „SEM“.

Vitez, Z. Vučić, M. (2001). *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*. Zagreb: Barbat: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Vočanec, M. (2015). *Stavovi voditelja o provođenju izvannastavnih glazbenih aktivnosti*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Završki, J. (1979). *Rad s dječjim pjevačkim zborom: metodički priručnik za nastavnike glazbenog odgoja i voditelje dječjih pjevačkih zborova*. Zagreb: Školska knjiga.

Završki, J. (1999). *Rad s pjevačkim zborom; Metodički priručnik za nastavnike glazbene kulture i voditelje dječjih pjevačkih zborova*, V. dopunjeno izdanje. Zagreb: HDK sv. Jerolima.

Čapo Žmegač, J. i dr. (1998). *Hrvatska etnografija*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Wang, J., Humphreys, J.T. (2009). Multicultural and popular music content in an American music teacher education program. *International Journal of Music Education*, 27(1), 19-36. Preuzeto 05. 12. 2019. s https://www.researchgate.net/publication/249752931_Multicultural_and_popular_music_content_in_an_American_music_teacher_education_program

Weyer, R. (1973). Das Volkslied als Gegenstand des Musikunterrichts—Aspekte einer didaktischen Neubestimmung. *Musik und Bildung*, 9, 433-438.

12. SAŽETAK

Polazeći od činjenice da tradicijska glazba pozitivno utječe na razredno okruženje te omogućuje učenicima razvijanje u različitim glazbenim vidovima, cilj ovog rada bio je istražiti susreću li se učenici s folklornom glazbom u redovitoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima. U istraživanje se krenulo s pretpostavkom da folklor u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima kod učenika potiče razvoj pozitivnih stavova prema tradicijskoj kulturi kraja u kojem žive, Hrvatskog zagorja. Osim toga, bavilo se problematikom kompetentnosti i dodatne educiranosti učitelja za provođenja takve aktivnosti. Na uzorku od N=102 učitelja razredne nastave i predmetne nastave Glazbene kulture iz škola Hrvatskog zagorja, primijenjen je upitnik *Folklorni izričaj u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima*, osmišljen za učenike osnovnih škola i posebno prilagođen za potrebe ovog istraživanja. Rezultati su pokazali da su učenici nedovoljno upoznati s folklornom glazbom te ne slušaju takvu vrstu glazbe kod kuće. Takve tvrdnje proizlaze iz rezultata kako se učenici vrlo malo susreću s folklornim izričajima u redovnoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima. Također, dokazano je kako učitelji smatraju da su nedovoljno kompetentni za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor. Usprkos tome, veći dio učitelja smatra kako su dovoljno upoznati s folklornom glazbom i izričajem Hrvatskog zagorja. Nadalje, smatraju kako učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja pozitivno utječe na učenikov razvoj glazbenih sposobnosti, kreativnosti, spontanosti, ali i na pozitivno razredno okruženje. Redovnom nastavom i izvannastavnim aktivnostima uz korelaciju s ostalim područjima učitelji mogu pomoću tradicijske glazbe upotpuniti širinu spoznaja te pridonijeti razvoju učeničkih znanja i vještina. Možemo zaključiti kako nam je zadatak omogućiti učenicima bolje, kreativnije, detaljnije, samostalnije upoznavanje folklornih izričaja kroz aktivnosti kao što su ples, pjevanje tradicijskih napjeva, sviranje tradicijskih instrumenata, recitiranje brojalica, poticanje raznih igara te upoznavanje folklornih nošnji. Naravno, to nije kraj mogućnostima koje nam folklorna glazba omogućuje. Učitelj treba biti kompetentan, kreativan i spreman učenicima prenijeti znanje o tradiciji i folklornoj glazbi na zabavne načine primjenom različitih igara, plesnih pokreta i pjevanja kako bi učenici takvu vrstu glazbe prihvatili kao i ostalu glazbu. Osim što je izraz kreativnosti i želje za zabavom, tradicijska glazba dio je običaja i obreda vezanih uz svakidašnji život i važne događaje u životu svakog pojedinca. Naposljetku, svatko od nas ima mogućnost upoznati i naučiti nešto više o folklornoj glazbi svojega

kraja uključivanjem u razne KUD-ove ili folklorne skupine te pokušati vidjeti odgovara li nam takva vrsta glazbe, pokušati naučiti nešto više o njoj, vidjeti utječe li pozitivno na nas t budi li u nama kreativnost i maštu.

Ključne riječi: folklorna glazba, Glazbena kultura, kompetentnost, folklorni izričaj, izvannastavne glazbene aktivnosti

13. SUMMARY

The aim of this paper is to determine whether pupils have the opportunity to listen to the folklore music during their classes or extracurricular activities, based on the fact that it creates a positive classroom environment, as well as enables the pupils to develop various aspects of music appreciation. The research was founded on the hypothesis that folklore music, if present during the classes and extracurricular activities, favors positive attitude towards the traditional music of Hrvatsko Zagorje, the region where the subjects of this research live. Furthermore, the paper discusses whether the music teachers possess enough competence and training to conduct such activities. The research was conducted on a sample size of N=102 classroom and music teachers that work in the schools of Hrvatsko Zagorje. They had to fill in a questionnaire titled *The traditional folklore in classes and extracurricular activities*, specifically compiled for this research. The results demonstrate that the pupils are insufficiently familiarized with such type of the music, and that they do not listen to folklore music at home, which comes to show that they are not presented with sufficient opportunities to listen to it during regular classes or extracurricular activities. Moreover, the research results show that the teachers do not consider themselves skillful enough to teach classes about traditional folklore music. Nevertheless, a majority of the teachers expressed that they are quite familiar with the traditional music and folklore of Hrvatsko Zagorje. In addition, they believe that the knowledge regarding the traditional music and culture has a positive effect on pupils' music skills, creativity, and spontaneity and that it creates a positive classroom environment. The paper further suggests that the teacher should integrate the folklore into the curriculum of the regular classes and extracurricular activities, correlating it with other areas of culture, in order to broaden pupils' music horizons and develop their music skills. One may conclude that the teachers have the responsibility to look for the most creative and enticing way to introduce the traditional music through activities such as dancing, singing traditional folk songs and nursery rhymes, playing traditional instruments, playing traditional games and introducing the pupils to the folklore costumes. Of course, that is not where the possibilities of employing the folklore music into the curriculum end. The teacher should be resourceful, skillful and creative so they could pass on the knowledge of tradition and folklore music in a fun and enticing way, through various games, dancing moves and songs so that the pupils accept that type of music just as any other type of

music. Apart from being a way of expressing one's creativity, the traditional music plays an integral part of one's everyday life and customs. Finally, each and every one of us has the possibility to get to know and learn about the traditional folklore music of our region by becoming a member of the local folk ensemble, thus giving ourselves the opportunity to see whether we like that type of music, does it entice us to learn more about it, and most importantly, whether it has a positive impact on our creativity and imagination.

Key words: folklore music, music education, competence, folklore, extracurricular activities

14. PRILOZI

Popis slika

Slika 1. *Prikaz Hrvatskog zagorja*

Slika 2. *Krapinsko-zagorska županija*

Slika 3. *S lijeva na desno: bisernica, brač, bugarija, čelo, berda*

Slika 4. *Tamburaški sastav*

Popis tablica

Tablica 1. *Tradicijski instrumenti koje sviraju ispitanici*

Tablica 2. *Koeficijent pouzdanost Cronbach Alpha*

Tablica 3. *Mišljenje ispitanika o folklornom izričaju u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja*

Tablica 4. *Razlike u kompetenciji za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih za tradicijsku glazbu i folklor kod učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave*

Tablica 5. *Razlika u poznavanju folklorne glazbe i izričaja Hrvatskog zagorja učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave*

Tablica 6. *Deskriptivni podaci prije analize varijance za H3*

Tablica 7. *Rezultati dvosmjerne analize varijance između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave te pohađanja radionica folklor s obzirom na mišljenje na dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha*

Tablica 8. *Deskriptivni podaci analize varijance za H4*

Tablica 9. *Rezultati analize varijance iz između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave te sviranja tradicijskog instrumenta s obzirom na mišljenje da se učenici često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima*

Tablica 10. *Deskriptivni podaci analize varijance za H5*

Tablica 11. *Rezultate analize varijance između učitelja glazbe u predmetnoj nastavi i učitelja razredne nastave te dodatne edukacije na mišljenje da učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija pozitivno razredno okruženje*

Popis grafikona

Grafikon 1. *Dob ispitanika*

Grafikon 2. *Pohađanje sudionika folklornih radionica*

Grafikon 3. *Dodatno educiranje sudionika o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja*

Grafikon 4. *Pohađanje sudionika folklorne skupine ili KUD-a*

Grafikon 5. *Sviranje, pjevanje i plesanje tradicijskih pjesama*

Prilog 1. Instrument istraživanja „*Folklorni izričaj u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima*“

Anketni upitnik

Istraživanje: **Poticanje folklornog izričaja u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja**

Za potrebe diplomskog rada na diplomskom studiju „Glazbena pedagogija“ s temom „*Poticanje folklornog izričaja u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima učenika osnovnih škola iz Hrvatskog zagorja*“, studentica Elizabeta Jadan s Muzičke akademije u Puli, provodi istraživanje pod mentorstvom prof. dr. sc. Ivane Paule Gortan-Carlin te doc. dr. sc. Dijane Drandić.

Cilj ovog istraživanja jest istražiti stavove i mišljenja nastavnika o tome koliko su učenici upoznati sa folklornom glazbom kroz redovnu nastavu i izvannastavne aktivnosti, na koji način i u kojoj mjeri se učenici susreću sa folklornom glazbom u redovnoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima, jesu li učenici upoznati sa folklornom glazbom Hrvatskog zagorja i u kojoj mjeri te općenito kakva su mišljenja nastavnika o hrvatskoj folklornoj glazbi i folklornoj glazbi Hrvatskog zagorja.

Istraživanje se sprovodi anketiranjem nastavnika **razredne** i učitelja **predmetne** nastave iz Glazbene kulture, pri čemu će nastavnici odgovarati na postavljena pitanja.

Ova anketa će se koristiti samo za potrebe diplomskog rada i znanstvenog članka te se u druge svrhe neće koristiti.

Ispunjavanje anketnog upitnika dobrovoljno je i anonimno.

Molim vas da na sva pitanja odgovorite potpuno iskreno.

Dob				Spol		Pohađao sam radionice folklor		Dodatno sam se educirao o tradiciji i kulturi Hrvatskog zagorja		Član sam folklorne skupine ili KUD-a		Sviram tradicijski instrument	
<	3	4	>	M	Ž	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne
3	0	0	5										
0	-	-	0										
0	4	5	0										
0	0	0	0										

Pjevam tradicijske pjesme		Plešem tradicijske plesove		Ako da, koji tradicijski instrument svirate:		Radim kao:	
Da	Ne	Da	Ne			Predmetni učitelj (glazbe)	Učitelj razredne nastave

r.br.	Tvrdnje	Potpuno se slažem	Uglavnom se slažem	Ne mogu se odlučiti	Uglavnom se ne slažem	Uopće se ne slažem
1.	Učenje tradicijske glazbe i kulturnih vrijednosti zavičaja neophodno je u glazbenom obrazovanju učenika.					
2.	Kroz pojam tradicijska glazba učenici uče o raznolikosti folklornih sadržaja.					
3.	Bogata riznica tradicijske glazbene baštine omogućuje odabir onih pjesama koje su zanimljive i poticajne za učenike.					
4.	Učenje o tradicijskoj glazbi i kulturi zavičaja razvija se pozitivno razredno okruženje.					

5.	Učenici se u nastavi glazbene kulture često susreću s hrvatskom tradicijskom glazbom.					
6.	Učenici se u nastavi glazbene kulture često susreću s tradicijskom glazbom Hrvatskog zagorja					
7.	Učenici slušaju hrvatsku tradicijsku glazbu kod kuće.					
8.	Učenici se često susreću s folklornim izričajem u izvannastavnim aktivnostima.					
9.	Smatram se kompetentnim za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vezanih uz tradicijsku glazbu i folklor.					
10.	Dovoljno sam upoznat s folklornom glazbom i izričajem Hrvatskog zagorja.					
11.	Izvannastavna folklorna aktivnost u našoj školi zastupljena je kroz običaje, pjesme, igre, dječje tradicijske instrumente, nošnje.					
12.	Sudjelovanje u dječjem folkloru budi kod djece zanimanje i znatiželju za zavičajnu tradiciju i narodno stvaralaštvo.					
13.	Originalnost u glazbenom i plesnom izričaju					

	odlike su dječjeg folklor.					
14.	Dječji folklor potiče djecu na spontanost te razvoj ritma i sluha.					
15.	Dječji folklor potiče kod djece razvoj kreativnog izražavanja kroz pokret, ples i pjesmu.					
16.	Dječje tradicijske igre potiču na slušanje i interpretaciju na zavičajnom jeziku i govoru.					
17.	Autentičnim dječjim napjevima djeca se uče čuvanju kulturne baštine.					
18.	Dječji folklor kod djece budi osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi i tradiciji i time doprinosi svestranom razvoju djeteta.					
19.	Folklorni izričaji u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima povezuje učenike s vlastitom glazbenom tradicijom i drugim zavičajnostima važnim za razvoj individualnog zavičajnog identiteta.					